

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

HURUFAT DEFTERLERİNE GÖRE OSMANLI
DÖNEMİNDE PİRLEVGANDA (TAŞKENT) KAZASI
KLASİK EĞİTİM KURUMLARININ ANALİZİ

Ramazan DEMİRTAŞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Cemal GÜVEN

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ramazan DEMİRTAŞ
	Numarası	108302041001
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Hurufat Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Pirlevganda (Taşkent) Kazası Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

.../10/2019

Ramazan DEMİRTAŞ

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ramazan DEMİRTAŞ
	Numarası	108302041001
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Cemal GÜVEN
	Tezin Adı	Hurufat Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Pirlevganda (Taşkent) Kazası Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Hurufat Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Pirlevganda (Taşkent) Kazası Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi başlıklı bu çalışma 01/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Cemal GÜVEN	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Seyit TAŞER	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ	

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti, üç kıtada farklı dil, din ve ırktan milletleri hâkimiyeti altında birleştirerek çok geniş bir alanda hüküm sürmüştür. Devlet, belli bir amaç etrafında toplanan insanların oluşturduğu bir yapıdır. Tarihsel süreçte bazı devletler kısa ömürlü olurken bazıları çok geniş coğrafyaları asırlarca egemenliği altında tutmayı başarabilmiştir. Bir devletin uzun süre varlık göstermesinde askerî gücü şüphesiz önemlidir. Ancak devletler sadece askerî güç ile ayakta duramaz. Devleti meydana getiren insanların güvenliğini sağlamak, adaletle hükmetmek, ekonomik refah seviyesini yüksek tutmak ve eğitim, sağlık, kültürel etkinlikler gibi sosyal ve kültürel yönden ihtiyaçlarını karşılamak da şüphesiz çok önemlidir. Osmanlı Devleti'nin üç kıtada egemenlik kurmasında yukarıda değindiğimiz bileşenleri başarılı bir şekilde uygulaması etkili olmuştur.

Diğer faktörler gibi eğitime ve sosyal ihtiyaçlara önem veren Osmanlı, en küçük yerleşim birimlerine kadar cami, mescit, tekke, zaviye, mektep, medrese gibi eğitim kurumları inşa ederek halkın ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmıştır. Buralara yapılan tayin ve azil işleri ile ilgili 1696-1834 yıllarını kapsayan ve Ankara'daki Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi'nde bulunan *Hurufat Defterleri* önemli bilgiler içermektedir. Burada dönemin vakıfları, eğitim kurumları olan cami, mescit mektep ve medreseler ile bir nevi halk eğitim merkezi gibi faaliyet gösteren tekke ve zaviyeler hakkında ayrıntı bilgi bulmak mümkündür. Tüm bunların yanında klasik dönem vakıf-eğitim ilişkisi açısından da önemli bilgiler içermektedir.

Çalışma konusunun belirlenmesinde 2011-2012 Bahar döneminde tarafımızca yapılan "*Osmanlı Klasik Eğitim Kurumları Arşiv Kaynaklarından Pirlevganda Kazası Hurufat Defterleri*" isimli seminer çalışması etkili olmuştur. Burada tespit edilen bilgilerin sadece bir transkripsiyon olarak kalmayıp işlenmesi önem arz etmiş ve tezin, seminer çalışmasını da tamamlayıcı nitelikte olması sağlanmıştır. Bu çerçevede Hurufat Defterleri içerisinde Pirlevganda Kazası'na ait olan kayıtlar incelenmiştir. 1108-1250/1696-1834 tarihleri arasında tutulmuş defterler gözden geçirilmiştir. 1159 numaralı defterden 543 numaralı deftere kadar Pirlevganda Kazası ile ilgili 24 defter tespit edildi. Bunlardan biri XVII. yüzyılın son çeyreği, 17'si XVIII. yüzyıl ve altısı XIX. yüzyılın ilk yarısını kapsamaktadır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde

Pirlevganda Kazası ile ilgili aynı döneme ait klasik eğitim kurumlarını ihtiva eden kayıtlar taranmış ve tespit edilen belgelerden de faydalanılmıştır.

'Hurufat Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Pirlevganda (Taşkent) Kazası Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi' isimli bu çalışma, ön söz, içindekiler ve girişten sonra dört bölüm, sonuç, bibliyografya ve eklerden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde Pirlevganda'nın adı ve tarihçesi hakkında kısaca bilgi verildikten sonra araştırmada kullanılan kaynaklar tanıtılmıştır. Birinci bölümde Pirlevganda Kazası'nda görev yapan imam, hatip, müezzin, müderris gibi klasik eğitim kurumu görevlileri; şeyh ve zaviye gibi klasik halk eğitim kurumu görevlileri ile kadı, naip, mütevellî gibi eğitim kurumu vakıf yöneticileri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde klasik eğitim kurumlarından olan cami ve mescitler ele alınmış; kurucuları, çalışanları, buldukları yerler tanıtılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde eğitim sisteminin temel taşlarından birini oluşturan medrese ve bunu müteakip kurulan kütüphane ayrı ayrı ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise birer tasavvuf yapısı olan ve halk eğitim kurumu gibi faaliyet gösteren tekke ve zaviyeler incelenmiştir. Sonuç bölümünde genel değerlendirme yapılmış, yararlanılan kaynaklar bibliyografyada gösterilmiş ve konu ile ilgili belgeler ekler bölümünde verilmiştir.

Bu çalışmamda Pirlevganda Kazası'na ait Hurufat Defterleri'ni bize verme nezaketini gösteren Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi çalışanlarına; seminer ve tez konusunu belirlememde bana rehberlik eden, bilgi ve birikimiyle destek olan ve ilk danışmanlığımı yapan hocam sayın Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ'a; bu çalışmamı nihayete erdirme hususunda beni yönlendiren, uzun bir süreden sonra çalışmalarına tekrar başlamam için teşvik eden, çalışmalarım esnasında her türlü desteği veren danışman hocam sayın Prof. Dr. Cemal GÜVEN'e burada teşekkürü bir borç bilirim.

Ramazan DEMİRTAŞ
Konya-2019

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ</p>
--	---	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ramazan DEMİRTAŞ
	Numarası	108302041001
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Cemal GÜVEN
	Tezin Adı	Hurufat Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Pirlevganda (Taşkent) Kazası Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi

ÖZET

Bu çalışma ile Konya-Alanya yol güzergâhında bulunan ve ilk çağlardan beri iskân sahası özelliğini koruyan Taşkent ve çevresindeki klasik eğitim kurumları ele alınmıştır. Bölge, Osmanlı dönemi idari teşkilatı içerisinde Pirlevganda Kazası olarak isimlendirilmiştir. Hurufat Defterleri temel alınarak Pirlevganda Kazası'ndaki XVII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın ortalarına kadar geçen tarihsel süreçte oluşan dini, sosyal ve kültürel özellikteki klasik eğitim kurumlarının tespiti, bunların işlevi, faaliyetleri ve bölge eğitimi ile Türk Eğitim Tarihi'ne katkılarına ışık tutmak amaçlanmıştır. Çalışmanın ana kaynağını Hurufat Defterleri oluşturmuş ve bundan dolayı teze '*Hurufat Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Pirlevganda (Taşkent) Kazası Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi*' ismi verilmiştir. Bunun dışında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi ve bölge ile ilgi daha önce yapılan çalışmalardan da faydalanılmıştır. Bu çerçevede 66 cami ve mescit, bir medrese, bir kütüphane, 10 tekke ve zaviye tespit edilmiştir. Tespiti yapılan eserlerin banileri, inşa tarihleri, vakfiyeleri, vakıflarına ait gelir kaynakları ile

kadroları ve bunların tayin usul ve esaslarıyla görevden alınma nedenleri, ücretleri, bölge eğitimine etki ve katkılarına yönelik bilgilere ulaşılmıştır. Ayrıca bölgenin tasavvufi hayatı da aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu kurumlar ile toplumsal birlik ve beraberliğin yanında toplumun eğitimi ile huzur ve refahın yüksek olduğu bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler hem kaza dâhilindeki klasik eğitim kurumlarını işlev ve işleyişi açısından hem de Osmanlı ve Türk Eğitim Tarihi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Pirlevganda Kazası, Taşkent, Hurufat Defterleri, eğitim.

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ramazan DEMİRTAŞ
	Numarası	108302041001
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Cemal GÜVEN
	Tezin Adı	<i>The Town of Pirlevganda (Taşkent) During The Ottoman Empire and the Analysis of Classical Education Institutions According ToThe Hurufat Books.</i>

SUMMARY

In this study, the classical education institutions in Taşkent and nearby taking place on the route between Alanya and Konya and keeping the feature of being a settlement since the first era have been handled. The area had been named as the town Pirlevganda by the administrative organization of Ottoman period. The study aims at fixing the educational institutions having religious, social and cultural features in the historical periods between the end of 17th. century and middle of the 19th. century in the town of Pirlevganda by using the hurufat books, their functions and activities; in this way flashing on their contributions to the education of this area and Turkish education history. These hurufat books constitute the main source of our study, and for this reason our thesis is titled *'The town of Pirlevganda (Taşkent) during the Ottoman Empire and the Analysis of Classical Education Institutions according to the Hurufat Books.* The Ottoman archive of prime ministry and the previous studies performed on the area have also been used for the study. In this

respect, 66 mosques and small mosques, one muslim theological school, one library, 10 lodges have been investigated. The things like the constructors of these constructions, their construction dates, foundations, the income source and the staff of these foundations, how they were appointed and dismissed, their wages and the contribution of them to the education of the area have all been learned. In addition to this, the mystic life of the area has been tried to be cleared. With all these foundations, an educated and peaceful society as well as having unity and solidarity had been tried to be formed. All these data are significant for both the function of these classical education institutions in the town, and Ottoman and Turkish Education history.

Key words: Ottoman, the town of Pirlevganda, Taşkent, Hurufat Books, education.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET	vi
SUMMARY	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
I. PİRLEVGANDA ADININ KAYNAĞI	1
II. PİRLEVGANDA KAZASININ TARİHÇESİ	2
III. ARAŞTIRMADA TAKİP EDİLEN ESASLAR	3
III. I. Araştırmanın Amacı.....	3
III. II. Araştırmanın Yöntemi	4
III. III. Araştırmanın Kaynakları.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM	7
PİRLEVGANDA KAZASI EĞİTİM KURUMLARI GÖREVLİLERİ	7
1.1. CAMİ VE MESCİT GÖREVLİLERİ	7
1.1.1. İmam	8
1.1.2. Hatib.....	10
1.1.3. Müezzin	12
1.1.4. Şeyhü'l-Kurra	13
1.1.5. Şeyh	13
1.1.6. Ferraş	13
1.2. MEDRESE VE KÜTÜPHANE GÖREVLİLERİ	14
1.2.1. Müderris	14
1.2.2. Hafız-ı Küttab	14
1.3. TEKKE VE ZAVİYE GÖREVLİLERİ.....	15
1.3.1. Şeyh	15
1.3.2. Zaviyedar	15
1.1.4. EĞİTİM KURUMU VAKIFLARI YÖNETİCİ VE GÖREVLİLERİ	16
1.4.1. Kadı	16
1.4.2. Naip.....	16
1.4.3. Müteveli	17
1.4.4. Nazır	17
1.4.5. Kayyım.....	17
İKİNCİ BÖLÜM	19
PİRLEVGANDA KAZASI KLASİK EĞİTİM KURUMLARI: CAMİ VE MESCİTLER	19
2.1. PİRLEVGANDA KAZASI MERKEZ CAMİ VE MESCİTLERİ	20
2.1.1 Bektaş Mahallesi Mescidi	20

2.1.2. Cuma Mahallesi Camii.....	20
2.1.3. Hacı-Şah Mahallesi Mescidi	21
2.1.4. Hacı Yahya Mahalle Mescidi	21
2.1.5. Hıra Mahalle Mescidi	22
2.1.6. Köşeler Mahallesi Mescidi	23
2.1.7. Kuzan Mahallesi Mescidi	23
2.1.8. Pirlevganda Camii/Ulu Camii	24
2.1.9. Sarılar Mahalle Mescidi.....	25
2.1.10. Şeyh Mahallesi Mescidi	26
2.1.11. Uzun Şeyh Camii/Şeyh Binası Camii	27
2.2. PİRLEVGANDA KÖYLERİ CAMİ VE MESCİTLERİ	33
2.2.1. Afşar Köyü Camii	33
2.2.2. Afşar Köyü Müftiy-i Hadim Hacı Mehmed Efendi Camii.....	34
2.2.3. Afşar Köyü Hacı İbişoğlu Mehmed Mescidi	35
2.2.4. Alata Köyü Camii	35
2.2.5. Alata Köyü Cami-i Kebir.....	37
2.2.6. Alata Köyü Veliyyüddin Mahallesi Mescidi.....	37
2.2.7. Bolay Köyü Camii.....	37
2.2.8. Bolay Karyesi Kadı Mahallesi Camii.....	38
2.2.9. Çebni Köyü Hacı Mehmed Camii	38
2.2.10. Eğiste Köyü Mescidi/Camii	40
2.2.11. Eğiste Köyü Abdurrahman Uşağı Mahallesi Mescidi	41
2.2.12. Eğiste Köyü Abdülnebi Mahallesi Mescidi/ Hacı Mehmed Emin Efendi Camii	41
2.2.13. Eğiste Köyü Atik Camii.....	42
2.2.14. Eğiste Köyü Ramazan Halife Camii.....	43
2.2.15. Eğiste Köyü Süfla Mahalle Mescidi.....	43
2.2.16. Eğiste Köyü Uşşak Uşağı Mahallesi Mescidi.....	43
2.2.17. Hadim Köyü Armağanlar Mahallesi Mescidi	44
2.2.18. Hâdim-i Süfla Köyü Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi Camii.....	44
2.2.19. Hadim Köyü Emirler Mahallesi Mustafa Efendi Mescidi	46
2.2.20. Hadim-i Kebir Camii/Hadim Köyü Camii/Cami-i Kebir.....	47
2.2.21. Hadim Köyü Hocalar Mahallesi Hacı Ahmed Mescidi.....	49
2.2.22. Hadim Köyü Hüseyin Mescidi	49
2.2.23. Taş-bınar Mahallesi Mescidi/ Seyyid Mehmed Said Mescidi.....	50
2.2.24. Hadim Köyü Ulular Mahallesi Mescidi.....	51
2.2.25. Ilica-bınar Mahallesi Mescidi/Ilica-bınar Köyü Mescidi.....	51
2.2.26. Ilica-bınar Köyü Camii.....	51
2.2.27. Ilica-bınar Köyü Burastalar Mahallesi Mescidi	53
2.2.28. Ilica-bınar Köyü Şatıroğlu Ali Ağa Camii.....	53
2.2.30 Leftosun Köyü Ahmed Halife Mescidi	54
2.2.31. Leftosun Mahallesi Hadim Müftüsü Seyyid Numan Efendi Mescidi	55
2.2.32. Kalın-ağıl Köyü Hacı Nasır Mescidi/Hacı Mahmud Camii.....	55
2.2.33. Kaplanlı Köyü Camii.....	57
2.2.34. Kecimen Köyü Mescidi.....	57
2.2.35. Kongul Köyü Mescidi	57
2.2.36. Kongul-ı Bala Köyü Hasan Efendi Camii	58

2.2.37. Mernek Köyü Aşağı Mahalle Mescidi	58
2.2.38. Mernek Köyü Yukarı Mahalle Mescidi/Camii	58
2.2.39. Mernek-i Ulvi Köyü Fakılar Mahallesi Camii	60
2.2.40. Yukarı Mernek Köyü Aşağı Bucak Mahallesi Mehmed bin Mehmed Mescidi	60
2.2.41. Oduncu Köyü Ali Halife Mescidi/Camii	60
2.2.42. Sarnıç Köyü Mescidi	61
2.2.43. Sarnıç Köyü Camii	62
2.2.44. Sazak Köyü Mescidi	63
2.2.45. Sazak Köyü Camii	63
2.2.46. Sazak Köyü Köni(?) Mahallesi Mescidi	65
2.2.47. Sazak Köyü Sinan Efendi Mescidi	65
2.3. PİRLEVGANDA KAZASINDA YERİ TESPİT EDİLEMİYEN CAMİ VE MESCİTLER	66
2.3.1. Adalar Köyü Köse-dede Mahallesi Mescidi	66
2.3.2. Emir Bey Köyü Yukarı Mahalle Mescidi/Camii	66
2.3.3. Menend/Çeler Köyü Hadimî-zâde el-Hac Numan Efendi Camii	67
2.3.4. Şam/ Karacalar Köyü Mescidi/Camii	67
2.3.5. Satıcı Köyü Mescidi/Camii	68
2.3.6. Seyyid Abdullah Mescidi	68
2.3.7. Soyrad(?) Mahallesi Mescidi	68
2.3.8. Tosun Mahalle Mescidi	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	70
PİRLEVGANDA KAZASINDA DİĞER KLASİK EĞİTİM KURUMLARI: MEDRESE VE KÜTÜPHANLER	70
3.1. Hadimî Medresesi	70
3.2. Hadim Kütüphanesi	80
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	85
PİRLEVGANDA KAZASI KLASİK TÜRK HALK EĞİTİM KURUMLARI: TEKKE VE ZAVİYELER	85
4.1. TEKKE VE ZAVİYE	85
4.2. PİRLEVGANDA VE ÇEVRESİNDE TASAVVUF	85
4.2.1. XVIII. Yüzyıla Kadar Pirlevganda Kazası'nda Tasavvuf	85
4.2.2. XVIII. Yüzyıl Sonrasında Pirlevganda Kazası'nda Tasavvuf	86
4.3. PİRLEVGANDA KAZASINDAKİ TEKKE VE ZAVİYELER	87
4.3.1. Şeyh Ahmed Tekkesi	87
4.3.2. Şeyh Zekeriya Zaviyesi	88
4.3.3. Tabl-baz Zaviyesi	88
4.3.4. Kara Âşık Dede Zaviyesi	90
4.3.5. Şeyh Armağan Zaviyesi	90
4.3.6. Bey Zaviyesi	91
4.3.7. Damla Dede Zaviyesi	91
4.3.8. Hacı Muhyiddin Zaviyesi	92
4.3.9. Rızaiye Zaviyesi	92
4.3.10. Rüstem Bey Zaviyesi	92
SONUÇ	94
KAYNAKÇA	97

<i>Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi</i>	97
<i>Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi</i>	97
<i>Diğer Kaynaklar</i>	97
EKLER	102
1-METİN	102
1.1- <i>Pirlevganda İsminin Harekeli Olarak Yazıldığı Belge (BOA, C.EV., DN: 202, GN: 10064.)</i> ...	102
1.2- <i>Pirlevganda İsminin Harekeli Yazıldığı Belge (Transkripsiyon)</i>	103
1.3- <i>Pirlevganda Kazası'na ait Hurufat Defteri örneği (VAD. no: 1193, vr. 90a)</i>	104
1.4- <i>Pirlevganda Kazası'na ait Hurufat Defteri Örneği (VAD. No: 1193, vr. 90b)</i>	105
1.5- <i>Belgenin Transkripsiyon (VAD. no: 1193, vr. 90a)</i>	106
1.6- <i>Rüstem Bey Zaviyesi Vakfiyesi Metin (VAD. no: 2181, s.184.)</i>	110
1.7- <i>Rüstem Bey Zaviyesi Vakfiyesi Transkripsiyon</i>	111
2- FOTOĞRAFLAR	113
2.1: <i>Sarılar Mescidi</i>	113
2.2: <i>Uzun Şih Cami</i>	114
2.3: <i>Aşağı Hadim Camii</i>	115
2.4: <i>Kalınağıl Köyü Camii</i>	116
2.5: <i>Sazak Köyü Camii</i>	117

KISALTMALAR

AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
bkz.	: bakınız
BOA	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.EV	: Cevdet Evkaf
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DN	: Dosya Numarası
ed.	: editör
GN	: Gömlek Numarası
H.	: Hicri
HAT	: Hattihümayun
İA	: İslâm Ansiklopedisi
İMAD	: İslam Medeniyeti Araştırma Dergisi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
MÖ	: Milattan Önce
s	: sayfa
S	: Sayı
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
VAD	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Defteri
VD	: Vakıflar Dergisi
vd.	: ve devamı
vr.	: varak

GİRİŞ

I. PİRLEVGANDA ADININ KAYNAĞI

Pirlevganda isminin nereden geldiği ve anlamı konusunda tespit edilen herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Son dönemde yapılan çalışmalarda Türklerin Orta Asya'dan göç ederek bölgeye yerleşmeleri XII-XIII. yüzyıllar olarak gösterilmektedir. Klikeya bölgesine gelen Türkmenlerin ekserisi Avşar Boyuna mensuplardı. Rivayete göre bu boyun başında Pirî Mehmet bulunmuyordu. Pirî Mehmet'in oğullarından Karaman Bey Karaman'a, Oğuz Bey de Taşkent ve çevresine yerleşmişlerdir. Göçebe olarak yaşamlarını 1150'li yıllara kadar devam ettirmişler ve bu tarihten sonra yerleşik hayata geçmişlerdir. Kurdukları köye isim vermek için köyün en ihtiyar kişisine danışmışlar, o da Pirî göstermiş ve Pirikondu ismi verilmiştir. Daha sonra Pirlerkondu şeklinde telaffuz edilmiştir (Ertan vd. 1974: 99).

Ancak bu rivayeti doğrulayacak herhangi bir tarihî kayıt şimdilik mevcut değildir. Hititler döneminde bölgenin ismi Kanda-Kandi şeklinde geçmektedir (Ertan vd., 1974: 93; H. Kara, 2006: 8). Bölge ile ilgili yapılan çalışmalarda Pirloganda (Eser, 2012: 42; Aydın, 2006: 5), Pirluganda (Sarıkaya, 2008: 47), Pirlonda (Özer, 2017: 469), Pillonda (Gümrah, 2016: 98) Pirlevganda (Soylu, 2004: 13; Sak, 1997: 170) gibi farklı şekillerde isimlendirildiği görülmüştür. Bu farklılık arşiv belgelerinin okunması sırasındaki telaffuzdan kaynaklanmaktadır. Gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü gerekse Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi kayıtlarında da benzer durum müşahade edilmektedir. Ancak araştırma esnasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde tespit edilen bir kayıt bu karmaşayı sonlandıracak nitelikte ve Osmanlı döneminde nasıl isimlendirildiğini aydınlatacak mahiyettedir. Hadim köyündeki camiye 1115/1703 tarihli hatip ataması ile ilgi olan kayıta kaza ismi '*Pirlevganda*' şeklinde ve harekeli olarak yazılmıştır (BOA, C.EV., dosya: 202, gömlek: 10064). Ayrıca kâtibin yazısının çok açık olması da dikkat çeken bir diğer noktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda kazanın ismi Pirlevganda'dır.

Cumhuriyet dönemine kadar Pirlerkondu ismiyle anılan ilçe, 1934 yılında dönemin Konya Valisi İsmail İzzet Bey, bölgenin coğrafi şartlarını göz önünde

tutarak ismini Taşkent olarak değiştirmiştir. İlçe, bugün de Taşkent olarak anılmaktadır.

II. PİRLEVGANDA KAZASININ TARİHÇESİ

Pirlevganda Kazası'nın da içinde bulunduğu Orta Toroslar bölgesine M.Ö. III bin yılın da Avrupa Kökenli olan Luviler, Hepallılar ve Valmanlar yerleşmişler ve bölge Luwia ismi ile anılmıştır. M.Ö. II bin yılında Hitit hâkimiyetine girmiştir. Hitit egemenliğinin zayıfladığı M.Ö. 1200 yıllarından Frig egemenliğine girdiği M.Ö. 1000 yıllara kadar bölgede yerel beyler hâkimdir. Frigler'den sonra Lidyalılar, daha sonra da Babil Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. M.Ö. 520'li yıllarda Pers egemenliğine giren coğrafya, Büyük İskender'in M.Ö. 333'te Orta Torosları alması ile ismi İsauria olmuştur. İskender'in ölümünden sonra Selevkoslar, M.Ö. 125'li yıllarda da Roma koruyuculuğundaki Bergama Krallığı'na daha sonra Bergama Kırallığı III. Attalos vasiyet yoluyla topraklarını Roma'ya bırakmasıyla Roma toprakları içerisine dâhil olmuştur. Roma İmparatorluğu M.S. 395 yılında ikiye ayrılınca Doğu Roma sınırların içerisinde kalan İsaura bölgesi yöneticileri zaman zaman Bizans Devleti'nin idaresinde yer almışlar hatta belli bir dönem yönetimde dahi söz sahibi olmuşlardır (Doğanay, 2005: 63-68; Erdek, 1998: 2-8; Küçükdağ, 1996: 3, Tosun, 2001: 8-10, Tosun, 2003: 21-23).

Bölgenin İslam orduları ile ilk karşılaşması Emeviler dönemine rastlar. Hatta İslam ordularının seferlerinden birinde Seyit Battal Gazi tarafından alınmış ama bu uzun süreli olmamıştır. Abbasiler, Halife Muttasım döneminde hâkimiyet kurmaya çalışmışlar ancak egemenlikleri 50 yıl sürmüştür (Küçükdağ, 1996: 3, Tosun 2003: 24-25). Dolayısıyla bölge Türk egemenliğine geçinceye kadar Roma-Bizans etkisi altında kalmıştır.

Roma-Bizans medeniyetinin hemen ardından Türkiye Selçuklu Medeniyeti, XI. yüzyılda 1071'de kazanılan Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya yerleşmeye başlamıştır. Anadolu'nun fethi ile görevlendirilen Kutalmışoğlu Süleymanşah, Orta Anadolu'ya yönelerek, 1077 yılında Konya ve çevresini fethetmiştir. Selçuklular, XII. ve XIII. yüzyıllarda bölgede hâkimiyet kurmuşlardır. Bu dönemde ekseriyetle Avşarlardan oluşan Türkmenler 1225-1250 yılları arasında Taşkent ve çevresine yerleşmişlerdir (Komisyon, 1998: 314). Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra 1228'de Nure Sofu önderliğinde Avşar, Salur ve

Turgutoğulları tarafından kurulan Karamanoğulları Beyliği'nin sınırları içine girmiştir (Erdek, 1998: 15; Küçükçelebi, 1999: 2).

Pirlevganda ve çevresinin Osmanlı egemenliğine girmesi ise Fatih Sultan Mehmet döneminde olur. 1474'te Gedik Ahmet Paşa'nın Silifke'yi zapt etmesiyle Karamanoğulları toprakları Osmanlı ülkesine katılmış ve bölge Karaman Eyaleti sınırları içerisinde kalmıştır (Erdek, 1998: 19). Osmanlı dönemine ait ilk kayıtlar yaklaşık bundan 30 yıl sonrasına aittir (Soylu, 2004: 12). II. Bayezid dönemindeki TD. 40 (H. 907/1501), TD. 63 (H. 924/1518) ve TD. 415 (H. 946/1540) tahrir defterlerinde Aladağ Kazası olarak geçmekte ve merkezi Pirlevganda'dır (Aköz, 1996: 68). Bu durum Aladağ ile Pirlevganda'nın ayrı bir kaza olduğu 1653 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten itibaren merkezi Pirlevganda olan müstakil bir kaza olarak XIX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam etmiştir. XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra “*Pirlevganda-i Hadim*” ve “*Konya Sancağına tabi Pirlevganda Kazası nam-ı diğer Hadim*” şeklinde zikredilen bölge, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren “*Konya Sancağına tabi Hadim Kazası*” olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Sak, 1997: 72). Böylece Pirlevganda, Hadim Kazasına bağlı bir kasaba durumuna gelmiştir. Şüphesiz bu değişimde Ebu Said Muhammed Hadimî ve Hadim'de kurduğu medresesinin etkisi çok fazladır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra da Hadim'e bağlı bir nahiye olan Pirlevganda, 1930 yılında Vali İzzet Bey zamanında coğrafyasına uygun olarak Taşkent adını almıştır. Bölgenin coğrafi durumu göz önünde bulundurularak 1960'larda kaza olması düşünülse de 1988'de ilçe olmuştur (Ertan vd., 1974: 114). Günümüzde Konya iline bağlı ilçe olarak devam etmektedir.

III. ARAŞTIRMADA TAKİP EDİLEN ESASLAR

III. I. Araştırmanın Amacı

Osmanlı Devleti, farklı kültürleri hâkimiyeti altında uzun süre barış içinde yaşatmış bir devlettir. Sadece güçlü ordular ile bunu sağlamanın mümkün olmayacağı aşikâr olduğundan bunun ardındaki sır araştırmacılar için hep merak konusu olmuştur. Bu başarı ancak iyi bir devlet yapılanması ile temin edilebilirdi. Devlet yapılanmasında toplumu şekillendiren, devleti ayakta tutan ve devletin ilerlemesini sağlayan en önemli kurumlardan biri de şüphesiz eğitim müesseseleridir. Bu çalışmada amaç; Osmanlı toplum hayatında önemli bir yere sahip olan klasik

vakıf eğitim kurumlar ile bunlara bağılı olarak ortaya çıkan diğere sosyal müesseseleri Hurufat Defterleri temelinde Pirlevganda Kazası merkezli inceleyerek, incelenen bölgenin eğitim tarihine ışık tutmaktır. Böylece Anadolu'nun en ücra yerinde, coğrafi koşulların çok zor olduğu bir bölgede Osmanlı Devleti'nin halkın eğitim ihtiyacını karşılamaya yönelik yaptığı faaliyetler aydınlatılmaya çalışılacaktır

III. II. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi'nde bulunan Hurufat Defterleri'ndeki Pirlevganda Kazası'na ait berat özetleri temelli yapılmıştır. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki bazı vakıf belgeleri de tespit edilerek ilgili bölümlerde kullanılmıştır. Hurufat Defterleri'nde Pirlevganda Kazası'nda gösterilen ancak birçoğu günümüze kadar ulaşamayan medrese, tekke, zaviye, cami ve mescit gibi klasik eğitim kurumları ile buralarda çalışan görevliler incelenmiştir.

Araştırma yapılırken, Pirlevganda Kazası Hurufat Defterleri öncelikli olarak incelenmiş daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivindeki Pirlevganda Kazası'na ait ilgili dönem ile ilgili vakıf kayıtları tespit edilmiştir. Ayrıca Pirlevganda Kazası ve çevresi üzerine yapılan bilimsel çalışmalar da incelenmiştir. Bu çerçevede Hurufat Defterleri üzerine yapılan çalışmalar da taranmıştır. Bunlardan Pakize YILDIZ tarafından hazırlanan '*Hurufat Defterlerine Göre Maraş Kazası*', Halis AKINCI tarafından hazırlanan '*Hurufat Defterlerine Göre Kır-İli Kazası*', İsmet TEMEL BOYDEMİR tarafından hazırlanan '*Hurufat Defterleri'nde Karaman Ereğlisi*' isimli yüksek lisans tezleri incelenmiştir. Yapılan bu çalışmalar sadece eğitim kurumları ile sınırlı olmayıp ilgili bölgenin coğrafi ve tarihsel gelişiminin yanında bayındırlık faaliyetlerine yönelik bilgiler de içermektedir. Bunun yanında klasik eğitim kurumlarını da ayrıntılı olarak ele almışlardır. Pirlevganda ve çevresine en yakın Hurufat Defteri kaynaklı çalışma Mevlüt ESER'in '*Ermenek Kazası ve Köyleri Vakıf Eserleri*' kitabı ile Güler SILAY'ın '*Osmanlı Döneminde Belviran Kazası Klasik Eğitim Kurumları*' isimli Yüksek Lisan Tezi'dir. Mevlüt ESER'in çalışması daha önceki çalışmalar ile paralellik göstermektedir. Güler SILAY ise diğerlerinden farklı olarak konunun

kapsamını daraltmış ve bu çalışmada yapıldığı gibi Hurufat Defterleri merkezli Belviran (Bozkır) Kazası'nda bulunan klasik eğitim kurumlarını incelemiştir.

III. III. Araştırmanın Kaynakları

III. III. I. Pirlevganda Kazası Hurufat Defterleri

Arapça harf kelimesinden türetilen bir sözcük olan Hurufat, harfler anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde kazaların Arap alfabesine göre sıralandığı ve genellikle vakıf kayıtlarının tutulduğu defterlere Hurufat Defterleri denilmektedir. Vakıflarda çalışan görevlilerin beratları padişah değişikliklerinde yeniden düzenlenir ayrıca vefat, azil, feragat gibi sebeplerle boşalan yerlere yeniden atama yapılır ve verilen beratların özetleri bu defterlere kaydedilirdi. Kayıtlarda kazalarda bulunan vakıf eserler, bunları yaptıran kişiler, tamir edilmiş ise tamir bilgileri gibi birçok verinin yanı sıra kazada vazifeli kadı ya da naip bilgileri de yer almaktadır (Çam, 2014: 332-334).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi'nde *Hurufat Defterleri* tasnifi içerisinde Pirlevganda Kazası'na ait 1108-1250/1696-1834 tarihleri arasında tutulmuş 24 adet defter tespit edilmiştir. 1159 nolu defterden başlanarak 543 nolu deftere kadar kronolojik sıra ile inceleme yapılmıştır. Bunlardan biri XII. yüzyılın son çeyreği, 17'si XIII. yüzyıl ve altısı XIX. yüzyılın ilk yarısını kapsamaktadır. Tarihsel olarak birbirini takip eden defterlerde 1144 numaralı varak (1140-1143/1727-1730) ile 1079 numaralı varak (1155-1167/1742-1754) arasında 12 yıl kayıt tutulmamıştır. Bunun dışında genellikle defterler birbirini takip eden tarih aralıklarındadır. 1159 numaralı defterde 83 ve 88 numaralı iki adet varak kayıtlı olup bunlardan 83 numaralı varak Pirlevganda'ya ait değildir. Defterlerdeki yazı stillerindeki değişiklik, defterleri tutan kâtiplerin zaman içerisinde farklı sebeplerle değiştiğini göstermektedir. Bu kayıtlarda Pirlevganda Kazasına bağlı köy, mezra, mahalle gibi yerleşim yerlerinin yanında buralarda bulunan cami, mescit, tekke, zaviye, medrese gibi kurumların isimleri, banileri, buldukları yer ile buralardaki görevlilere ait önemli bilgiler tespit edilmiştir.

III. III. II. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren tutulan kayıtların bulunduğu ve dünyanın en zengin arşivlerinde biri olarak kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi İstanbul'da bulunmaktadır. Arşivdeki belgeler farklı tasniflere tabi tutularak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Bu çalışmada Muallim Cevdet Evkaf, Muallim Cevdet Maarif ve Hattihümayun tasniflerindeki belgelerden faydalanılmıştır. Aşağıda bu tasnifler hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Muallim Cevdet Tasnifi: Muallim Cevdet başkanlığında 8 Ekim 1932 tarihinde bir tasnif heyeti oluşturulmuştur. 1937 yılına kadar çalışmalarını devam ettiren heyete Muallim Cevdet 1935 yılına kadar başkanlık etmiştir. Cevdet Tasnifi ismi verilen bu çalışma 960-1322/1553-1904 yılları arasını kapsamaktadır. 17 ana bölümden meydana gelmekte ve Evkaf, Maarif, Adliye, Askeriye, Maliye gibi konulara ayrılmıştır (Komisyon, 2000: 411-412). Çalışmada, tasnifin Cevdet Evkaf (1004-1295/1595-1874) ve Cevdet Maarif (989-1304/1581-1886) tasniflerinden yararlanılmıştır.

Hattihümayun Tasnifi: Padişahların el yazılarına Hattihümayun ismi verilmektedir. 34.000 Hattihümayun'dan oluşan bu tasnif I. Mahmud (1730-1754)'dan II. Mahmud (1808-1839) dönemine kadar olan 112 yıllık bir tarih aralığını kapsamaktadır (Komisyon, 2000: 413-414). Çalışmada çok az da olsa bu tasniften de faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PIRLEVGANDA KAZASI EĞİTİM KURUMLARI GÖREVLİLERİ

1.1. Cami ve Mescit Görevlileri

İslamiyetin ilk devirlerinden itibaren cami ve mescitler ibadethane işlevinin yanında yönetim, askeri ve eğitim gibi farklı fonksiyonu olan kurumlar olmuştur. Hz. Peygamber döneminde Mescid-i Nebevi’de Suffe ile başlayan eğitim faaliyetleri diğer İslam medeniyetlerinde de devam etmiştir. Medreselerin tam teşekküllü kurulduğu Selçuklu dönemine kadar cami ve mescitler eğitim-öğretim faaliyetlerinin merkezinde yer almıştır. Nitekim mezhep imamları ve birçok İslam âlimi camilerde ders okumuş ya da okutmuştur. Cami ve mescitlerin eğitim kurumu olarak kullanılması Osmanlı Devleti’nin ilk yıllarından itibaren de devam eden bir uygulamadır. Özellikle büyük şehirlerde medresede okutulan derslerin dışında camilerde halka açık bir şekilde takrir usulüyle dersler verilmiştir. Hatta VII. yüzyıldan sonra bu dersler için dersiamlar tayin edilmiştir. Bunun yanında sıbyan mektebi bulunmayan ya da yetersiz olan şehir, kasaba ve köylerde cami ve mescitler çocukların eğitimi için kullanılmıştır. Genellikle buradaki eğitim öğretim faaliyetleri caminin görevlileri olan imam, hatip ve müezzinler tarafından yürütülmüştür (Önkal ve Bozkurt, 1993: 46-56). Hatta Şeyhü’l-kurra ataması yapılması (BOA, C.EV. dosya: 346, gömlek: 17569; VAD, no: 2176, s. 347) bazı camilerin darü’l-kurra gibi faaliyet gösterdiğine işaret etmektedir.

Pirlevganda Kazası’nda bulunan cami ve mescitlerde de eğitim-öğretim faaliyetleri yapıyordu. Yapılan atamalar incelendiğinde cami ve mescit görevlileri içerisinde müderris olanlar olduğu gibi hafizü’l-kurra unvanına sahip olanlarda bulunmaktadır. Nitekim Leftosun Mahallesi Hadim Müftüsü Seyyid Numan Efendi Mescidi’ne 18 Muharrem 1235/6 Kasım 1819 tarihinde imam ve hatip olarak atanan Seyyid Ali aynı zamanda müderristir (VAD, no: 540, vr. 73a). Yine Eğiste Köyü Atik Camii’ne, 23 Muharrem 1212/18 Temmuz 1797 tarihinde hasbi imam olarak Hafız Ahmed oğlu Hafizü’l-Kurra Seyyid Mehmed atanmıştır (VAD, no: 538, vr. 106b). Ayrıca Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi/Hadim-i Süfla Camii’ne şeyhü’l-kurra görevlendirilmesi yapılmıştır (BOA, C.EV. dosya: 346, gömlek:

17569; VAD, no: 2176, s. 347). Böylece cami, kıraat ilminin de tahsil edildiği darü'l-kurra gibi faaliyet göstermiştir. Görüldüğü üzere Pirlevganda Kazası'nda bulunan cami ve mescitler birer eğitim kurumu gibi işlev görmüştür. Aşağıda tespit edilen ve bu kurumlarda görev yapanlar görevliler hakkında bilgi verilecektir.

1.1.1. İmam

Cemaatle kılınan namazlarda cemaate önderlik eden kimseye imam denir (Küçükbaşçı, 2000: 178). Osmanlı toplumunda imamlar sadece namaz kıldırarak kalmazlar, buldukları mahallede devletin temsilcisi durumunda idiler. Görev alanı çok geniş olan imamlar, ölüm ve defin, doğum kayıtları, nikâh akdi ve boşanma işlemleri, mahallenin temizliğinin sağlanması görevlerinin yanında mahallede oturanların kimlik bilgilerinin tespiti ve yeni gelenler ile ayrılanların belirlenmesi gibi vazifeleri de bulunuyordu. Dolayısıyla imamlar yönetim görevinde aktif olarak bulunuyorlardı. Bu durum muhtarlık kurumu oluşturuluncaya kadar devam etmiştir. (Beydilli, 2000: 181-186).

İmamlar, yukarıda belirtilen görevlerinin yanında cami ve mescitlerde halkın eğitimine yönelik faaliyetler de yürütüyorlardı. Bununla birlikte cami ve mescitlerin yanına yapılan sıbyan mekteplerinde muallim olarak da görev yapmışlar (Baltacı, 2004: 7; Sılay, 2015: 87) ve çocuklara okuma-yazma başta olmak üzere temel dini bilgiler eğitimi vermişlerdir. Bu durum eğitim öğretim faaliyetlerine doğrudan katıldıklarını göstermektedir.

Kadı veya naib arzıyla atanan imamlarda medrese tahsili ve vazifesinin gerektirdiği yeterliliğe sahip olmak tayinlerinde aranan şartlardandır (Küçükdağ, 1989: 138-139). Görev yapan imamın vefat etmesi ya da gönüllü olarak vazifesinden ayrılması sonucu berat verilmek suretiyle tayin işlemleri yapılırdı. Pirlevganda Kazası merkezinde bulunan Şeyh Mahallesi Mescidi'nin imamlık görevini yürütmekte olan Ahmed'in ölümü üzerine Zilkade 1139/Temmuz 1727'de oğlu Mustafa günlük bir akçe ile atanmıştır (VAD, no: 1143, vr.165b). Bazen de göreve atanan kişinin ehliyetsiz olması ve cami cemaatinin şikâyeti üzerine azledilir ve yerine yeni bir imam ataması yapılırdı. Yine Şeyh Mahallesi Mescidi'nde imam olan Ahmed oğlu Mustafa'nın ölümü üzerine yerine kardeşi Hüseyin, Cemaziye'l-ahir 1166/Mart 1753 tarihinde görevlendirilmiştir (VAD, no: 1079, vr.73b). Hüseyin'in

beratı Cemaziye'l-ahir 1168/Nisan 1755'de yenilenmiştir. Cemaziye'l-ahir 1168/Nisan 1757 tarihli kayıta Ahmed oğlu Hüseyin cahil ve imamlık vazifesine layık olmayan bir kişi olduğundan görevden alınmış ve Mehmed Halife isminde birisine dönemin naibi Mevlâna Seyyid Abdülkadir Efendi arzıyla berat verilmiştir (VAD, no: 1097, vr.97b). İmamlık vazifesini yalan beyan ile elde edenler olduğu gibi haksızlık yaparak atamasını yaptırınlar da olmuştur. Bunlar farkedilir edilmez görevden alınmıştır. Pirlevganda Kazası merkez camilerinden olan Uzun Şeyh Camii'nin imamlık görevini yürütmekte olan Mustafa, Zilkade 1143/Mayıs 1731'de vefat etmiştir (VAD, no: 1079, vr. 114b). Hüseyin isminde biri, Mustafa bila-veled vefat etti diyerek “*gadr-ı külli*” yani yalan beyanda bulunmuş ve kendi tayinini yaptırmış. Ancak Mustafa'nın Mehmed Halife isminde bir oğlu bulunmaktadır ve bu görev onun hakkıdır. Pirlevganda naibi Mustafa'nın, durumu merkeze bildirmesi üzerine yanlışlık düzeltilmiş ve imamlık vazifesi yarım akçe gündelik ile Mehmed Halife'ye verilmiştir (VAD, no: 1080, vr. 41a). Yine Seyyid Ahmed Halife, Zilkade 1179/Mart 1766 tarihinde Hadim-i Kebir Camii/Hadim Köyü Camii'nin imamlık vazifesini yürütmekte olan Hafız Abülkerim Hasan Halife'nin rızasıyla görevini kendisine bıraktığını belirtmiş ve berat almıştır. Ancak Zilkade 1179/Mart 1766 tarihli kayıta ise durumun böyle olmadığı görülmektedir. Hafız Abdülkerim Hasan Halife'nin herhangi bir kusuru bulunmadan Seyyid Ahmed Halife usulsüz bir şekilde kendine berat almıştır. Bunun üzerine Seyyid Ahmed Halife azledilmiş ve Hafız Abdülkerim Hasan Halife'ye yeniden berat verilmiştir (VAD, no: 1075, vr. 34b).

Beratları diğer memurlar gibi padişah değişikliklerinde yenilediği gibi zayi etmeleri sebebiyle de yenilenirdir. Nitekim Hadim-i Kebir Camii/Hadim Karye Camii/Cami-i Kebir'de babasının vefatı üzerine imam olan Mehmed oğlu Mehmed'in beratı 6 Zilkade 1222/5 Ocak 1808'de zayi olması sebebiyle ve 4 Cemaziye'l-ahir 1223/28 Temmuz 1808'de de cülus nedeniyle yenilenmiştir (VAD, no: 539, vr. 46b).

Pirlevganda Kazası'nda bulunan camilerin birçoğunda imam ile hatibin aynı kişi olduğu ve iki vazifeyi birlikte yaptığı da görülmektedir. Bu, küçük camilerde sık rastlanan bir durumdur. Müezzinlik ile birlikte yürütüldüğü de olmuştur. Mernek Köyü Yukarı Mahalle Mescidi/Camii'ne Ramazan 1109/Mart 1698'de yarım akçe gündelik ile Abdülkadir imam olarak atanmıştır. Mescide müezzin de lazım olması

üzerine Şevval 1117/Ocak 1706'da imam Abdülkadir'e bu vazife de verilmiştir (VAD, no: 1159, vr. 88b). Abdülkadir'den sonra Rebiü'l-ahir 1164/Mart 1751 tarihinde yarım akçe gündelik ile Mehmed Halife'ye bu görevler verilmiştir. Şevval 1167/Temmuz 1754'de mescit minber yaptırmak suretiyle camiye dönüştürülmüş ve imamlık vazifesini yapmakta olan Abdülmümin Halife oğlu Mehmed hatip olarak da tayin edilmiştir (VAD, no: 1079, vr. 73b).

İmamların görev yaptıkları yerin dışında bulunmaları ve vazifelerini ifa edememeleri de değişiklik sebepleri arasındadır. Şevval 1145/Mart 1733 tarihli bir kayıttta Hacı Yahya Mahalle Mescidi'nin imamı olan Mehmed Halife'nin Pirlevganda dışında başka bir yerde bulunduğu ve hayatta olup olmadığına dair herhangi bir bilgi olmadığı için imamet görevi boş kalmış; Mehmed Halife azledilerek Abdülkerim Halife, Pirlevganda naibi Seyyid eş-Şeyh Mehmed'in arzı üzerine beratla atanmıştır (VAD, no:1079, vr. 114b).

İmamlardan günlük ücret ile çalışanlar olduğu gibi fahri olarak görev yapanlar da bulunmaktadır. Nitekim Alata Köyünde bulunan Alata Köyü Veliyyüddin Mahallesi Mescidi'ne Recep 1216/Kasım 1801'de Seyyid Hasan fahri olarak tayin olmuştur (VAD, no:538, vr. 106b). Yine aynı köydeki Cami-i Kebir'e Zilhicce 1195/Kasım 1781 tarihinde imam olarak atanan Seyyid Mehmed günlük yarım akçe almaktadır (VAD, no:1078, vr. 25b).

Yukarda verilen örnekler, Osmanlı toplumunda imamlığın rağbet gören bir meslek olduğunu göstermektedir.

1.1.2. Hatib

Sözlükte ' *câmide hutbe okuyan, güzel ve düzgün konuşan kimse* ' anlamına gelen hatip (Devellioğlu, 2012: 391), cuma ve bayram namazlarından önce minbere çıkıp konuşma yapan cami görevlisidir. Hatibin yaptığı konuşmaya hutbe adı verilir (Küçükdağ, 1989: 139). Osmanlı Devleti'nde şehir ve köylerde minberi olan camilerde, cuma ve bayram namazlarını kıldırmak, minbere çıkararak hutbe okumak ve cami veya mescitte ders yapmak (Önkal ve Bozkurt, 1993: 54) hatiplerin vazifelerinden başlıcalarıydı. Bunu yanında hatipler, genellikle cami ve mescitlerin bitişiğine yapılan sıbyan mekteplerinde muallim olarak da görev yapmışlardır (Sılay,

2015: 87). Bu durum hatiplerin atandıkları yerde dini görevlerinin yanında eğitim faaliyetlerine doğrudan destek verdiklerinin bir göstergesidir.

Padişah beratı ile atanan hatipler medrese okumuş kişiler arasından seçilirdi. Belli bir görev süresi olmadığı için kendi isteğiyle görevden ayrılması veya vefatı sebebiyle görevi sona ererdi (Küçükdağ, 1989: 128). Hatiplik vazifesinin genellikle babadan oğula geçtiği görülmektedir. Bunun dışında bila-veled ölüm veya feragat (VAD, no: 538, vr.106b) üzerine boşalan vazife için ya imtihanla (VAD, no: 542, vr. 31a) ya da imtihan yapılmaksızın (VAD, no: 538, vr. 106b) kaza kadısı/naibi arzıyla atama yapılırdı. Nitekim Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi/Hadim-i Süfla Camii'ne yapılan hatip atamaları incelendiğinde bu durum açıkça görülecektir. 22 Sefer 1212/16 Ağustos 1797'de caminin hatibi olan Ahmed oğlu Mehmed'in bila-veled ölümü üzerine arzuhal veren Abdullah oğlu Seyyid Ahmed hatip olarak atanmıştır (BOA, C.EV. dosya: 350, gömlek: 17782). Aynı kişinin 10 Ramazan 1212/26 Şubat 1798 tarihinde başka bir arzuhalinde, caminin hatibi olan Ahmed'in başka bir yerde bulunduğundan dolayı kendi rıza ve isteğiyle vazifesini Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Ahmed'e (Abdullah oğlu Seyyid Ahmed olmalı) bıraktığını ve kendisine berat verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Arzuhale verilen cevapta Ahmed nam kimsenin arzuhal sunarak hatiplik görevini erbab-ı istihkaktan Seyyid Ahmed Halife lehine feragat ettiğiinden Seyyid Ahmed Halife'ye hatiplik beratı verildiği belirtilmiştir (BOA, C.EV. dosya: 264, gömlek: 13491). 24 Rebiü'l-evvel 1237/18 Ocak 1822'de Abdullah Halife oğlu Seyyid Ahmed'in bila-veled vefatı üzerine Seyyid Mustafa hitabetin kendisine verilmesini istemiş ve berat verilmiştir.

Hatipler ücretlerini görevli oldukları caminin vakfından (VAD, no:1058, vr. 102b) günlük olarak alırlardı. Bu ücret camiden camiye değişiklik gösterebilirdi. Pirlevganda Kazası'nda bulunan camilerde görev yapan hatiplere ödenen ücretin yarım (VAD, no: 1080, vr. 41a) ve 10 akçe (BOA, C.EV. dosya: 350, gömlek: 17782) arasında değiştiği görülmektedir. Bunların yanında fahri olarak (VAD, no: 540, vr. 73a) görev yaptıkları da olmuştur.

Hatiplik vazifesi bazen imamlik ile birleştirildiği (VAD, no: 540, vr. 73a) gibi zaman zaman birden fazla kişinin müşterek (VAD, no:542, vr. 31b) olarak görevlendirildiği de olmuştur.

1.1.3. Müezzin

Müezzin, namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan ve farz namazlarından önce kamet getiren cami görevlisine denir (Devellioğlu, 2012: 830). Ezan okumanın yanında imama yardımcı olan müezzinler aynı zamanda eğitim öğretim faaliyetlerinde de bulunuyorlardı. Sıbyan mekteplerinde hoca olarak görev yaptıkları gibi (Baltacı, 2004: 7) bazen de ders okutma şartı konulmakta (Küçükaşçı, 2006: 493) ve tayinleri vakfiyede belirtilen bu şarta bağlı olarak yapılmakta idi. Atamaları vakıf mütevellisinin arzı ve kadı ya da naibi ilamı ile yapılan müezzinler, güzel sesli ve musiki bilgisine sahip olanlardan seçilmesine dikkat edilirdi (Küçükaşçı, 2006: 491-494). Vefat, görevden ayrılma ya da şartlarını yerine getirmemeden dolayı görevden alınma sonucu yeniden atama yapılır. Nitekim Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774 yılında Uzun Şeyh Camii'ne müezzin olan Seyyid Hasan görevini terk ettiği ve beratını yeniletmediği için azledilmiş ve yerine Seyyid Ahmed Mesud tayin edilmiştir (VAD, no: 1080, vr. 41a). Bunun yanında bu meslek de genellikle babadan oğula geçmektedir. Hâdim-i Süfla Köyü Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi Camii müezzin atamaları bu durumu doğrulamaktadır.

Müezzinliğin bazen imamlık ya da ferraşlık gibi bir vazife ile birleştirilerek yapıldığı da olmuştur. Bu durum beratta belirtilmiş olmalıdır. Ücretlerini cami vakfından gündelik olarak aldıkları gibi fahri olarak da görev yapmışlardır. Hâdim-i Süfla Köyü Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi Camii'nin 7 Cemaziye'l-evvel 1193/22 Haziran 1779 tarihinde atanan ve ilk müezzini olan Şeyh Ali fahri olarak çalışmıştır (VAD, no:1078, vr. 25b). Aynı defterdeki Zilhicce 1195/Kasım 1781 tarihli kayıttaki müezzinlik görevinin kayımlık ve ferraşlık ile birleştirildiği ve İbrahim isminde birinin vazifeli olduğu görölmektedir. İbrahim'in vefatı üzerine oğulları Mehmed Emin ve Seyyid Abdullah atanmıştır. 12 Şevval 1244/17 Nisan 1829'de ücreti gündelik yedi akçeye çıkartılmış ve Seyyid Mehmed Emin'in ölümü üzerine nısf hissesi (üç buçuk akçe) kendi oğlu Seyyid İbrahim'e, Pirlevganda naibi İbrahim arzıyla verilmiştir. Diğer nısf hissesine sahip olan İbrahim oğlu Seyyid Abdullah beratını zayi etmesi üzerine beratı yenilenmiştir (VAD, no: 542, vr. 31b). Böylece amca-yeğen müezzinlik, ferraşlık ve kayımlık vazifelerini birlikte yürütmüşlerdir. Bu konuyla ilgili geniş bilgi, ilerleyen bölümlerde yeri geldikçe verilecektir.

1.1.4. Şeyhü'l-Kurra

Kurra, Kur'an'ın 10 farklı okunuşu olan kıraat ilmini öğrenmiş hafızlara verilen isimdir. Bu ilmin tahsili cami ve mescitlerde yapılırdı. Ayrıca bunun için darülkurrarlar da kurulmuştur. Bu eğitim kurumlarında şeyhü'l-kurra ismi verilen uzman kişiler eğitim vermişlerdir (Küçükdağ, 2004: 406).

Pirlevganda Kazası içerisinde bulunan cami ve mescitlerden sadece Hâdim-i Süfla Köyü Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi Camii'ne şeyhü'l-kurra görevlendirilmiştir. Hadimî tarafından yaptırılan camiye ilk olarak oğlu Seyyid Numan şeyhü'l-kurra olarak atanmıştır. Böylece cami, kıraat ilminin tahsil edildiği darü'l-kurra haline gelmiştir. 2 Cemaziye'l-ahir 1239/ 3 Şubat 1824 tarihinde babalarının vefatı sebebiyle Seyyid Mehmed, Seyyid Ahmed ve Yunus Harun(?) tayin edilmiştir. Ücretleri de Konya Mukataasından almak üzere günlük beş akçe olarak belirlenmiştir (BOA, C.EV. dosya: 346, gömlek: 17569; VAD, no: 2176, s. 347). Bu durum camide kıraat eğitiminin XIX. yüzyılın ortalarında da devam ettiğini göstermektedir.

1.1.5. Şeyh

Bazı büyük camilerde tekke ve zaviye şeyhlerinden ayrı olarak cemaate vaaz veren görevliler atanmaktaydı. Vaizden bir derece aşağıda bulunan bu kimseler şeyh unvanı taşırlardı (Küçükdağ, 1997: 120). Haftanın belirli günlerinde vaaz eden şeyhler, toplum eğitimin önemli bir unsurunu oluşturmuşlardır. Halkın genel ahlak ve din eğitimi konusunda ihtiyaçlarının karşılanmasında etkin rol oynamışlardır. Pirlevganda Kazası'nda sadece merkez camilerinden olan Uzun Şeyh Camii'ne ve Pirlevganda Camii/Ulu Camii'ye şeyh ataması yapılmıştır. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi ilerleyen sayfalarda verilecektir.

1.1.6. Ferraş

Cami, mescit, imaret gibi vakıflara bağlı faaliyet gösteren kurumlarda halı ve kilim vb. sergilerin toplanmasından ve temizlenmesinden sorumlu görevliye ferraş denilmektedir. İmarethanelerde misafirlerin kaldıkları odaları temizlemek de görevleri arasındaydı (Küçükdağ, 1997: 123). Pirlevganda Kazası'nda bulunan birçok cami ve mescide ferraş ataması yapılmıştır. Bazen müstakil bazen de kayyım ve müezzin vazifeleri ile birleştirilerek (VAD, no:540, vr. 73a; no: 1144, vr. 112a)

tek kişi tayin edilmiştir. Genelde babadan oğula geçmiş (VAD, no: 1079, vr. 73b; no: 1144, vr. 112a), zaman zaman bila-veled vefat vb. sebeplerle (VAD, no: 1133, vr. 90a) bu durumun dışına çıkıldığı olmuştur. Ücretleri gündelik yarım (VAD, no: 1133, vr. 90b) ve yedi akçe (VAD, no: 542, vr. 31b) arasında değişmekle beraber fahri olarak (VAD, nO: no: 1144, vr. 112a) görev yaptıkları da mevcuttur.

1.2. Medrese ve Kütüphane Görevlileri

1.2.1. Müderris

Arapça '*tedris*' filinden türetilen müderris, Osmanlı Devleti'nde eğitim öğretim kurumlarında özellikle de medreselerde ders veren hocalara denilmekteydi. Eğitim kurumlarında ders vermek isteyen kişiler medresede eğitimini tamamladıktan sonra icazet alır ve müderris adayı olurdu. Anadolu'ya gitmek isteyenler Anadolu Kazaskerliğine, Rumeli'ye gitmek isteyenler Rumeli Kazaskerliğine başvurur ve padişah beratı almak suretiyle tayin edildikleri gibi Şeyhülislam arzıyla da atamaları yapılmaktaydı (Baltacı, 1976: 26; Uzunçarşılı, 1988: 185). Ücretlerini gündelik olarak çalıştığı medrese vakfından alırlardı (Unan, 2002: 151). Müderrislerin esas görevleri yanında imamlık, vaizlik ve hatiplik (İpşirli, 2006: 469; Sılay, 2015: 31; Yıldız, 2010: 70-71) gibi farklı görevleri de birlikte yaptıkları olmuştur. Böylece görev yaptıkları cami ve mescitler birer eğitim kurumu olarak işlev görmüştür. Pirlevganda Kazası'ndaki Hadim Medresesi'nde müderris olan Ebu Said Hadimî ve çocukları aynı zamanda imamlık ve zaviyedarlık da yapmışlardır. İlgili bölümde bu konu ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.2.2. Hafız-ı Küttab

Hafız-ı Küttab, kütüphanede kitapların düzenini sağlayan, onları koruma altına alan ve okuyucunun hizmetine sunan kütüphane görevlilerine verilen isimdir (Parlatır, 2006: 554). Belli zamanlarda yapılacak sayımlarda diğer görevliler ile birlikte hazır bulunmak, kitapların kütüphane dışına çıkarılmaması ve okuyucuların kitaplara zarar vermemesi için gereken tedbiri almak görevleri arasında idi. Güler yüzle hizmet etmeleri gerektiği de zaman zaman vakfiyelerde belirtilmiştir. Kütüphanede kaybolan ya da zarar gören kitaplar da hafız-ı küttabdan tanzim edilmiştir (Çavdar, 1195: 78) Bilim ve araştırma ile de meşgul olan bu kişiler belli bir ilmi kariye sahip idiler. Hatta görevli oldukları kütüphanedeki kitapların

birçoğunu hıfzetmişlerdir. Kitaplardan kaybolan ya da zarar gören olduğunda bunların bilgisine başvurarak yeniden yazılmıştır (Dülgerler, 1998: 33-34). Hafız-ı küttabların tayinleri vakfiyede belirtilen şartlara bağlı olarak vakıf mütevellisi tarafından belirtilen kişiye kaza kadısı/naibi arzı ile berat verilmek suretiyle yapılıyordu. Ücretlerini gündelik olarak vakıf gelirlerinden almakta idiler. Kütüphanelerin birer eğitim kurumu gibi kullanılmaya başlandığı XVIII. yüzyıldan itibaren hafız-ı küttablar müderris atamasının yapılmadığı kütüphanelerde ders okutmaya başlamışlardır (Erünsal, 1997: 95). Böylece kütüphane ve görevlileri eğitim öğretim faaliyetlerine doğrudan katkıda bulunmuştur.

Pirlevganda Kazası'nda bulunan Hadim Kütüphanesi'ne Hadimî'nin soyundan gelenler hafız-ı küttab olarak atanmışlardır. Örnekler ilgili bölümde ayrıntılı olarak verilecektir.

1.3. Tekke ve Zaviye Görevlileri

1.3.1. Şeyh

Şeyh, sözlükte '*yaşlı adam, ihtiyar*' manasında kullanılan bir kelimedir (Devellioğlu, 2012: 1161). Tasavvufî bir terim olarak da tekke ve zaviyelerde müritlere rehberlik ederek onların eğitimine yardımcı olan kişi demektir (Öngören, 2010: 50). Osmanlı'da tekke ve zaviyeler çoğunlukla şeyhler tarafından kurulur ve vakfiye de belirtilen şartlara uygun olarak vâkıfın evlatları arasından evleviyet şartına göre kadı veya naibi arzı ve padişah beratı ile atanırdı (Sılay, 2015: 30). Ücretlerini vakıf gelirlerinden yevmiye şeklinde alan şeyler ölüm veya feragat durumları dışında görevlerine devam ederlerdi.

1.3.2. Zaviyedar

Zaviyedar, küçük tekkelerde görevli şeyhlere verilen isimdir (Parlatır, 2006: 1859). Şeylerde olduğu gibi vâkıfın evlatlarından büyük ve yeterliliğe sahip olan arasından belirlenir, kadı ya da naibi arzı ve berat ile atanırlardı. Pirlevganda Kazası'nda bulunan tekke ve zaviyelere genellikle zaviyedar ataması yapılmıştır. Ekserisinde müteveli olarak da vazifelendirilmişler ve ücretlerini vakfın gelirlerinden yevmiye usulü ile almışlardır. Bir zaviyede birden fazla kişi zaviyedar olabildiği gibi bir kişi farklı zaviyelerde de görevlendirildiği olmuştur. Kazada tespit edilen zaviyedar atamaları tekke ve zaviyelerle ilgili bölümde incelenecektir.

1.1.4. Eğitim Kurumu Vakıfları Yönetici ve Görevlileri

1.4.1. Kadı

Kadı, “*Hükmeden*”, “*yerine getiren*” anlamında, padişah tarafından tayin edilen ve toplum içerisinde vuku bulan anlaşmazlıkları ve tartışmalı konuları şeri ve hukuki hükümlere göre inceleyip karara bağlayarak yargı görevini yerine getiren adliye ve mülkiye görevlisidir (Cin ve Akgündüz, 1995: 228). Osmanlı kentlerinin yönetimi ve yargı görevi ilmiye sınıfına mensup kadılar tarafından yerine getirilirdi. Kadı, sorumlu bulunduğu kazasına bağlı olan nahiye, köy ve mezraların mülki amiri idi. Medrese eğitimi tamamlayarak icâzet almış ve mülâzemet süresini tamamlamış kimseler arasından kazaya tayin edilen kadıya, göreve başladığına dair padişahın tuğrasının bulunduğu “*berat*” verilmek suretiyle ataması yapılırdı (Uzunçarşılı, 1988: 105). Kazalardaki en üst düzey yetkili olan kadılar, diğer kurumlar gibi vakıfların da yöneticisi ve denetleyicisiydiler. Yapılan atamaları kontrol eder, vakıf defterlerini inceler, hata ve usulsüzlük yapılmasına mani olurlardı. Kadılar, bu görevlerini kendilerine yardımcı olan başta naipler aracılığıyla yerine getirirdi. Pirlevganda Kazası’ndaki arzlarda genellikle kadı yerine naip olduğu görülmektedir.

1.4.2. Naip

Lûgat manası, “*vekil, kaimmakam, kadıvekili, sultan tarafından hükme mezun şer’i memur*” demek (Devellioğlu, 2012: 937; Pakalın, 1983: 644) olan naip, kadı vekili olarak kadıların önerisi ve kazaskerin tasdiki ile atanırdı. Bunlara kaza naibi denirdi. Bunun dışında kadı naibi, mevali naipleri, bâb naipleri, ayak naipleri ve arpalık naipleri olarak vazifelerinin mahiyetine göre isimlendirilirdi (Uzunçarşılı, 1988: 336). İlmiye sınıfına mensup olup medrese eğitimi almış kişilerden özellikle fikhî konulardaki anlaşmazlıkları çözebilecek yeterliliğe sahip kişilerden seçilirdi (İpşirli, 2006: 313).

Pirlevganda Kazası’nda genellikle kadıların yerine naipler görev yapmıştır. Yukarıda zikredildiği üzere kazada yapılan imam, hatip, zaviyedar, müezzin, ferraş vb. atamalarının tamamına yakını naip arzıyla gerçekleşmiştir. Bu durum bölgenin merkezden uzak ve ulaşımı zor bir coğrafyada olmasına bağlı olarak görevlendirilen kadıların burada bulunmayı tercih etmeyip yerlerine naip görevlendirdiklerini göstermektedir.

1.4.3. Mütevellî

Mütevellî, vakfın işlerini vakfiyede belirtilen şartlara göre yürüten kişidir. Vakfa mütevellî seçilme şartları vakfiyede belirtilmekle birlikte genellikle vâkıfın neslinden kişilere görev verilmiştir. Nitekim Pirlevganda Kazası'ndaki Rüstem Beğ Zaviyesi vâkıfı Hasan oğlu Ahmed oğlu Hasan mütevellî olarak kendini göstermiş, vefatından sonra eslah ve erşed olan erkek evladını mütevellî tayin etmiştir. Erkek çocuklarının soyu kesilirse kızlarının çocukları mütevellî olacaktır. Eğer onların da soyu kesilirse vakfettiği değirmen hissesi geliri Medine-i Münevvere ve Ravza-i Mutahhara hademelerine gönderilecektir (VAD, no:2181, s. 184).

Mütevellînin vakıf gelirlerini toplamak ve vakfiyede belirtildiği üzere tasadduk etmek başlıca görevlerindendi. Vakıf gelirleri vakfiye şartlarının dışında kullanılamazdı (Pakalın, 1983: 640).

1.4.4. Nazır

Sözlükte '*nezaret eden, bakan, gözeten*' anlamına gelen nazır (Devellioğlu, 2012: 951), Osmanlılarda maliye, idare ve denetçiye verilen isimdir. Vakıflarla ilgili iş ve işlemlerde mütevelliyi denetlemek üzere görevlendirilirdi (Genç, 2006: 450). Bir vakfın nazırını bulursa, mütevellî onun onayını almadıkça vakıfta tasarruf edemezdi (Pakalın, 1983: 666). Bu durum yetkilerinin onlardan daha geniş olduğunu göstermektedir. Diğer vakıf görevlileri gibi ölüm, feragat vb. nedenlerle kadı veya naibi arzı sonucu padişah beratı ile tayin olurdu. Pirlevganda Kazası'na yapılan nazır atmaları genellikle tekke ve zaviyelere yapılmış olup ilgili bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

1.4.5. Kayyım

Arapça'da "*kalkma, ayağa kalkma, ayaklanma*" anlamında "kıyam" kökünden gelen kayyım, "*cami hademesi*" anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2012: 973-595). Vakıf mallarını korumakla görevli olan kayyımların, cami ve mescitlerin kapılarını belirli saatlerde açıp kapatma ve güvenliğini temin etme vazifeleri arasındaydı (Özdemir, 2005: 22). Ayrıca mektep, medrese, cami, mescit gibi vakıf eserlerini silip süpürmek, düzen ve temizliğini yapmak gibi görevleri de bulunmakta idi (Kunter, 1939: 14). Kayyımlar ölüm (VAD, no:1079, vr.73b), feragat ve hizmeti terk (VAD, no:1080, vr.41b) gibi sebeplerle kadı/naibi arzıyla tayin olurlardı. Pirlevganda

Kazası'nda vazifeli kayyımlar gündelik yarım (VAD, no:1133, vr.90b) ve üç akçe (VAD, no:1080, vr.41b) arasında ücret almışlar, bunun yanında fahri olarak da görev yaptıkları görülmektedir (VAD, no:1133, vr.90b). Müstakil olarak atandıkları gibi müezzinlik ve ferraşlık ile birleştirilip (VAD, no:542, vr. 31b) müşterek olarak da görevlendirildiği olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

PİRLEVGANDA KAZASI KLASİK EĞİTİM KURUMLARI: CAMİ VE MESCİTLER

İslamiyetin ilk yıllarından itibaren cami ve mescitlerin birer eğitim kurumu gibi faaliyet gösterdiğini daha önce belirtmiştik. Pirlevganda Kazası sınırları içerisinde Hurufat Defterleri kayıtlarında 1696-1834 yılları arasında faaliyet gösteren 66 cami ve mescit tespit edildi. Bunlardan XVII. yüzyılda yapılanlar olduğu gibi XVIII ve XIX. yüzyılda yapılanlarda mevcuttur. Ayrıca inşa tarihi tespit edilemeyenler de bulunmaktadır. Tespit edilen yapıların bazıları uzun ömürlü olmamış ve yapımından kısa bir süre sonra kullanılmaz olmuştur. Bununla birlikte Hurufat Defterleri'nin tutulduğu son dönemlerde yapılanlar ve bu tarihten sonra mevcudiyetini muhafaza edenler de bulunmaktadır. XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Pirlevganda Kazası bazı değişikliklerle Hadim Kazası olmuş ve Pirlevganda, Hadim Kazası'na bağlı kasaba durumuna gelmiştir. Bu değişiklikten önce 41 köy, mezra ve mahallesi bulunmakta iken Hadim Kazası'na yeni eklenen yerleşim yerleri ile birlikte bu sayı 65'e çıkmıştır. Yerleşim yerinde yaşana artışa rağmen 66 olan cami ve mescit sayısı 37'ye düşmüştür. Bu da göstermektedir ki XIX. yüzyılın ilk yarısında bölgede bulunan birçok cami ve mescit metruk hale gelmiştir. Tespit edilen 66 cami ve mescidin bu gün hangi durumda olduğunu tesbiti Hurufat Defterleri kayıtlarının tutulmasının bırakıldığı 1834 yılından sonraki dönemin incelenmesi ile mümkün olacaktır. Bölge ile ilgili Hacer KARA'nın yaptığı "*Konya-Hadim ve Taşkent Türk Devri Yapıları*" isimli yüksek lisans tezinde XVIII. ve XIX. yüzyılda mevcut olan ve günümüzde de faal olan dört cami¹ ve kaynaklarda geçen ancak günümüzde mevcut olmayan iki cami² hakkında bilgi verilmiştir. Bunların dışında kalan cami ve mescitlerin akıbeti ve günümüzdeki durumunun tespiti için 1834 tarihinden sonraki arşiv kayıtlarını incelemek ve geniş bir saha çalışması yapmak gerekmektedir. Tüm bunlar çalışmanın kapsamı dışında bulunduğundan aşağıda ilgili dönemde Pirlevganda Kazası sınırları içerisinde tespit edilen cami ve mescitlerin buldukları yerler ile buralara yapılan atamalar hakkında bilgi verilecektir.

¹ Büyük (Uzun Şih) Camii, Sazak Köyü Camii, Kalınağıl Köyü Camii ve Aşağı Hadim Camii.

² Sarılar Mescidi, Çetmi Kasabası Camii.

2.1. Pirlevganda Kazası Merkez Cami ve Mescitleri

2.1.1 Bektaş Mahallesi Mescidi

Pirlevganda Kazası Bektaş Mahallesi'nde yer alan Bektaş Mahallesi Mescidi'nin banisi ve yapım tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mescit ile ilgili tespit edilen ilk kayıt Şevval 1112/Şubat 1701 tarihlidir (VAD, no:1159, vr.88b). Gündelik yarım akçe ile imam olan Abdülatif ölmüş ve yerine Mehmed isminde bir kişi istidatlı görülerek atanmıştır. Bu durumda mescit XVII. yüzyılda mevcut ve faal idi. Şevval 1146/Mart 1734 tarihli kayıta Mehmed, ferraş olduğu için imamlıktan azledilmiş ve yerine Ahmed Halife, Pirlevganda naibi Seyyid Abdurrahman arzıyla atanmıştır (VAD, no:1079-2, vr. 114b). Recep 1167/Nisan 1754 tarihli kayıta ise ilginç bir bilgi yer almaktadır. 20 yıldır mescidin imamı olan Ahmed, ehil olmadığı ve cami cemaati tarafından sevilmediği gerekçesiyle imamlıktan alınmış ve yerine Pirlevganda naibi Abdullah arzıyla Mustafa atanmıştır (VAD, no:1079, vr.73b). Burada Ahmed'in şikâyet sonucu görevden alındığı anlaşılmaktadır. Yoksa ehil olmadığına anlaşılmaması için 20 yıl uzun bir süredir. Mustafa'nın berati 27 Ramazan 1168/7 Temmuz 1755 ve Cemaziye'l-ahir 1171/Şubat 1758 tarihlerinde (VAD, no:1097, vr. 97b) ve Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774'te (VAD, no:1158, vr. 43b) yenilenmiştir. Bektaş Mahallesi Mescidi ile ilgili 23 Zilhicce 1203/14 Eylül 1789 tarihli son kayıta ise yarım akçe ile imam olan Mustafa görevinden feragat etmiş ve yerine oğlu Ahmed geçmiştir (VAD, no:537, vr. 70b). Böylece Mustafa 40 yılı aşkın bir süre mescidin imamlık vazifesini yürütmüştür.

2.1.2. Cuma Mahallesi Camii³

Pirlevganda Kazası merkez mahallelerinden olan Cuma Mahallesi'nde bulunan Cuma Mahallesi Camii'nin, kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Cami ile ilgili Hurufat Defterleri'nde üç kayıt tespit edilmiştir. Zilhicce 1117/Mart 1706 tarihli ilk kayıta camide gündelik yarım akçe ile müezzinlik görevini yürütmekte olan Abdurrahman vefat ettiği ve yerine İsmail'in atandığı belirtilmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). Buna göre cami, XVIII. yüzyıldan

³ Ali Gümrah Cuma Mahalle Camii'ni, Uzun Şeyh Camii ile aynı yapı olarak değerlendirmektedir (Gümrah, 2016;252). Ancak atama belgelerinde bu durum tam olarak tespit edilemediği için ayrı bir yapı olarak değerlendirilmiştir.

önce yapılmış olmalıdır. Ramazan 1122/Kasım 1710'da müezzinlik ücretinde bir artış olmuştur. Camide gündelik iki akçe ile müezzin olan Sinan ölmüş ve yerine Mustafa oğlu Mehmed atanmıştır (VAD, no:1133, vr. 90a). Son kayıt olan Rebiü'l-ahir 1129/Mart 1717 tarihinde ise Mustafa oğlu Mehmed'in görevine yaparken Mutafa isminde bir kişinin bu göreve kendi üstüne aldığı belirtilmiştir. Mustafa oğlu Mehmed'in Pirlevganda kadısı Hüseyin arzuhalle durumu bildirmiş ve Mustafa'nın haksız yere atandığı imamlık görevi elinden alınmış ve gerçek sahibi olan Mustafa oğlu Mehmed'e verilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Cami ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

2.1.3. Hacı-Şah Mahallesi Mescidi

Hacı-Şah Mahallesi Mescidi, "*eshab-ı hayr binası mescidi*" ifadesi hayır sahipleri tarafından yaptırıldığını göstermektedir. İnşa tarihi müphem olsa da XVII yüzyılın başlarında mevcut ve faal idi. Tespit edilen üç kaydın ikisi imam biri de mütevellî ataması ile ilgilidir. Muharrem 1129/Aralık 1716 tarihli ilk berat özetinde gündelik yarım akçe ile imam olan Hacı Hasan görevinden ayrılmış ve Pirlevganda naibi Mehmed arzıyla Ahmed atanmıştır (VAD, no:1133, vr. 90b). Sonraki kayıt ise 60 yıl sonrasına aittir. 10 Şaban 1188/16 Ekim 1774'te mescidin imamı olan Mehmed ölmüş ve yerine Seyyid Mehmed tayin edilmiştir. (VAD, no:1080, vr. 41a). Son kayıt ise 18 Rebiü'l-evvel 1191/26 Nisan 1777 tarihine aittir. Cami vakfının mütevellisi bulunmadığından Pirlevganda naibi Seyyid Mehmed arzıyla vakfın gelirlerinden almak üzere gündelik üç akçe ile Ahmed atanmıştır (VAD, no:1078, vr. 25b).

2.1.4. Hacı Yahya Mahalle Mescidi

Pirlevganda merkez mahallelerinden Hacı Yahya Mahallesi'nde bulunan mescit, el-Hacı Yahya isminde hayırsever tarafından yaptırılmıştır (VAD, no:1079-2, vr. 114b). İnşa tarihi belirtilmeyen yapının tespit edilen en erken tarihli berat özetinde Zilkade 1114/Mart 1703'de yeniden atama yapılması XVII. yüzyılda mevcut ve faal olduğunu göstermektedir.

Zilkade 1114/Mart 1703 tarihinde mescidin gündelik yarım akçe ile imamlığını yapmakta olan Bayram ölmüş ve yerine Mehmed geçmiştir (VAD, no:1157, vr. 88b). Mehmed'in görevini ne zaman bıraktığına dair bilgi bulunmamaktadır. Ramazan

1112/Ekim 1710 tarihinde imam olarak Mahmud gösterilmektedir. Belirtilen tarihte Mahmud vefat etmiş ve yerine Abdülkerim atanmıştır. (VAD. no: 1133, vr. 90b). Ancak bu atama usulsüz bir şekilde yapılmıştır. Şevval 1144/Nisan 1732 tarihli (VAD, no:1079, vr. 114b) berat özetine göre Mahmud'dan boşalan imamlık görevine kendi oğlu Mehmed varken Abdülkerim adında yabancı bir kişi getirilmiştir. Dönemin Pirlevganda naibi Mustafa bu durumu merkeze bildirmiş ve imamlık beratı hak sahibi olan Mahmud oğlu Mehmed'e verilmiştir. Aynı defterdeki Şevval 1145/Mart 1733 tarihli kayıta ise Mahmud oğlu Mehmed Halife, Pirlevganda dışında başka bir yerde bulunmaktadır ve hayatta olup olmadığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Bundan dolayı imamet görevi boş kalmış, Mahmud oğlu Mehmed Halife azledilerek tekrar Abdülkerim Halife, Pirlevganda naibi Seyyid eş-Şeyh Mehmed arzıyla imam olarak atanmıştır. Cemaziye'l-ahir 1169/Mart 1756 tarihli son kayıta (VAD, no:1097, vr. 97b) ise gündelik bir akçe ile imam olan Mehmed Halife'nin eski beratı yenilenerek tekrar imamlık vazifesine getirilmiştir. Bu durumda Mahmud oğlu Mehmed Halife, Pirlevganda'ya dönmüş ve imamlık yapmaya başlamıştır. Mescit ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

2.1.5. Hıra Mahalle Mescidi

Banisi ve inşa tarihi hakkında bir bilgi olmayan Hıra Mahalle Mescidi, Pirlevganda Kazası merkez mahallesinden olan Hıra Mahallesiinde bulunuyordu. Hurufat Defterlerinde tespit edilen en erken tarihli kaydın Zilkade 1139 / Temmuz 1727 tarihli ilk atma belgesi olması bu tarihten kısa bir süre önce yapıldığını göstermektedir. Zikredilen tarihte imamı bulunmadığı için gündelik bir akçe ile İbrahim Halife atanmıştır (VAD, no:1143, vr. 165b). Rebiü'l-evvel 1167/Ocak 1754'te mescidin imamı olarak Hüseyin gösterilmekte ve on senedir imamlık vazifesini yerine getirmemektedir. Bu durumda İbrahim Halife 1754/1755 yılına kadar vazifesini sürdürmüş ve ondan sonra Hüseyin görevlendirilmiştir. Hüseyin kendi rızasıyla Rebiü'l-evvel 1167/Ocak 1754'te Nurullah Halife'ye görevini devrettiğini Pirlevganda naibi Abdullah arzıyla belirlemiştir (VAD, no:1077, vr. 73b). Nurullah Halife'nin beratı Rebiü'l-ahir 1169/Ocak 1756'da yenilenmiştir (VAD, no:1097, vr. 97b). Mescit ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

2.1.6. Köşeler Mahallesi Mescidi

Pirlevganda merkez mahallelerinden Köşeler Mahallesi'nde bulunan Köşeler Mahallesi Mescidi'nin banisi ve yapım tarihi ile ilgili şimdilik tespit edilen herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Zilkade 1123/Aralık 1711 tarihli ilk kayıta mescitte gündelik yarım akçe ile imamlık görevini yapan Mehmed ölmüş ve yerine Abdüllatif atanmıştır (VAD, no:1133, vr. 90b). Bu durum mescidin XVIII. yüzyılın başlarında mevcut ve faal olduğunu göstermektedir. Aynı belgenin devamında ki Rebiü'l-ahir 1129/Mart 1717 tarihli başka bir berat özetinde Abdüllatif'in vefatı üzerine Ahmed, Pirlevganda kadısı Mehmed arzıyla atanmıştır. Ücreti de iki akçe olarak belirlenmiştir. Rebiü'l-evvel 1166/Mart 1753 tarihin de ise ücret tekrar gündelik yarım akçeye düşürülmüş ve Ahmed' in ölümü üzerine cemaatten seçilen Seyyid Ali, Pirlevganda naibi Abdullah arzıyla imamlık görevine getirilmiştir (VAD, no:1079, vr. 73b).

2.1.7. Kuzan Mahallesi Mescidi

Kuzan Mahallesi Mescidi'nin kim tarafından ve nerede yapıldığına dair elimizde herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte kayıtlarda geçen “*nefsi Pirlevganda*” (VAD, no:1082, vr. 44a) ifadesi kazaya bağlı merkez mahallelerden birinde bulunduğunu göstermektedir. Günümüzde ki Kuzan Camii'nin yerinde olabileceği gibi 100 metre güneyinde İbrahim oğlu Hüseyin Gülbahar'ın evinin bitişiğinde, Bektaş Sokak ile Asar yolu arasında kalan ve daha önce mescit yeri olduğu söylenen vakıf arazisinde olması da muhtemeldir (Gümrah, 2016: 258-259). İnşa tarihi ise Kuzan Camii'nin kitabesinde 530 senelik olduğu ve mevcut caminin 1964 yılında yapıldığı göz önünde alındığında 1434 yılında yapıldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Ancak bunu doğrulayacak herhangi bir kayıt şimdilik mevcut değildir. Şaban 1116/Aralık 1704 (VAD, no:1159, vr. 88b) tarihinde imamlık vazifesini yapmakta olan Mehmed'in beratının yenilenmesi, bu tarihten önce atandığını ve binanın da mezkûr tarihten önce mevcut olduğunu göstermektedir. Mehmed'in görevini ne zaman bıraktığı belirtilmemiş ve Muharrem 1131/Kasım 1718'de imam olmadığı için gündelik yarım akçe ile Musa atanmıştır (VAD, no:1133, vr. 90b). Uzun bir süre kayıt tutulmayan mescit ile ilgili diğer berat özeti Sefer 1184/Mayıs 1770 tarihlidir (VAD, no:1082, vr. 44a). Gündelik yevmi yarım akçe ile imamlık vazifesini yapan Çayıroğlu Mahmud ölmüş ve yerine müderrisinden

ve aynı zamanda mescittin banisinin evlatlarında olan Seyyid Ahmed atanmıştır. Tespit edilen 8 Zilkade 1205/9 Temmuz 1791 tarihli son kayıta ise Seyyid Ahmed görevinden ayrılmış ve oğlu Seyyit Mustafa'ya berat verilmiştir. Seyit Mustafa'nın beratı 21 Rebiul-ahir 1222/26 Ağustos 1807'de yenilenmiştir (VAD, no:537, vr.70a).

2.1.8. Pirlevganda Camii/Ulu Camii

Pirlevganda merkez camilerinden olan Pirlevganda Camii diğer ismiyle Ulu Camii'nin (VAD, no:1133, vr. 90b) yapım tarihi ve banisinin kim olduğu bilinmemektedir. Caminin ilk mütevellisi olan Mustafa'nın "*nukud-ı mevkuvesine müteveli lazım olmağla*" ifadesi ile Zilkade 1123/Aralık 1711 tarihinde atanması ve (VAD, no:1133, vr. 90b). 1108/1697 yılında da imam olarak görevlendirilmesi göz önünde bulundurulduğunda XVII. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı söylenebilir.

Hurufat Defterleri'ndeki en erken kayıt Zilkade 1108/Haziran 1697 tarihine aittir (VAD, no:1140, vr. 105a). Camide gündelik yarım akçe ile imam olan Mehemed bu görevinden ayrılmış ve yerine Mustafa atanmıştır. Rebiul-ahir 1125/Mayıs 1713 tarihinde Mustafa'nın beratı yenilenmiş ve ücreti de bir akçeye yükseltilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Mustafa aynı zamanda yukarıda değinildiği üzere müteveli olarak da görev yapmaktadır. Ücret artışında bu durum etkili olması muhtemeldir. Mustafa'nın Şevval 1140/Mayıs 1728'de ölümü üzerine yerine Hüseyin atanmıştır (VAD, no:1144, vr. 112a). Hüseyin'den sonra bu göreve kimin atandığı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Camide hatiplik görevini Sefer 1116/Haziran 1704 tarihine kadar Seyyid Ahmed yapmakta idi. Seyyid Ahmed'in ölümü üzerine oğlu Seyyid Mustafa'ya gündelik yarım akçe ile hatiplik tevdi edilmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b).

Camide şeyh yani vaiz ise Muharrem 1125/Şubat 1713 yılına kadar bulunmamakta idi. İlk vaiz olan Seyyid İbrahim ise ber-vechi hasbi yani ücretsiz olarak atanmıştır (VAD, no: 1133, vr. 90b). Ancak İbrahim'e daha sonra bir akçe gündelik ücret verilmiştir (VAD, no:1144, vr. 112a). Seyyid İbrahim Şevval 1140/Mayıs 1728 yılında vefat etmiş ve üç akçe gündelik (VAD, no:1082, vr. 44a) ile Şeyh Hüseyin atanmıştır (VAD, no:1144, vr. 112a). Şeyh Hüseyin Sefer 1184/Haziran 1770'de ölünce oğlu Seyyid Ahmed vaizlik görevine getirilmiştir (VAD, no:1082, vr. 44a). Seyyid Ahmed Sefer 1186/Mayıs 1772'de beratını zayı

ettiğini bildirmesi üzerine yevmiye üç akçe ile beratı yenilenmiştir (VAD, no:1058, vr. 102b).

Ferraşlık vazifesini Zilkade 1116/Mart 1705 tarihine kadar yarım akçe yevmiye ile Yusuf yapmaktaydı. Yusuf'un ölümü üzerine yerine Ali atanmıştır (VAD, no:1133, vr. 90a). Cemaziye'l-ahir 1125/Temmuz 1713'te Ali ölmüş ve yerine Ali isimli başka biri atanmıştır (VAD, no:1133, vr. 90b). Ali'de Şevval 1140/ Mayıs 1728'de ölmüş ve yerine İbrahim atanmıştır (VAD, no:1144, vr. 112a).

Caminin kayımlığını ise Rebiul-ahir 1129/Mart 1717 tarihine kadar ücretsiz olarak Abdülkerim yapmaktadır. Abdülkerim'in ehil olmaması üzerine görevden alınmış ve yerine ücretsiz olarak Mehmed getirilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Mehmed'in de Şevval 1132/Ağustos 1720 yılında görevi bırakması üzerine oğlu Abdülkadir tayin edilmiştir. Abdülkadir aynı zamanda Rebiul-ahir 1129/Mart 1717 tarihinden itibaren ser-mahfillik görevini de yapmaktadır (VAD, no:1133, vr. 90b).

Pirlevganda Camii'nin müezzinliğini bir akçe yevmiye ile Mustafa yapmaktadır. Mustafa'nın Cemaziye'l-evvel 1135/Şubat 1723 tarihinde ölümü üzerine yerine kardeşinin oğlu Hasan getirilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Hasan görevini uzun bir süre sürdürmüş, 19 Cemaziye'l-ahir 1189/17 Ağustos 1775'te ayrılmış ve yerine oğlu Seyyid Abdurrahman vazifelendirilmiştir (VAD, no:1078, vr. 25a). Abdurrahman'ın beratı 1203/1789 yılına cülus sebebiyle yenilenmiştir. Hurufat Defterlerinde cami ilgili başka bir kayıt tespit edilmemiştir.

2.1.9. Sarılar Mahalle Mescidi

Sarılar Mahallesi Mescidi, Pirlevganda Kazası merkez mahallerinden olan Sarılar Mahallesi de bulunmakta idi. Kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Mescit ile ilgili tespit edilen en erken tarihli kaydın XVII. yüzyılın sonlarında yeniden atama ile ilgili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, XVII. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı söylenebilir. Hurufat Defterleri kayıtlarının son tarihlerinde mescide atama yapıldığının belirtilmesi XIX. yüzyılda da faal olduğunu göstermektedir. Günümüzde buluna Sarılar Mahallesi Mescidi kitabesinden anlaşıldığı üzere 1955 yılından yıkılıp Fakih ve Ayşe Özlenler tarafından yeniden yaptırılmıştır(Kara, 2005: 78). İmamı bulunmadığı için günümüzde kullanılmamaktadır (Bkz: Fotoğraf 1).

Recep 1109/Ocak 1698 tarihli ilk kayıta yarım akçe gündelik ile imamlık vazifesini yapan Hüseyin ölmüş ve yerine Abdülkerim atanmıştır. (VAD, no:1140, vr. 105b). Cemaziye'l-ahir 1115/Ekim 1703 tarihinde ise mescitte imam olmadığı için Mahmud Halife imam olarak atanmıştır (VAD, no:1159, vr. 88b). Bu berat özetinde Abdülkerim'in imamlık vazifesini niçin bıraktığı belirtilmese de Şevval 1166/Ağustos 1753 tarihli kayıta Abdülkerim'in ölümü üzerine atamanın yapıldığı anlaşılmaktadır. (VAD, no:1079, vr.73b). Yine aynı kayıta Mahmud ismi Mehmed olarak zikredilmekte ve Abdülkerim'in oğlu Hasan var iken kendi üzerine berat ettirmek suretiyle imamlık görevini elde ettiğinden dolayı azledilmiş, imamlık beratı asıl hak sahibi olan Abdülkerim oğlu Hasan'a tevdi edilmiş, ücreti de günlük bir akçe olmuştur. Ramazan 1168/Haziran 1755'te Abdülkerim oğlu Hasan'ın beratı yenilenmiştir (VAD, no:1097, vr. 97b). Abdülkerim oğlu Hasan'ın ölümü üzerine yerine oğlu Seyyid Abdülkerim, Zilkade 1182/Mart 1769'da atanmıştır. Hasan oğlu Abdülkerim'in beratı 11 Cemaziye'l-evvel 1203/7 Şubat 1789'da yenilenmiştir (VAD, no:1082, vr. 44b). Mescit ile ilgili son kayıt ise 1 Zilkade 1222/31 Aralık 1807 tarihlidir (VAD, no:539, vr. 46b). Buna göre gündelik yarım akçe ile imam olan Hasan oğlu Seyyid Abdülkerim ölmüş ve yerine oğlu Seyyid Abdülkerim oğlu Seyyid Hasan atanmıştır. Mescitteki bu atamalara baktığımızda imamlık vazifesinin babadan oğula geçen bir sisteme dönüştüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira 1698 ile 1807 yılları arasında yapılan tüm atamalar bunu göstermektedir.

2.1.10. Şeyh Mahallesi Mescidi

Pirlevganda Kazası merkez mahallelerinden Şeyh Mahallesi'nde yer alan mescit "*sahibül-hayrın bina eylediği*" (VAD, no:1097, vr. 97b) ibaresinden kimliği belirtilmeyen hayır sahipleri tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. İnşa tarihi belirtilmese de tespit edilen ilk kaydın Zilkade 1116/Mart 1705 tarihli berat yenileme olması, bu tarihten önce bina edildiğini göstermektedir. Bu durumumda mabet XVII. yüzyılda mevcut ve faal idi. XVIII. yüzyılın son çeyreğindeki belgelerde "*Hadim Müftüsü Hacı Mehmed Efendi tamir eylediği mescid*" (VAD, no:1074, vr. 52b) ibaresi ile kaydedilmesi binanın Ebu Said Muhammed Hadimî tarafından tamir edildiğini göstermektedir.

Şeyh Mahallesi Mescidi ile ilgili tespit edilen ilk kayıt Zilkade 1116/Mart 1705 tarihlidir ve mescidin imamlık görevini yürüten Ahmed'in beratı yenilenmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). Ahmed'in ölümü üzerine Zilkade 1139/Temmuz 1727'de oğlu Mustafa gündelik bir akçe ile atanmıştır (VAD, no:1143, vr. 165b). Mustafa'nın beratı Sefer 1144/Ağustos 1731'de yenilenmiştir (VAD, no:1077, vr. 114b). Ahmed oğlu Mustafa'nın ölümü üzerine yerine kardeşi Hüseyin, Cemaziye'l-ahir 1166/Mart 1753 tarihinde görevlendirilmiştir (VAD, no:1079, vr. 73b). Hüseyin'in beratı Cemaziye'l-ahir 1168/Nisan 1755'de yenilenmiştir. Cemaziye'l-ahir 1168/Nisan 1757 tarihli berat özetinde Ahmed oğlu Hüseyin'in cahil ve imamlık vazifesine layık olmayan bir kişi olduğundan bahisle görevinden alınması gerektiği Pirlevganda naibi Mevlana Seyyid Abdülkadir Efendi tarafından bildirilmiştir. Bunun üzerine Mehmed Halife isminde birisi imam olarak görevlendirilmiştir (VAD, no:1097, vr. 97b).

Zilkade 1201/Eylül 1787 tarihli son kayıttan itibaren Abdullah oğlu Seyyid Ahmed görevini terk ettiğinden dolayı imamlık görevi Hüseyin oğlu Seyyid Ahmed'e verilmiştir (VAD, no:1074, vr. 52b). Abdullah oğlu Seyyid Ahmed'in ne zaman atandığı belirtilmediği gibi, Mehmed Halife'nin de hangi tarihte ne sebeple görevini bıraktığı belirtilmemiştir. Hüseyin oğlu Seyyid Ahmed'in beratı cülus sebebiyle 11 Cemaziye'l-evvel 1203/7 Şubat 1789'da yenilenmiştir.

2.1.11. Uzun Şeyh Camii/Şeyh Binası Camii

Uzun Şeyh Camii diğer ismiyle Şeyh Binası Camii (VAD, no: 537, vr. 70a) Pirlevganda merkez camilerindendir. Caminin yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Yavuz Sultan Selim (1470/1520) döneminde Uzun Şih ismi ile maruf bir kişinin isteği üzerine yaptırıldığına dair rivayetler vardır (Ertan vd., 1974: 106-110). Hurufat Defterlerindeki ilk kayıt ise Zilkade 1116/Mart 1705 tarihlidir (VAD, no: 1159, vr. 88). Ancak Rebiü'l-ahir 1185/Temmuz 1771 tarihli bir berat özetinde bu tarihten 150 sene evvel Boluca(?) Efendi namında hayır sahibi bir kişi, cami hatiplerinin kullanması şartı ile Sağırlar evi önündeki yaklaşık iki dönümlük tarlasını Uzun Şeyh Camii'ne vakfetmiştir. Bu durum, caminin 1035/1626 yıllarında mevcut olduğunu göstermektedir (VAD, no: 1058, vr. 102b). Hacer Kara'da caminin XVII-XVIII. yüzyıl Osmanlı yapısı olduğunu belirtmektedir. 1283/1866, 1337/1920 yıllarında tamir edilmiştir. 1960 yılında minare yapılan cami, 1995 yılında yeniden

geniş çaplı bir tamir ve restorasyon görmüş ve bu tarihte tescillenmiştir (H. Kara, 2006: 15-16). 25.11.2005 tarihinde çıkan yangında neredeyse tamamen harap olan yapı aslına uygun olarak yeniden yapılmış ve 2008 eylül ayında ibadete açılmıştır. Bu yangın esnasında Osmanlı ahşap işçiliğinin ve kalem işi süslemelerinin en güzel örneklerinden biri daha yok olmuştur. Cami günümüzde faal olarak kullanılmaktadır (bkz: Fotoğraf 2).

Uzun Şeyh Camii ile ilgili Hurufat Defterleri'ndeki en erken tarihli kayıt Zilkade 1116/Mart 1705 yılındaki ferraş ataması ile ilgilidir. Ferraş olmadığı için ihtiyaç hâsıl olmuş ve yarım akçe gündelik ile Yusuf atanmıştır (VAD, no: 1159, vr. 88). Yusuf'un görevinin ne zaman bittiği ve kendinden sonra ferraşlık vazifesi için birinin atanıp atanmadığı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Bir diğer kayıt ise Rebiü'l-ahir 1127/Nisan 1715 tarihli kayyım atamasıdır (VAD, no: 1133, vr. 90b). Buna göre camide kayyım olmayıp gündelik yarım akçe ile Abdülkerim bu göreve getirilmiştir. Abdülkerim'in Ramazan 1167/Temmuz 1754'te ölümü üzerine yerine aynı şartlarla Mustafa atanmıştır (VAD, no: 1079, vr. 73b). Mustafa'nın da görevini "*terk-i hizmet*" etmesi üzerine "*nukud-u ribh*"dan almak şartıyla üç akçe gündelik ile Seyyid İbrahim'e 16 Şaban 1188/22 Ekim 1774 tarihinde berat verilmiştir (VAD, no:1080, vr. 41a). Burada kayyımlık ücretinde ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bir önceki görevlinin görevini terk etmesi bu artışta etkili olmuş olabilir.

Caminin mütevelliliğini ise Rebiü'l-evvel 1191/ Haziran 1777 tarihinde Seyyid İbrahim fahri olarak yapmaya başlamıştır (VAD, no:1078, vr. 25a). Müteveli ile ilgili başka bir kayıt tutulmamıştır.

Muharrem 1129/Aralık 1716 tarihinde müezzinlik görevini yürütmekte olan Mehmed'in nâ-ehil (bu göreve ehil olmadığı) olduğu anlaşılmış ve yerine Mustafa getirilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Ancak aynı defterdeki Şevval 1132/Ağustos 1720 tarihli kayıta ise Mehmed'in ölümü üzerine yarım akçe gündelik ile Mustafa'nın göreve getirildiği bilgisine yer verilmiştir. Bu durum merkez ile taşra arasında bir bilgi karmaşası olduğuna işaret edebileceği gibi kaydı tutan kâtibin yanlış yazmış olabileceğini de göstermektedir. Mustafa'nın görevinden ne zaman ve hangi sebeple ayrıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Zira Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774 tarihinde müezzinlik vazifesinin Seyyid Hasan'da olduğu

anlaşılmaktadır (VAD, no:1080, vr. 41a). Seyyid Hasan görevini terk ettiği ve beratını yenilemediği için azledilmiş ve yerine Seyyid Ahmed Mesud getirilmiştir. Bu tarihten sonra bu görevi kimin yürüttüğü ile ilgili bir kayda ulaşılamamıştır.

Uzun Şeyh Camii'ne ait en ayrıntılı kayıt hatiplik görevine dairdir. Bu durum hatipliğin rağbet gören bir vazife olduğuna işaret etmektedir. Bunda hatiplerin görevleri esnasında başka bir yerde bulunma imkânlarının olması etkili olmuş olabilir. Ramazan 1139/Mayıs 1727 tarihli kayıta caminin hatibi olan Seyyid Mustafa kadılık yapmakta ve İstanbul'da ikamet etmektedir. 15 senedir İstanbul'da bulunmasından dolayı hatiplik makamı muattal kalmış ve yerine Seyyid Abdülvehhab bir akçe gündelik ile atanmıştır (VAD, no:1143, vr. 165b). Abdülvehhab'ın beratı Şevval 1144/Nisan 1732 tarihinde yenilenmiştir (VAD, no:1079, vr. 114b). Mehmet Şerif Efendi zamanında ki Rebiü'l-ahir 1185/ Temmuz 1771 tarihli kayıta caminin hatibi olan kişilere ücretlerinin nereden verileceği açıkça belirtilmiştir (VAD, no:1058, vr. 102b). Buna göre Boluca Efendi namında hayır sever bir kişi kasaba sınırları içinde Sağırlar evi önündeki sınırları belli olan yaklaşık iki dönümlük tarlasını Uzun Şeyh Cami hitabetine vakfetmiş ve mütevelliyeye teslim etmiştir. 150 seneden beri camide hatiplik vazifeni yerine getiren kişiler vakfın tasarruf hakkına sahip olmuşlardır. O halde bu vakfiyenin Rebiü'l-ahir 1185/ Temmuz 1771 tarihinden 150 yıl öncesinde yani 1035/1626 tarihlerinde oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Seyyid Abdülvehhab'dan sonra bu görevi Seyyid İbrahim sürdürmüştür. 1173/1760 yılında hatiplik görevi bâ-berat yani beratı olmaksızın Seyyid İbrahim'e verilmiştir. Seyyid İbrahim'in beratının olmadığı Pirlevganda naibi Seyyid İsmail tarafından bildirilmiş ve Rebiü'l-ahir 1185/ Temmuz 1771 tarihinde berat verilmiştir. Seyyid İbrahim'in beratı aynı şartlara haiz olarak 15 Rebiü'l-evvel 1188/ 26 Mayıs 1774 tarihinde yenilenmiştir (VAD, no:1158, vr. 43b). Seyyid İbrahim'in Şevval 1192/Kasım 1778'de vefatı üzerine hatiplik Seyyid Mesud'a verilmiştir (VAD, no:1078, vr. 25a). Abdülvehhab oğlu Seyyid Mesud'un beratı Cemaziye'l-evvel 1194/Mayıs 1780, Cemaziye'l-evvel 1203/Şubat 1789, Rebiü'l-evvel 1222/Mayıs 1807 ve Cemaziye'l-ahir 1223/Ağustos 1808 tarihlerinde cülus sebebiyle yenilenmiştir. Ramazan 1238/Mayıs 1823 tarihinde Abdülvehhab oğlu Seyyid Mesud'un bila-veled ölümü üzerine Hacı Numan'ın oğulları olan Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed hatiplik görevine getirilmiştir (VAD, no: 542, vr. 31b).

Uzun Şeyh Camii hatiplik vazifesi ile ilgili son kayıt ise 19 Şevval 1247/22 Mart 1832 tarihine aittir (VAD, no: 543;vr. 30b). Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed beratlarını kazaen zayi etmişler ve bunu bir arzuhalle bildirmişlerdir. Belgedeki bilgiler kendilerine hemen bir berat verilmediğini ve tekrar bir incelemeye tabi tutulduklarını göstermektedir. Zira Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed beratlarının asker-i ruznamçede der-kenar olduğunu ve verilen fermana istinaden beratlarının yenilenmesini istemektedirler. Ancak bu yeterli görülmemiş ve Pirlevganda Kazası Hacı Şeyh Mahallesi sakinlerinden Seyyid Abdullah oğlu Veli Efendi oğlu Seyyid Hacı Ali ile Taş-bınar Köyü ahalisinden Kerim oğlu Seyyid Mustafa ve Seyyid Mehmed'in şahitliklerine başvurulmuştur. Adı geçen kişiler meclis-i şer'a gelerek Uzun Şeyh Camii'nde hitabet görevinin Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed'in üzerinde olduğuna, hizmetleri süresince bir kusurlarının görülmediğine, vazifelerini kusursuz olarak yerine getirdiklerine ve beratlarını zayi ettiklerine şahitlik etmişlerdir. Verilen dilekçe Anadolu Kazaskeri Mevlana Seyyid Mehmed Zeynelabidin Efendi'ye bildirilmiş ve Seyyid Mehmed Zeynelabidin Efendi'nin ilamıyla 19 Şevval 1247/22 Mart 1832 tarihinde yanlışlıklarda düzeltilerek beratları yenilenmiştir. Bu durum hem hatiplik görevinin önemine hem de devletin hatip atamaları konusunda ne kadar hassas davrandığını gösteren güzel bir örnektir. Ayrıca şahitlerin sadece Pirlevganda merkezden olmayıp Taş-bınar köyünden de olması şahadetin sağlam olmasını temine yönelik olmalıdır. Bununla birlikte hatiplerin merkez dışında da tanınıyor olması onların etki alanlarını göstermektedir.

Uzun Şeyh Camii'nin imamlık görevini ise Zilkade 1143/Mayıs 1731 tarihinden önce Mustafa yürütmekteydi (VAD, no:1079; vr.114b). Mustafa'nın bu tarihte vefatı üzerine yerine Hüseyin geçmiştir. Ancak Hüseyin bu görevi yalan beyan ile elde etmiştir. Çünkü Mustafa'nın Mehmed Halife isminde bir oğlu bulunmaktadır ve bu görev onun hakkıdır. Pirlevganda naibi Mustafa'nın, durumu merkeze bildirmesi üzerine yanlışlık düzeltilmiş ve imamlık vazifesi yarım akçe gündelik ile Mehmed Halife'ye verilmiştir. Receb 1188/Eylül 1774'de Mehmed Halife beratının zayi olduğunu bildirmesi üzerine beratı yenilenmiştir (VAD, no:1080; vr. 41a). Mehmet Halife'nin Zilhicce 1203/Eylül 1789 tarihinde ölümü üzerine boşalan imamlık görevine oğulları Hasan ve Hüseyin atanmışlardır (VAD,

no: 537, vr. 70a). Bu tarihten sonra imamlık görevine kimin atandığı ile ilgili bir kayda rastlanmamıştır.

Camide bulunan bir diğer vazife ise şeyhlik yani vaizliktir. Seyyid İbrahim Efendi zamanda Recep 1188/Eylül 1774 tarihinde bir akçe ile bu vazifeyi ifa eden Hüseyin ölmüş ve yerine oğlu Seyyid Ahmed geçmiştir. Ancak Seyyid Ahmed bu görevi hak etmemektedir. Kendisine şeylik vazifesi “*ayan isnadıyla*” yani bölgenin ileri gelenlerinin ifadeleri ile verilmiştir. Durumun Pirlevganda naibi Seyyid Mehmed tarafından arz edilmesi ile Seyyid Ahmed şeyhlikten alınmış ve 8 Recep 1188/14 Eylül 1774 tarihinde Seyyid İbrahim’e verilmiştir (VAD, no:1080, vr. 41a). Zilhicce 1222/ Şubat 1808 tarihinde Seyyid İbrahim “*bil-â veled*” yani erkek evladı olmaksızın vefat etmiştir. Boşalan şeyhlik makamını Isparta Müftüsü Ahmed oğlu Mustafa Efendi ve Abdullah oğlu Veliyüddin Efendi haber vermişlerdir. Bunun üzerine Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Mustafa Efendi’nin imtihan edildiğini ve kendisine berat verilmesi gerektiğini evkaf müfettişi Mehmed Sadık, dönemin şeyhülislamı Mevlana Seyyid Mehmed Ataullah Efendi’ye bildirmiştir. Şeyhülislamın da uygun görmesi ile Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Mustafa Efendi, 23 Zilhicce 1222/21 Şubat 1808 tarihinde şeyh olarak atanmıştır (VAD, no:1078, vr. 25a). Bu durumun camilere şeyh atamasının Şeyhülislam tarafından yapıldığını göstermektedir. Uzun Şeyh Camii’i ile ilgi başka bir kayda rastlanılmamıştır.

Uzun Şeyh Camii’nin kadrosuna baktığımızda hemen hemen kadrosunun tam olduğunu görülmektedir. Camide imam, müezzin, hatip, şeyh gibi din ve eğitim görevlileri olduğu gibi diğer işler içinde ferraş, kayyım ve mütevellî atamaları yapılmıştır. Bu durumda caminin dini ibadetin dışında bir eğitim merkezi işlevi gördüğü söylenebilir. Zira camide imam ve müezzinin dışında hatiplik ve şeyhlik yapan görevliler de bulunmaktadır. Burada imam ve müezzinlerin yanında hatip ve şeyhler vasıtasıyla halkın eğitimi amaçlanmış ve toplumun kültür seviyesi arttırılmaya çalışılmıştır. Bu görevlerde bir inkıta olması durumunda müdahale edilmiştir. Ramazan 1139/Nisan 1727 tarihli kayıta bu durumun açıkça görülmektedir. Caminin hatibi olan Seyyid Mustafa 15 senedir İstanbul’da ikamet etmektedir ve vazifesini yerine getirememektedir. Durumun Pirlevganda naibi Ahmed tarafından merkeze bildirilmesi üzerine Seyyid Mustafa görevden alınmış ve Seyyid Abdülvehhab getirilmiştir (VAD, no:1143, vr. 165b).

UZUN ŞEYH CAMİİ GÖREVLİLERİ

SIRA	ADI	GÖREVİ	ÜCRET (GÜNDELİK)	BAŞLAMA TARİHİ	BİTİŞ TARİHİ	BIRAKMA SEBEBİ	KADI/NAİP
1	Yusuf	Ferraş	Yarım akçe	Zilkade1116/ Mart 1705	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Abdülkerim	Kayyım	Yarım akçe	Rebiul-evvel 1127	Ramazan 1167	Ölüm	Naib Mehmed
3	Mustafa	Kayyım	Yarım akçe	8 Ramazan 1167	16 Şaban 1188	Terk-i hizmet	Naib Abdullah
4	Seyyid İbrahim	Kayyım	Üç akçe	16 Şaban 1188	Şevval 1194(?)	Ölüm	Naib Seyyid Mehmed
5	Seyyid İbrahim	Mütevelli	Ücretsiz	8 Recep 1191	Şevval 1194(?)	Ölüm	Naib Seyyid Mehmed
6	Hüseyin	Şeyh/Vaiz	Bir akçe	Bilinmiyor	1188 (?)	Ölüm	
7	Seyyid İbrahim	Şeyh/Vaiz	Bir akçe	8 Recep 1188	23 Zilhicce 1222	Ölüm	Naib Seyyid Mehmed
8	Ahmed oğlu Seyyid Mustafa	Şeyh/Vaiz	Bir akçe	23 Zilhicce 1222	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
9	Mehmed	Müezzin	Yarım akçe	Bilinmiyor	Muharrem 1129- Şevval 1132	Nâ-ehil- Ölüm	Naib Mehmed
10	Mustafa	Müezzin	Yarım akçe	Muharrem 1129-Şevval 1132	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Naib Mehmed
11	Seyyid Hasan	Müezzin	Yarım akçe	Bilinmiyor	Cemaziye'l --ahir 1188	Terk-i hizmet	
12	Seyyid Ahmed Mesud	Müezzin	Yarım akçe	Cemaziye'l- ahir 1188	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Naib Mehmed
13	Seyyid Mustafa	Hatip	Bir akçe	1035 (tahminen)	Ramazan 1139	İstanbul'da ikamet etmesi ve görevin boş kalması	Naib Ahmed
	Seyyid Abdülvahhab	Hatip	Bir akçe	Ramazan 1139			
14	Seyyid İbrahim	Hatip	Boluca Efendinin hatipler için	1173 (bâ- berat)	Şevval 1194	Ölüm	Naib Seyyid İsmail

			vakfettiği tarlanın gelirinden				
15	Abdülvehhab oğlu Seyyid Mesud	Hatip	Boluca Efendinin hatipler için vakfettiği tarlanın gelirinden	Şevval 1194	Ramazan 1238	Ölüm	
16	Hacı Numan oğulları Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahned	Hatip	Boluca Efendinin hatipler için vakfettiği tarlanın gelirinden	Ramazan 1238	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
17	Mustafa	İmam	Yarım akçe	Bilinmiyor	Zilkade 1143	Ölüm	Naib Ahmed
18	Mustafa oğlu Mehmed Halife	İmam	Yarım akçe	Zilkade 1143	Zilhicce 1203	Ölüm	Naib Mustafa
19	Mehmed Halife oğulları Hasan ve Hüseyin	İmam	Yarım akçe	22 Zilhicce 1203	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Naib Seyyid Ali

2.2. Pirlevganda Köyleri Cami ve Mescitleri

2.2.1. Afşar Köyü Camii

Günümüzde Taşkent ilçesi Afşar/Avşar Mahallesi'nde olan Afşar Köyü Camii, Hurufat Defterleri'nde zaman zaman cami zaman zaman da mescit olarak geçmektedir. İlk mescit mi yoksa cami mi olarak yapıldığı konusu müphem olmakla beraber, mescitten camiye çevrildiğine dair herhangi bir bilginin tespit edilememesi, yapının tespit edilen en erken tarihli kayıta cami olarak isimlendirilmesi ve yeniden hatip ataması yapılması, cami olarak yapıldığına ve berat özetlerinde zaman zaman mescit olarak kaydedildiğini göstermektedir. Yapım tarihi hakkında kesin bilgi

olmasa da XVIII. yüzyılın başlarında mevcut ve faal idi. Bu durumda XVII. yüzyılda inşa edilmiş olmalıdır. Banisi ise Cemaziye'l-evvel 1210/Aralık 1785 (VAD, no: 538, vr. 106b) tarihli kayıta “*ahali binası cami*” ifadesi ile köy halkı olarak gösterilmektedir.

Zilkade 1114/Nisan 1703 tarihli ilk kayıta gündelik yarım akçe ile hatip olan Mustafa'nın mahlûl olduğu belirtilmektedir (VAD, no:1159, vr. 88b). Yerine kimin atandığı veya başka hatip atanıp atanmadığına dair bir bilgi mevcut değildir.

Muharrem 1131/Aralık 1718 tarihinde cami, mescit olarak zikredilmekte ve gündelik yarım akçe ile imam olan Ömer Halife'nin beratı yenilenmişti (VAD, no:1133, vr. 90b). Ömer Halife'nin beratı Cemaziye'l-ahir 1143/Ocak 1731 tarihinde tekrar yenilenmiş ve burada da mescit olarak zikredilmiştir (VAD, no:1079-2, vr. 114b). Mescit olarak isimlendirildiği son berat özeti 12 Cemaziye'l-ahir 1188 /20 Ağustos 1774 tarihli'dir. Ömer Halife imamlıktan feragat etmiş ve nisf hissesini oğlu Abdülbaki'ye bırakmıştır (VAD, no:1080, vr. 41a). Ömer Halife'nin diğer yarım hisse imamlık görevi kendi üstünde kalmıştır. 11 Ramazan 1202/15 Haziran 1788 tarihinde ise yarım akçe ile nisf imam olan Ömer oğlu Abdülbaki vefat etmiş ve yerine Yusuf oğlu Ali, Pirlevganda naibi Seyyid Abdullah arzıyla atanmıştır (VAD, no:1074, vr. 52b). Yusuf oğlu Ali'nin beratı 11 Recep 1203/9 Mart 1789'da cülus sebebiyle yenilenmiştir. 22 Zilhicce 1203/13 Eylül 1789 tarihinde nisf imam olan Ömer Halife'nin ölümü üzerine oğlu Seyyid Mustafa'ya Pirlevganda naibi Seyyid Ali arzıyla berat verilmiştir (VAD, no: 537, vr. 70a). 27 Cemaziye'l-evvel 1210/9 Aralık 1795'te nisf imam olan Yusuf oğlu Ali vefat etmiş ve yerine oğlu Seyyid Mustafa'ya berat verilmiştir (VAD, no: 538, vr. 106b). Son kayıt olan 8 Zilkade 1222/7 Ocak 1808 tarihinde ise nisf imamete mutasarrıf olan Ömer oğlu Seyyid Mustafa elindeki beratını zayi etmiş ve bu sebeple beratı yenilenmiştir (VAD, no: 539, vr. 46b). Cami ile ilgili başka bir bilgiye rastlanmamıştır. Günümüzde bu isimde bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.2. Afşar Köyü Müftiy-i Hadim Hacı Mehmed Efendi Camii

Günümüzde Taşkent ilçesi Afşar/Avşar Mahallesi'nde olan Müftiy-i Hadim Hacı Mehmed Efendi Camii, Ebu Said Muhammed Hadimî tarafından yaptırılmıştır (VAD, no: 541, vr. 47a; Küçükdağ, 1998: 81). Tespit edilen en erken kayıta

atamanın Recep 1173/Şubat 1760 (VAD, no: 1158, vr. 43b) tarihli olması ve Hadimî'nin hayatı göz önüne alındığında cami, Hadimî'nin vefatından kısa bir süre önce inşa edilmiş olmalıdır. Kayıtlardan XIX. yüzyılda faal olduğu anlaşılan bina 1958 yılında yıkılıp yeniden yapılmıştır. Artan nüfusa bağlı olarak ihtiyaca cevap veremeyen bina 2002 yılında tekrar yıkılmış ve 26 Ağustos 2005 yılında tekrar yapılarak ibadete açılmıştır. Günümüzde faal olarak kullanılmaktadır.

Tespit edilen kayıtların tamamı hatiplik vazifesi ile ilgilidir. Gündelik yarım akçe yevmiye ile Recep 1173/Şubat 1760 tarihinde hatip olan Ahmed'in beratı Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774'te yenilenmiştir (VAD, no:1158, vr. 43b). 12 Cemaziye'l-ahir 1216/20 Ekim 1801 tarihinde Ahmet hatiplik görevinden feragat etmiş ve yerine oğlu Hüseyin atanmıştır (VAD, no: 538, vr.106b). 10 Şevval 1223/29 Kasım 1808 tarihli son kayıta ise Ahmed oğlu Hüseyin'in beratı zayi ettiğinden dolayı yenilenmiştir (VAD, no: 541, vr. 47a). Cami ile ilgili başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.2.3. Afşar Köyü Hacı İbişoğlu Mehmed Mescidi

Günümüzde Taşkent ilçesi Afşar/Avşar Mahallesi sınırları içindeki Tepecik mevkiinde (Tepecik Mahallesi) yer alan mescidin yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Hacı İbişoğlu Mehmed Mescidi olarak anılması ve günümüzde de İbişler ismine bir sülalenin bu bölgede yaşıyor olması Hacı İbişoğlu Mehmed isminde bir hayırsever tarafından yaptırıldığına işaret etmektedir. Hurufat Defterlerinde mescit ile ilgili tek kayıt tespit edildi. 3 Zilhicce 1208/2 Temmuz 1794 tarihli kayıta imam olmadığı ve kimsenin de imam olarak atanmadığı bilgisi yer almaktadır. Bu durum mescidin 1208/1794 yıllarında yapılmış olduğunu göstermektedir. Bunun üzerine Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Hacı Ali hasbi imam olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca 3 Rebiü'l-evvel 1222/11 Mayıs 1807 tarihinde de beratı cülus sebebiyle yenilenmiştir. Mescit ile ilgili başka herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (VAD, no: 537, vr.70a). Günümüzde bu mevkide böyle bir yapının olmaması bu tarihten sonra metruk kaldığını göstermektedir.

2.2.4. Alata Köyü Camii

Günümüzde Taşkent ilçesi Balcılar Mahallesi'nde bulunan Alata Köyü Camii'nin ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Ancak Zilkade

1123/Aralık 1711 yılında imam olmadığı için imam atamasının yapılması (VAD, no: 1133, vr. 90b) ve cami ile ilgili ilk kaydın Şevval 1112/Mart 1701 tarihli olması (VAD, no:1159, vr. 88b) caminin XVII. yüzyılın sonları ile XVIII. yüzyılın başlarında yapıldığına bir işaret olarak kabul edilebilir.

Şevval 1112/Mart 1701 tarihli berat özetinde hasbî hatip olan Mustafa vefat etmiş ve yerine Mehmed oğlu Veli atanmıştır. Mehmed oğlu Veli'nin Şevval 1141/Mayıs 1729'da ölümü üzerine boşalan hatiplik görevine Abdüllatif oğlu Mehmed getirilmiştir (VAD, no:1144, vr. 112a). Bu tarihten sonra hatiplik görevinde sık sık değişiklik olduğunu görülmektedir. Şevval 1155/Aralık 1742 tarihinde Abdüllatif oğlu Mehmed vefat etmiş ve yerine oğlu Veliyyüdin geçmiştir (VAD, no:1079, vr. 73b). Veliyyüdin'in de Cemaziye'l-evvel 1156/Temmuz 1743'de ölümü üzerine Seyyid Ali Halife'ye atanmıştır (VAD, no: 1079, vr. 73b). Seyyid Ali Halife'nin beratı Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 tarihinde yenilenmiş (VAD, no:1097, vr. 97b) ve vefat ettiği Zilhicce 1185/Mart 1772 tarihine kadar uzun bir süre görevini sürdürmüştür. Seyyid Ali Halife'nin ölümü üzerine hatiplik görevi büyük oğlu Mehmed Âlim'e verilmiştir (VAD, no:1058, vr. 102b). Mehmed Âlim'in beratı Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774'te yenilenmiştir (VAD, no:1158, vr. 43b). Molla Hasan-zade İshak Efendi zamanında Zilhicce 1195/Aralık 1781 tarihinde Mehmed Âlim vefat etmiş ve yerine oğlu Seyyid Ali getirilmiştir. Seyyid Ali'nin beratı 11 Recep 1203/7 Nisan 1789, Rebiul-ahir 1222/ Haziran 1807 ve 4 Cemaziye'l-ahir 1223/ 28 Temmuz 1808 yıllarında yenilenmiştir (VAD, no:1078, vr. 25a). Caminin hatiplik görevi ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

Hatiplik görevi dışında cami ile ilgili iki farklı berat özetine daha ulaşılmıştır. Bunlardan ilki Zilkade 1123/Aralık 1711 tarihli imam atamasıdır. Buna göre camide imam bulunmadığı için imam lazım olmuş ve gündelik yarım akçe ile Veli bu göreve getirilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Atama tarihlerine bakıldığında bu kişinin Şevval 1112/ Mart 1701 tarihinde caminin hatiplik görevine atanan Mehmed oğlu Veli ile aynı kişi olması muhtemeldir. Bir diğer kayıt ise ferraş ataması ile ilgilidir. Şevval 1142/Nisan 1730 tarihinde camide ferraş olmadığı için ber-vechi hasbi yani ücretsiz olarak Hasan bu göreve getirilmiştir (VAD, no:1144, vr. 112a). Alata Köyü Cami ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

2.2.5. Alata Köyü Cami-i Kebir

Günümüzde Taşkent ilçesi Balcılar Mahallesi'nde olan Alata Köyü Cami-i Kebir'in inşa tarihi ve banisi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hurufat Defterleri'nde üç kayıt tespit edilmiş olup bunlar imam ataması ile ilgilidir. Zilhicce 1195/Kasım 1781 tarihinde camide imam olmadığı için gündelik yarım akçe ile Seyyid Mehmed, Pirlevganda naibi Abdullah arzıyla atanmıştır (VAD, no:1078, vr. 25b). Seyyid Mehmed'in Rebiü'l-evvel 1219/Ağustos 1804 tarihinde ölümü üzerine oğulları Seyyid Hasan ve abisi Seyyid Ahmed ortaklaşa imamlık görevine getirilmişlerdir (VAD, no: 539, vr. 46b). Seyyid Hasan'ın beratı 1222/1807 ve 17 Mayıs 1808 tarihlerinde yenilenmiştir. Aynı defterin devamındaki Zilkade 1222/Ocak 1808 tarihli kayıta Seyyid Ahmed vefat etmiş ve onun yarım hissesi Seyyid Âlim'e verilerek amca yeğen ortaklaşa imamlık yapmışlardır. Cami ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır. Günümüzde aynı mahalledeki Büyük Cami'nin bulunduğu yerde olması muhtemeldir.

2.2.6. Alata Köyü Veliyyüddin Mahallesi Mescidi

Günümüzde Taşkent ilçesi Balcılar Mahallesi sınırları içerisindeki mahallelerden Veliyyüddin Mahallesi'nde bulunan mescidin banisi ve inşa tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Tespit edilen iki kayıttan ilki Recep 1216/Kasım 1801 tarihlidir. İmam olmadığı için atama yapıldığına bakılırsa bina XVIII. yüzyılın sonlarına doğru yapılmıştır. Mescide imam lazım olması üzerine Recep 1216/Kasım 1801'de fahri olarak Seyyid Hasan tayin olmuştur (VAD, no: 538, vr. 106b). Zilkade 1222/Ocak 1808 tarihinde ise Seyyid Hasan imamlık vazifesini yerine getirmediği⁴ için mescit boş kalmış ve kullanılmaz olmuştur. Bunun üzerine kaza naibi Seyyid Mustafa'nın arzıyla Seyyid Hasan azledilmiş ve yerine aynı şartla Ahmed oğlu Ömer getirilmiştir. Ahmed oğlu Ömer'in beratı Cemaziye'l-ahir 1223/Ağustos 1808'de cülus sebebiyle yenilenmiştir (VAD, no: 539, vr. 46b). Başka kayıt tespit edilemeyen mescit, bu günkü Veliler Cami olmalıdır.

2.2.7. Bolay Köyü Camii

Günümüzde Taşkent ilçesi Bolay Mahallesi'nde olan Bolay Köyü Camii, köy ahalisi tarafından tarihi tam olarak bilinmese de XVIII. yüzyılın son çeyreğinde

⁴ Seyyid Hasan aynı köyde bulunan Cami-i Kebir'de de imamlık yapmaktadır. Görevi ihmal etmesinin sebebi bu olmalı.

yaptırılmıştır. Cami ile ilgi ilk kaydın Cemaziye'l-ahir 1199/Nisan 1785 tarihli olması, mabette imam ve hatip bulunmaması üzerine atama yapılması bu bilgiyi teyit etmektedir. İmam ve hatip olarak Hacı Yusuf oğlu Seyyid Hacı İsa görevlendirilmiştir (VAD, no: 1074, vr. 52b). Seyyid Hacı İsa vazifesini uzun bir süre yaptıktan sonra 4 Şevval 1221/15 Aralık 1806 tarihinde vefat etmiş ve yerine gündelik yarım akçe ile oğlu Seyyid Yusuf atanmıştır. Seyyid Yusuf'un berati cülus sebebiyle Rebiü'l-evvel 1223/Mayıs 1808 tarihinde yenilenmiştir (VAD, no: 539, vr. 46b.). Seyyid İsa oğlu Seyyid Yusuf'un 5 Zilkade 1243/19 Mayıs 1828 tarihinde bil-a veled ölümü üzerine yerine Pirlevganda naibi Seyyid Mehmed'in arzıyla kardeşi Seyyid İsa oğlu Mehmed'e berat verilmiştir (VAD, no: 542, vr. 31b). Bu durum da cami XIX. yüzyılın ilk yarısında kullanılmakta idi. Bu tarihten sonra herhangi bir bilgi tespit edilemeyen yapı Bolay Köyü Merkez Camii ile aynı yapı olmalıdır.

2.2.8. Bolay Karyesi Kadı Mahallesi Camii

Günümüzde Taşkent ilçesi Bolay Mahallesi'nde olan Kadı Mahallesi Camii ile ilgi tek kayıt tespit edildi. Hafız Ahmet Kâmili Efendi'nin tevcihatı olan berat özetine göre binanın banisi olarak Osman ve İbrahim isminde hayır sahipleri gösterilmekte ve izni hümayun ile yaptırıldığı belirtilmektedir. İnşa tarihi belirtilmese de ilk atamanın 20 Ramazan 1223/9 Kasım 1808 tarihinde olması, binanın XIX. yüzyılın başlarında yapıldığını göstermektedir. Camide imam ve hatip bulunmadığı için fahri olarak İbrahim oğlu Ali'ye bu görevler verilmiştir. Bu kişinin camiyi yaptıranlardan İbrahim'in oğlu olması muhtemeldir. İbrahim oğlu Ali'nin Şaban 1224/Eylül 1809'da da vazifesine devam ettiği belgelerden anlaşılmaktadır (VAD, no: 541, vr. 47a). Başka bir bilgi bulunmayan cami XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra kullanılmadığı söylenebilir. Günümüzde böyle bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.9. Çebni Köyü Hacı Mehmed Camii

Günümüzde Taşkent ilçesi Çetmi Mahallesi'nde olan Hacı Mehmed Camii, ne zaman yapıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte ilk hatip atamasının XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılması bu tarihe yakın bir dönemde yapıldığını göstermektedir. Banisi hakkında ilk dönem kayıtlarında bir bilgi olmasa da Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774 tarihli belgede “*bânisi Hacı Mehmed*” ifadesi

ile Hacı Mehmed tarafından yaptırıldığı belirtilmiş ve bu tarihten sonra Hacı Mehmed Camii olarak isimlendirilmiştir. Bu durum caminin Hacı Mehmed tarafından inşa edildiğine işaret olabileceği gibi mezkûr tarihten önceki berat özetlerinde “*Çebni nâm karyede camide*” şeklinde kaydedilmesi, Hacı Mehmed tarafından aynı tarihlerde tamir ettirilip kendi ismini aldığını da gösterebilir. Çünkü bu sık rastlanan bir durumdur. Caminin bu günkü kitabelerine göre 1288/1872⁵ tarihinde tamir edilmiş ve 1980 yılında büyük ihtimalle yıkılıp yerine bu günkü Çetmi Köyü Büyük Camii yapılmıştır (Kara, 2005: 81).

Hacı Mehmed Camii ile ilgili ilk kayıt Şevval 1132/Ağustos 1720 tarihlidir (VAD, no: 1133, vr. 90b). Mükerrer yazılan kayıta hatip bulunmadığı için lazım olmuş ve bir akçe gündelik ile Abdülkadir atanmıştır. Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774 tarihinde ise hatip olarak Seyyid Ali gösterilmektedir ve aynı tarihte beratı yenilenmiştir. Seyyid Ali vazifeye Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755'te atanmıştır (VAD, no: 1158, vr. 43b). Abdülkadir'in ise görevini ne zaman ve hangi sebeple bıraktığı belirtilmemiştir. Seyyid Ali'nin 26 Zilhicce 1203/17 Eylül 1789 tarihinde ölümü üzerine yerine oğlu Mustafa gündelik yarım akçe ile tayin olmuştur (VAD, no: 53, vr. 70a). Ali oğlu Mustafa da 4 Zilkade 1222/3 Ocak 1808 tarihinde vefat etmiş ve yârine oğlu Osman atanmıştır (VAD, no: 538, vr. 46a). Yaklaşık bir buçuk yıl sonra 12 Ramazan 1224/ 21 Ekim 1809'da Mustafa oğlu Osman, görevinden feragat etmiş ve yerine Mustafa oğlu Ali'ye -muhtemelen kardeşi- berat verilmiştir (VAD, no: 541, vr. 47a). Mustafa oğlu Ali'nin 4 Rebiü'l-evvel 1235/20 Ocak 1820 tarihinde ölümü üzerine Mustafa oğlu Nebi, kaza naibi Ahmed Şakir arzıyla hatip olarak atanmıştır (VAD, no: 540, vr. 73a). Ancak bu görevlendirmenin usulsüz yapıldığı ve 21 Rebü'l-ahir 1250/27 Ağustos 1834 tarihli kayıta belirtilmektedir (VAD, no: 543, vr. 30b). Buna göre daha önce caminin hatiplik vazifesini yürütmekte iken vefat eden Mustafa oğlu Ali'nin kendi oğlu Abdurrahman varken, Mustafa oğlu Nebi, Mustafa oğlu Ali'nin bila-veled öldüğünü beyan etmiş ve Abdurrahman'a verilmesi gereken hatiplik görevini kendi üstüne almıştır. Ali oğlu Abdurrahman'ın başvurusu üzerine Pirlevganda naibi Seyyid Mustafa Rıza durumu bildirmiştir. Pirlevganda Kazası ahalilerinden olup dersadette bulunan el-Hac

⁵ Hacer KARA bu tarihi ilk yapılış tarihi olarak almıştır.

Mehmed oğlu Mehmed Emin ve İbrahim oğlu Ali adındaki şahısların mezkûr Abdurrahman'ın Mustafa oğlu Ali'nin kendi oğlu ve hatiplik vazifesinin hakkı olduğunu, Mustafa oğlu Nebi'nin ise hitabete ehil olmadığını ihbar etmeleri üzerine, dönemin Anadolu Kazaskeri Mehmed Emin Beğ-zade Abdülkadir Efendi Hazretleri'nin ilamları mucibince, Mustafa oğlu Nebi'nin elinde olan hatiplik beratı alınmış ve asıl sahibi olan Ali oğlu Abdurrahman'a verilmiştir.

Caminin imamlık vazifesini ise yarım akçe gündelik ile Seyyid Abdülkadir yapmakta idi. Seyyid Abdülkadir'in 23 Zilkade 1188/25 Ocak 1775'de vefatı üzerine yerine oğlu Seyyid Mehmed, Pirlevganda naibi Seyyid Mehmed arzıyla atanmıştır. Seyyid Abdülkadir oğlu Seyyid Mehmed'in beratı 11 Cemaziye'l-evvel 1203/7 Şubat 1789 ve 2 Rebiü'l-ahir 1222/9 Haziran 1807 tarihlerinde cülus sebebiyle yenilenmiştir (VAD, no:1080, vr. 41a). Seyyid Abdülkadir oğlu Seyyid Mehmed'in 22 Sefer 1250/30 Haziran 1834'de bila-veled ölümü üzerine Mehmed Âlim, kaza naibi Seyyid Mustafa Rıza arzıyla imam olarak atanmıştır (VAD, no: 543, vr. 30b).

Cami ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

2.2.10. Eğiste Köyü Mescidi/Camii

Günümüzde Hadim ilçesi Eğiste Mahallesi'nde olan Eğiste Köyü Camii ile ilgili ilk kayıt Cemaziye'l-ahir 1126/Haziran 1714 tarihlidir ve mescit olarak zikredilmiştir. Yarım akçe günlük ile müezzinlik, ferraşlık ve kayyımlık vazifelerini ifa eden Ömer sebebi belirtilmeksizin görevinden ayrılmış ve yerine Mustafa'ya berat verilmiştir (VAD, no: 1133, vr. 90b). Bu durum banisi belli olmayan binanın XVIII. yüzyılın başlarında faal olduğunu göstermektedir. Şevval 1144/Nisan 1732'de Mustafa'nın beratı müzzin ve ferraş kaydı ile tecdid edilmiştir (VAD, no: 1079, vr. 114b). Ferraşlığın ise kime verildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eğiste Köyü Camii'nin hatipliğini ise Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 Mustafa⁶ isminde kimliği tespit edilemeyen birisi yapmakta idi. Aynı tarihte görevinden azledilmiş ve yerine Seyyid Abdülvehhab hatip olarak tayin edilmiştir. Seyyid Abdülvehhab'ın beratı Cemaziye'l-evvel 1171/Ocak 1758'de yenilenmiştir (VAD, no: 1097, vr. 97b). Aynı zamanda burada mescit yerine cami kullanılması ve hatip ataması yapılması mescidin, XVIII. yüzyılın ikinci yarsında camiye

⁶ Mustafa'nın caminin aynı zamanda müezzin, ferraş ve kayyımlı olan kişi ile aynı kişi mi yoksa farklı bir kişimi olduğu tespit edilememiştir.

dönüştürüldüğünü göstermektedir. Seyyid İbrahim Efendi döneminde Şevval 1186/Ocak 1773 tarihli kayıta ise yarım akçe gündelik ile hatip olan Seyyid Abdülvehhab'ın vefat etmiş ve yerine oğlu Seyyid Abdürrahim'in atanmıştır (VAD, no: 1080, vr. 41a). Cami ile ilgili başka bir kaydın tutulmaması bu tarihten kısa bir süre sonra kullanılmadığını göstermektedir.

2.2.11. Eğiste Köyü Abdurrahman Uşağı Mahallesi Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesi Eğiste Mahallesi'nde bulunan Eğiste Köyü Abdurrahman Uşağı Mahallesi Mescidi, Seyyid Abdülvehhab tarafından müceddeden yaptırılmıştır. 29 Seferü'l-hayr 1214/2 Ağustos 1799 (VAD, no: 538, vr. 106b) tarihli tek kayıta mescitte imam bulunmadığından ihtiyacı gidermek için fahri olarak Pirlevganda naibi Mehmed arzıyla Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Feyzullah atanmıştır. Bunun ilk görevlendirme olduğuna bakılırsa bina XVIII. yüzyılın son çeyreğinde yapılmıştır. Başka kayıt bulunmayan mescit yapımından kısa bir süre sonra işlevini yitirmiş olmalıdır.

2.2.12. Eğiste Köyü Abdülnebi Mahallesi Mescidi/ Hacı Mehmed Emin Efendi Camii

Günümüzde Hadim ilçesi Eğiste Mahallesi'nde bulunan Eğiste Köyü Abdülnebi Mahallesi Mescidi/ Hacı Mehmed Emin Efendi Camii banisi ve inşa tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi şimdilik mevcut değildir. Mescit XVIII. yüzyılın ikinci yarısında “*Hadim Müftüsü Hacı Mehmed Efendi*” tarafından minber yaptırılmak suretiyle camiye çevrilmiş ve bu tarihten itibaren Hacı Mehmed Emin Efendi binası olarak isimlendirilmeye başlanmıştır (VAD, no: 1074, vr. 52b). Tespit edilen beş kayıta da ismi bu şekilde geçmektedir.

Tespit edilen en erken tarihli berat özeti Sefer 1202/Aralık 1787 tarihlidir ve mescidin bu tarihten önce camiye çevrildiği görülmektedir. Çünkü caminin hatiplik görevini sürdüren Abdülvehhab oğlu Abdürrahim vefat etmiş ve yerine Fâkîh-zâde Şeyh Ali, kaza naibi Seyyid Abdullah arzıyla atanmıştır. Şeyh Ali'nin beratı cülus sebebiyle Cemaziye'l-ahir 1203/Mart 1789'da yenilenmiştir (VAD, no: 1074, vr. 52b). 23 Zilhicce 1203/14 Eylül 1789 tarihinde gündelik yarım akçe ile hatip olan Fâkîh-zâde Seyyid Şeyh Ali nisf hissesini oğlu Mustafa'ya diğer yarım hisse de kendinde kalmak üzere görevinden ayrılmış ve ikisine ayrı ayrı berat verilmiştir

(VAD, no: 537, vr. 70a). 2 Seferü'l-hayr 1213/16 Temmuz 1798 tarihinde Seyyid Şeyh Ali'nin ölümü üzerine üstünde bulunan nısf hisse hatiplik vazifesi diğer oğlu Seyyid Ahmed'e verilmiştir (VAD, no: 538, vr. 106b). Böylece iki kardeş hatiplik görevini birlikte yürütmüşlerdir.

21 Zilhicce 1215/5 Mayıs 1801 tarihli kayıta ise hatiplik görevini yapan iki kardeşin üvey olduğunu görülmektedir. Zira Seyyid Mustafa'nın bila-veled vefatı üzerine hissesi üvey kardeşi Seyyid Ahmed'e verilmiştir (VAD, no: 538, vr. 106b). Böylece Seyyid Ahmed tek başına caminin hatibi olmuştur. Seyyid Ahmed'in beratı 22 Rebiü'l-evvel 1223/18 Mayıs 1808 ve 4 Cemaziye'l-ahir 1233/11 Nisan 1818 tarihlerinde cülus sebebiyle yenilenmiştir. 4 Şevval 1234/27 Temmuz 1819'da caminin hatiplik görevini yapan Seyyid Şeyh Ali oğlu Seyyid Ahmed vefat etmiş ve vazifesi boş kalmıştır. Bunun üzerine herhangi bir imtihana tabi tutulmaksızın hakkı vardır diyerek eski hatiplerden Mehmed Emin'in oğlu Seyyid Ali hatiplik görevine getirilmiştir (VAD, no: 540, vr. 73a). Ancak Mehmed Emin oğlu Ali, hatiplik vazifesini yapabilecek eğitime ve dirayete sahip değildir. Köy ahalisi arzuhalde Mehmed Emin oğlu Ali'nin vazifesini tam yapamadığını özellikle bayram ve cuma namazlarını kıldıramayıp ahalinin muzdarip olduğunu bildirmişlerdir. Bunun üzerine 11 Muharrem 1256/15 Mart 1840 tarihinde Mehmed Emin oğlu Ali görevinden alınmış ve yerine liyakat sahibi Seyyid Mehmed, noksansız ve kusursuz hizmet etmesi şartıyla atanmıştır (BOA. HAT. Defter no: 1597, gömlek: 36). Bu durum hatiplerin aynı zamanda imamlık vazifesini de yürüttüğünü göstermektedir. Günümüzde hangi yapı olduğu tespit edilememiştir.

2.2.13. Eğiste Köyü Atik Camii

Günümüzde Hadim ilçesi Eğiste Mahallesi'nde bulunan Eğiste Köyü Atik Camii'nin ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığına dair herhangi bir bilgi şimdilik mevcut değildir. Cami ile ilgili tespit edilen tek kayıt 23 Muharrem 1212/18 Temmuz 1797 (VAD, no: 538, vr. 106b) tarihli'dir. Hadim Müftüsü Mehmed Emin Efendi (Hadimî'nin oğlu) tarafından bu tarihlerde tamir ettirilip düzenlenmiş ve ibadete açılmıştır. İmam olmadığı için de hasbi olarak Hafız Ahmed oğlu Hafızü'l-Kurra Seyyid Mehmed, Pirlevganda naibi Seyyid Ali arzıyla tayin edilmiştir. Hafızü'l-Kurra Hafız Ahmed oğlu Seyyid Mehmed'in beratı cülus sebebiyle 21 Rebiü'l-evvel

1222/29 Mayıs 1807'de yenilenmiştir. Bu tarihten sonra başka bir kayda rastlanılmamıştır. Günümüzde aynı mahallede bulunan Büyük Cami ile aynı yapı olmalıdır.

2.2.14. Eğiste Köyü Ramazan Halife Camii

Günümüzde Hadim ilçesi Eğiste Mahallesi'nde bulunan Eğiste Köyü Ramazan Halife Camii, Ramazan Halife isminde hayır sahibi birisi tarafından yaptırılmıştır. İnşa tarihi bilinmese de XVIII. yüzyılın başlarında faal idi. Tespit edilen ilk kayıt Cemaziye'l-evvel 1113/Ekim 1701 tarihli hatip ataması ile ilgilidir. Gündelik yarım akçe ile caminin hatibi olan Ali'nin beratı yenilenmiştir (VAD, no: 1159, vr. 88b). Ali'nin ne zaman atandığı belirtilmemiştir. Aynı defterdeki 1115/1703 tarihli ikinci kayıta ise Ali'nin aynı zamanda imamlık görevini de yürüttüğü bilgisine yer verilmiştir. Bu tarihte yarım akçe ile imam ve hatip olan Ali ölmüş ve yerine oğlu Mustafa tayin edilmiştir. Mustafa'nın beratı 1144/1731'de yenilenmiştir (VAD, no: 1079-2, vr. 114b). Bu tarihten sonra cami ile ilgili herhangi bir kayda rastlanılmamıştır. Günümüzde bu isimde bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.15. Eğiste Köyü Süfla Mahalle Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesi Eğiste Mahallesi'nde bulunan Eğiste Köyü Süfla Mahalle Mescidi, Recep 1167/Mayıs 1754 (VAD, no: 1079, vr. 73b) tarihli kayıta "müceddeden bina olunan" ifadesi ve mahalle ismi ile anılması mahalle sakinleri tarafından yaptırıldığını göstermektedir. İlk atamanın 1167/1754 yılında olduğu göz önünde bulundurulursa bu tarihten kısa bir süre önce inşa edilmiş olmalıdır. Mescitte imam bulunmadığı için Recep 1167/Mayıs 1754 tarihinde fahri olarak Ali Halife, kaza naibi Abdullah arzıyla atanmıştır. Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755'de Ali'nin beratı yenilenmiş ve ücreti gündelik yarım akçe olmuştur (VAD, no:1097, vr.97b). 19 Cemaziye'l-ahir 1189/17 Ağustos 1775 tarihli son kayıta ise Ali Halife vefat etmiş ve yerine oğlu Mehmed, Pirlevganda naibi Seyyid Mehmed arzıyla tayin olmuştur (VAD, no:1078, vr. 25a). Mescit ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır. Günümüzde aynı mahallede bulunan Aşağı Camii ile aynı yapı olmalıdır.

2.2.16. Eğiste Köyü Uşşak Uşağı Mahallesi Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesi Eğiste Mahallesi'nde bulunan Eğiste Köyü Uşşak Uşağı Mahallesi Mescidi ile ilgili 29 Seferü'l-hayr 1214/2 Ağustos 1799 (VAD, no:

538, vr. 106b) tarihli tek kayıt tespit edilmiştir. Fâkı-zâde Ali Efendi tarafından müceddeden yaptırılmıştır. İlk atamanın 1214/1799 yılında yapılması bu tarihten kısa bir süre önce yapıldığını göstermektedir. Mescitte imam bulunmadığı için fahri olarak Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Mehmed'e, kaza naibi Mehmed arzıyla berat verilmiştir. Mescit ile ilgili başka bir kayıt tutulmamıştır. Bu durum binanın yapımından kısa bir süre sonra işlevini yitirdiğini göstermektedir. Günümüzde bu isimde bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.17. Hadim Köyü Armağanlar Mahallesi Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesinde bulunan Hadim Köyü Armağanlar Mahallesi Mescidi, kim tarafından ve ne zaman yapıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hurufat Defterleri'ndeki berat özetlerine göre XVIII. yüzyılın başlarında mevcut idi. Zilkade 1125/ Kasım 1713 tarihli tutulan ilk kayıta yarım akçe gündelik ile imam olan Mustafa'nın vefatı üzerine Ali 'ye berat verilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Zilkade 1179/ Nisan 1766 tarihinde Ali'nin bilâ-veled vefat ettiği ve imamlık vazifesini fahri olarak yaptığı bilgisine yer verilmiştir. Boşalan imamlık görevine de Pirlevganda naibi Mehmed'in arzıyla Abdurrahman oğlu Hüseyin atanmıştır (VAD, no:1075, vr. 34b). Günümüzde Armağanlar Camii'nin yerinde olmalıdır.

2.2.18. Hâdim-i Süfla Köyü Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi Camii

Günümüzde Hadim ilçesinde bulunan Hâdim-i Süfla Köyü Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi Camii, dönemin Hadim Müftüsü olan aynı zamanda Hadimî Medresesi müderrisliğini de yapan Ebu Said Muhammed Hadimî (1113/1701-1176/1762) tarafından yaptırılmıştır (VAD, no:1078, vr. 25b.; Küçükdağ, 1998: 81). Binanın inşa tarihi tam olarak bilinmese de Hadimî'nin hayatta olduğu dönem göz önünde bulundurulduğunda XVIII. yüzyılın ortalarında yapılmış olması öngörülebilir. Caminin XIV. yüzyılda yapıldığı (Göktaş, 1985: 108) belirtilse de bunu doğrulayacak bir belge şimdilik yoktur. Bu tarihte yapılsa dahi harap olmuş ve Hadimî, tarafından yeniden yaptırılmıştır. Hacer Kara'da bölgedeki diğer camilerdeki süsleme, yapı planı ve kullanılan tekniklerden yola çıkarak XIX. yüzyılda yapıldığını belirlemiştir (Kara, 2005: 30). Ancak yukarı da belirtildiği gibi bina XVIII. yüzyılın ortalarında yapılmıştır. 1983 yılında tamir gören bina

günümüzde faal olarak kullanılmakta olup Osmanlı ahşap işçiliği ve süsleme sanatının güzel bir örneğini oluşturmaktadır (Bkz: Fotoğraf 3).

Tespit edilen en erken tarihli kayıt 7 Cemaziye'l-evvel 1193/22 Haziran 1779 tarihlidir. Hadim-i Süfla (Aşağı Hadim) köyünde ve Hadimî tarafından yaptırıldığı açıkça belirtilen berat özetine göre, camide müezzin bulunmadığı için hasbi müezzin olarak Şeyh Ali, kaza naibi Seyyid Mehmed'in arzıyla görevlendirilmiştir (VAD, no:1078, vr. 25b). Şeyh Ali'nin görevi ne zaman ve hangi sebeple bıraktığı belirtilmeksizin, aynı defterdeki Zilhicce 1195/Kasım 1781 tarihli kayıta müezzinlik görevi kayımlık ve ferraşlık ile birleştirildiği ve ücretinin de gündelik bir akçe olarak belirlendiği görülmektedir. Belirtilen tarihte bu görevleri yürüten İbrahim adında bir kişinin vefat etmiş ve yerine oğulları Mehmed Emin ve Seyyid Abdullah atanmıştır. 12 Şevval 1244/17 Nisan 1829'de ücret yevmi yedi akçeye çıkartılmış ve İbrahim oğlu Seyyid Mehmed Emin'in ölümü üzerine nisf hissesi (üç buçuk akçe) kendi oğlu Seyyid İbrahim'e, kaza naib İbrahim arzıyla verilmiştir. Diğer nisf hissesine sahip olan İbrahim oğlu Seyyid Abdullah'ın, beratını zayi etmesi üzerine yeniden berat verilmiştir (VAD, no: 542, vr. 31b). Böylece amca-yeğen müezzinlik, ferraşlık ve kayımlık vazifelerini birlikte yürütmüşlerdir.

Caminin imamlık vazifesini ise 25 Muharrem 1193/12 Şubat 1777 tarihinden önce Ahmed Halife isminde biri yapmakta idi. Ahmet Halife'nin vefatı üzerine Mehmed Mustafa atanmıştır. Mehmed Mustafa ücreti olan gündelik yedi akçeyi Konya Mukataası malından almaktadır. Muharrem 1195/Ocak 1781 tarihinde maaşı toplu olarak kendine teslim edilmiştir (BOA, C. EV. dosya: 231, gömlek: 11542).

Hâdim-i Süfla Köyü Hadim Müftüsü el-Hac Mehmed Efendi Camii'nin hatibi ise 22 Sefer 1212/16 Ağustos 1797 tarihinde Ahmed oğlu Mehmed olarak belirtilmektedir. “*Hadim Medresesi Karyesi*” olarak zikredilen berat özetinde ücreti 10 akçe olarak gösterilmiştir. Ahmed oğlu Mehmed'in bila-veled ölümü üzerine vazifenin kendisine verilmesi için dilekçe veren Abdullah oğlu Seyyid Ahmed'in bu isteği kabul görmüş ve hatip olarak atanmıştır (BOA, C. EV. dosya: 350, gömlek: 17782). Aynı kişinin 10 Ramazan 1212/26 Şubat 1798 tarihinde başka bir arzuhali daha bulunmaktadır. Buna göre caminin hatibi olan Ahmed başka bir yerde bulunduğundan dolayı kendi rıza ve isteğiyle vazifesini Seyyid Ahmed oğlu Seyyid

Ahmed'e (Abdullah oğlu Seyyid Ahmed olmalı) bıraktığını ve bundan dolayı kendisine berat verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Cevaben Ahmed adında ki kişinin verdiği arzuhal binaen hatiplik beratı verilmiştir (BOA, C. EV. dosya: 264, gömlek: 13491). 24 Rebiü'l-evvel 1237/18 Ocak 1822'de Abdullah oğlu Seyyid Ahmed'in bila-veled vefatı üzerine Seyyid Mustafa hitabetin kendisine verilmesini istemiş ve berat verilmiştir (BOA, HAT. dosya: 1559, gömlek: 32-1). Seyyid Mustafa bu görevi kardeşi Seyyid Mehmed ile birlikte yürütmektedirler (BOA, C. EV. dosya: 478, gömlek: 24191).

Cami'nin şeyhü'l-kurra görevini ise Hadimî'nin oğullarından Seyyid Numan yapmakta idi. 2 Cemaziye'l-ahir 1239/ 3 Şubat 1824 tarihinde Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed Said, arzuhal ile babalarının vefatını bildirmişler ve vazifenin kendilerine verilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine Konya Mukataası malından almak üzere yevmi beş akçe ile Seyyid Mehmed, Seyyid Ahmed Said ve Yunus Harun (?) şeyhü'l-kurra olarak atanmıştır (BOA, C.EV. dosya: 346, gömlek: 17569; VAD, no:2176, s. 347).

Cami günümüzde ayakta kalan ender yapılardan biri olup halen faaliyetini sürdürmektedir.

2.2.19. Hadim Köyü Emirler Mahallesi Mustafa Efendi Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesinde bulunan Hadim Köyü Emirler⁷ Mahallesi Mustafa Efendi Mescidi, ismini aldığı hayır sahibi Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır. Yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte XVIII. yüzyılın ilk yarısında mevcut olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Hurufat Defterlerinde tespit edilen ilk berat özetinde Recep 1168/Nisan 1755 tarihinde imam olan Hasan'ın beratı yenilenmiştir (VAD, no:1097, vr. 97b). Hasan'ın beratı Şevval 1189/Kasım 1775'de tekrar yenilenmiş ve ücreti günlük yarım akçe olarak gösterilmiştir. 19 Recep 1204/4 Nisan 1790 tarihinde Hasan'ın ölümü üzerine Pirlevganda naibi Seyyid Ali'nin arzıyla Ahmed imam olarak atanmıştır (VAD, no: 1158, vr. 43b). 20 Şevval 1216/23 Şubat 1802'de Ahmed'in beratının yenilendiği (VAD, no: 538, vr. 106b), dört ay sonra Ahmed'in görevinden sebebi belirtmeksizin ayrıldığını ve yerine Seyyid Mustafa'nın, kaza naibi Seyyid Halil arzıyla atandığı görülmektedir. Seyyid

⁷ Günümüz Hadim ilçesi Umurlar Mahallesi olma ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

Mustafa'nın beratı 4 Cemaziye'l- ahir 1224/17 Temmuz 1809 tarihinde yenilenmiştir (VAD, no: 539, vr. 46b). Mescit ile ilgili başka bir kayda rastlanmamış ve günümüzde hangi yapı olduğu tespit edilememiştir.

2.2.20. Hadim-i Kebir Camii/Hadim Köyü Camii/Cami-i Kebir⁸

Günümüzde Hadim ilçesinde bulunan, kayıtlarda Hadim Köyü Camii (VAD, no:1159, vr. 88b) ve Hadim-i Kebir Köyü Cami (VAD, no:1080, vr. 41a) olarak geçen caminin, ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı tespit edilememiştir. Tespit edilen en erken tarihli kaydın 4 Sefer 1115/19 Haziran 1703 (BOA, C. EV. dosya: 202, gömlek: 10064) tarihli atama belgesi olması, XVIII. yüzyıldan önce yapılmış olduğunu göstermektedir. Rebiü'l-ahir 1176/Ekim 1762 tarihli kayıttan sonraki belgelerde “*Müfti Seyyid Mehmed Efendi tamir eylediği camii şerif*” (VAD, no:1075, vr. 34b) olarak nitelendirilmesi, XVIII. yüzyılın ortalarında dönemin Hadim müftüsü ve müderrisinden Ebu Said Muhammed Hadimî (1113/1701-1176/1762) tarafından tamir ettirildiğini göstermektedir. Yusuf Küçükdağ da aynı görüşü benimsemekte ve Hadimî Medresesi'nin yakınında olduğunu belirtmektedir (Küçükdağ, 1998: 86). 1957 yılında yıkılan (Kara, 2005: 90) binanın yerine yeni bir cami yapılmış ve ibadete açık duruma getirilmiştir.

Hadim-i Kebir Camii ile ilgili ilk kayıt hatip atamasına yöneliktir. Seyyid Mustafa isminde biri arzuhal sunarak caminin hatibi olan Seyyid Mahmud'un öldüğünü ve boşalan görevin kendisine verilmesini istemiştir. Bozkır Şeyhi el-Hac Mehmed Efendi, durumu araştırmış, köy sakinlerinden Hasan oğlu Abdurrahman, ...(?) oğlu Abdülhalim, Ali oğlu İbrahim ve Mehmed oğlu Abdullah'ın da şahitliği ile Seyyid Mustafa'nın göreve mahal, müstahak ve muhtar-ı ileyh olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Edirne Kadısı'nın ilamı gereğince Seyyid Mustafa 4 Sefer 1115/19 Haziran 1703 tarihinde hatip olarak atanmıştır (BOA, C. EV. dosya: 202, gömlek: 10064). Recep 1115/Kasım 1703'te Mustafa görevden alınmış ve Mustafa adında başka bir kişi tayin edilmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). 29 Şevval 1143/7 Mayıs 1731 yılında Hacı Ali oğlu Mehmed Emin, Seyyid Mustafa'nın bila-veled vefatı üzerine boşalan hatipliğin kendisine verilmesi için arzuhal ile başvurmuş ve hatip olarak tayin edilmiştir (BOA, C. EV. dosya: 14, gömlek: 674).

⁸Yusuf KÜÇÜKDAĞ caminin ismini Câmî-i Kebîr/Ebû Said Mehmed Hadimî Camii olarak almıştır. Bkz.; Yusuf KÜÇÜKDAĞ, “*Hadimî Medresesi'ne Dair bir Vakfiye*”, VD, 27(1998)

Hadim-i Kebir Camii'nin müezzinlik atamalarında tarihsel bir karışıklık söz konusudur. 1116/1704 yılında yarım akçe gündelik ile müezzin olan Abdülkadir'in mecnun olduğu gerekçesiyle yerine Mustafa oğlu Mahmud atanmıştır (VAD, no:1159, vr. 88b). Aynı defterdeki Zilhicce 1117/ Mart 1706 yılında ise bir akçe gündelik ile müezzin olan Ahmed'in ölümü üzerine Abdülkadir, Pirlevganda kadısı Mehmed arzıyla tayin edilmiştir. Hurufat Defterleri'ndeki “*VAD. no: 1159, vr, 88b*” numaralı defter incelendiğinde tarihsel sıraya zaman zaman riayet edilmediği göze çarpmaktadır. Burada da benzer bir durum olması ve kronolojik hata yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Muharrem 1127/Ocak 1715 tarihinde caminin müezzini olarak Mahmud görülmektedir. Mahmud'un ölümü üzerine Hüseyin'e naibi Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Bu durumda caminin bilinen müezzin kronolojisi Ahmed, Abdülkadir, Mustafa oğlu Mahmud ve Hüseyin şeklinde olmalıdır. Hüseyin'in Muharrem 1141/Ağustos 1728'de vefatı üzerine yarım akçe gündelik ile Abdurrahman atanmıştır (VAD, no:1144, vr. 112a). Zilkade 1143/ Nisan1731 tarihli kayıta ise Abdülkadir'in görevi bırakma sebebi vefat olarak gösterilmekte ve Seyyid Mehmed adında oğlu olmasına rağmen Abdurrahman adında birinin müezzinlik görevini kendi üzerine aldığını belirtilmektedir. Abdurrahman vazifeden alınarak asıl sahibi Abdülkadir oğlu Seyyid Mehmed'e verilmiştir (VAD, no:1079-2, vr. 114b).

Hadim-i Kebir Camii'nde Recep 1117/Ekim 1705 tarihinde imam bulunmaması üzerine Mehmed atanmıştır (VAD, No:1159, vr. 88b). Zilkade 1143/Mayıs 1731'de yarım akçe ile imam olan Mehmed'in mahlulünden Seyyid Abdurrahman Halife tayin olmuştur (VAD, no:1079-2, vr. 114b). Seyyid Abdurrahman Halife'nin görevinden ayrılma tarihi tam olarak belirtilmese de Zilkade 1179/Mart 1766 tarihli kayıta azledildiği bilgisine yer verilmiştir. Aynı belgede imamlık vazifesini yürütmekte olan Abülkerim Hasan Halife'nin kendi rızasıyla görevini Seyyid Ahmed Halife'ye bıraktığı belirtilmektedir. Defterin devamında ki Zilkade 1179/Mart 1766 tarihli kayıta ise durumun böyle olmadığı anlaşılmaktadır. Hafız Abdülkerim Hasan Halife'nin herhangi bir kusuru yok iken Seyyid Ahmed Halife usulsüz bir şekilde kendine berat almıştır. Bu durumun tespit edilmesi üzerine Seyyid Ahmed Halife azledilmiş ve Hafız Abdülkerim Hasan Halife'ye beratı iade edilmiştir (VAD, no:1075, vr. 34b). Rebiü'l-ahir 1187/Haziran

1773'de Hafız Abdülkerim Hasan Halife'nin beratı yenilenmiş, 15 Cemaziye'l-evvel 1188/23 Ağustos 1774'te de vefatı üzerine Mehmed atanmıştır (VAD, no:1080, vr. 41a). 21 Muharrem 1216/ 3 Haziran 1801 tarihinde Mehmed'in ölümü üzerine yerine oğlu Mehmed tayin olmuştur (VAD, no: 538, vr. 106b). 6 Zilkade 1222/5 Ocak 1808'de Mehmed oğlu Mehmed'in beratı zayi olması sebebiyle, 4 Cemaziye'l-ahir 1223/28 Temmuz 1808'de de cülus nedeniyle yenilenmiştir (VAD, no: 539, vr. 46b). 5 Recep 1233/11 Mayıs 1815'de Mehmed oğlu Mehmed'in bila-veled vefatı üzerine muhtar cemaatten Seyyid Hacı Ali imam olarak atanmıştır (VAD, no:540, vr. 73a).

Hadim-i Kebir Cami ile ilgili bir diğer atama ise ferraşlık vazifesi ile ilgilidir. Tespit edilen tek kayıta Recep 1117/Ekim 1705 tarihinde camide ferraş olmadığı için yarım akçe gündelik ile Çerçicioğlu Mustafa atanmıştır (VAD, no:1159, vr. 88b). Cami ile ilgili başka bir kayda rastlanılmamıştır.

2.2.21. Hadim Köyü Hocalar Mahallesi Hacı Ahmed Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesinde bulunan Hadim Köyü Hocalar Mahallesi Hacı Ahmed Mescidi, ismini aldığı Hacı Ahmed tarafından yaptırılmıştır. Mescide ilk imam atamasının Cemaziye'l-ahir 1126/Haziran 1714 tarihinde yapılması XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilme ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Hurufat Defterleri'nde tespit edilen iki berat özetinden en erken tarihli olan Cemaziye'l-ahir 1126/Haziran 1714 tarihli kayıta imamı bulunmayan mescide imam lazım olması üzerine yarım akçe gündelik ile Abdülbaki atanmıştır. Cemaziye'l-evvel 1135/Şubat 1723'te imam Abdülbaki görevinden ayrılmış ve yerine Musa oğlu Yusuf, kaza naibi Seyyid Yusuf'un arzıyla atanmıştır (VAD, no:1133, vr. 90b). Bu tarihten sonra metruk kalmış olmalıdır. Günümüzde bu mahallede bir mescit ve bir de cami bulunmamakta olup bu yapının hangisinin yerine yapıldığına dair herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

2.2.22. Hadim Köyü Hüseyin Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesinde bulunan Hadim Köyü Hüseyin Mescidi, Zilkade 1143/Mayıs 1731 tarihinde ismini de aldığı Hüseyin namında bir hayırsever tarafından yaptırılmıştır. Yeri tespit edilemeyen mescide ilk atama Zilkade 1143/Mayıs 1731 tarihinde yapılmıştır. Yarım akçe gündelik ile Pirlevganda naibi Seyyid Mehmed arzıyla Molla Mehmed imam olarak atanmıştır (VAD, no:1079-2,

vr. 114b). Mehmed Halife'nin beratı Cemaziye'l-evvel 1169/Şubat 1756 tarihinde yenilenmiştir (VAD, no:1097, vr. 97b). 12 Cemaziye'l-ahir 1188/ 20 Ağustos 1774 tarihli son kayıta ise Mehmed Halife'nin imamlık vazifesinden feragat ettiği ve yerine oğlu Seyyid Mehmed'in atandığını belirtilmiştir (VAD, no:1080, vr. 41b). Günümüzde bu isimde bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.23. Taş-bınar Mahallesi Mescidi/ Seyyid Mehmed Said Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesinde bulunan Hadim Köyü Taş-bınar Mahallesi Mescidi, kim tarafından ve ne zaman yapıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mescit ile ilgili tespit edilen en erken tarihli kaydın XVIII. yüzyılın başlarında yeniden görevlendirme suretiyle yapılan atama olması, bu tarihten önce mevcut ve faal olduğunu göstermektedir. Bu durumda bina XVIII. yüzyılın başlarında ya da daha önce inşa edilmiştir. Yusuf Küçükdağ, Hurufat Defterlerinde ki 10 Muharrem 1225/15 Şubat 1810 (VAD, no:541, vr. 47b) tarihli kayda istinaden mescidin banisi olarak Ebu Said Muhammed Hadimî'yi göstermektedir (Küçükdağ, 1998: 81). Ancak Sefer 1127/Şubat 1715 (VAD, no:1133, vr. 90b) tarihli kayıt "*Taş-bınar Mahallesi Mescidi*" olarak isimlendirilen bir mescidin Küçükdağ'ın belirttiği tarihten 100 yıl önce mevcut ve faal olduğunu göstermektedir. XIX. yüzyılın başlarında ki berat özetinde "*Seyyid Mehmed Said Binası Mescidi*" şeklinde isimlendirilmesi binanın Ebu Sadi Muhammed Hadimî tarafından tamir ettirildiğini ya da yeni bir bina olarak yeniden yaptırıldığını göstermektedir. Hurufat Defterleri'nde tespit edilen iki kayıt bulunmaktadır. İlki Sefer 1127/Şubat 1715 tarifli ferraş ataması ile ilgilidir. Yarım akçe gündelik ile ferraşlık görevini yapan Seyyid Mehmed ölmüş yerine kaza naibi Süleyman arzıyla Ali atanmıştır. Bu kayıttan sonra 100 yıla yakın bir süre kayıt tutulmamıştır. Bu durum mescidin metruk kaldığını göstermektedir. Tespit edilen ikinci kayıt ise 10 Muharrem 1225/15 Şubat 1810 tarihli'dir. İmamlık vazifesini yürütmekte olan Seyyid Hafız Ali oğlu Ahmed'in elinde berat bulunmaktadır. Durumu arzuhalle bildirmiş ve kendisine fahri imamlık hizmetini yapmak üzere yeniden berat verilmiştir. Mescit ile ilgi başka bir kayda rastlanmıştır. Günümüzde Taşpınar Mahallesi'nde bulunan ve daha sonra tamir gördüğü anlaşılan Taşpınar Mescidi ile aynı yapı olması kuvvetle muhtemeldir.

2.2.24. Hadim Köyü Ulular Mahallesi Mescidi

Günümüzde Hadim ilçesi sınırları içerisinde bulunan ve yeri tespit edilemeyen Hadim Karyesi Ulular Mahalle Mescidi, banisi kesin belli olmamakla birlikte mahalle sakinleri tarafından yaptırılmış olmalıdır. İnşa tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan binanın, tespit edilen ilk kayıta imam lazım olması üzerine atama yapılıyor olması XVII. yüzyılın son çeyreğinde yapıldığına işaret etmektedir. Zilhicce 1109/Haziran 1698 tarihinde imamı bulunmayan mescide yarım akçe gündelik ile Abdullah atanmıştır (VAD, no:1140, vr. 105a). Abdullah'ın Recep 1155/Eylül 1742'de vefatı üzerine yerine oğlu Mehmed atanmıştır (VAD, no:1079, vr. 73b). Mehmed'in ücreti Cemaziye'l-ahir 1168/Mayıs 1755'te bir akçeye çıkarılmak suretiyle beratı yenilenmiştir (VAD, no:1097, vr. 97.b). Bu tarihten sonra kayıt tutulmamış olması işlevini kaybettiğini göstermektedir. Günümüzde bu isimde bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.25. Ilıca-bınar Mahallesi Mescidi/Ilıca-bınar Köyü Mescidi

Günümüzde Taşkent ilçesi Ilıcapınar Mahallesinde bulunan Ilıca-bınar Mahallesi Mescidi/Ilıca-bınar Köyü Mescidi'nin kim tarafından ve ne zaman yapıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Köy ahalisi tarafından yapılmış olması muhtemel bina ile ilgili iki kayıt tespit edildi. Zilkade 1114/Mart 1703 tarihli ilk kayıta gündelik yarım akçe ile imamlık vazifesini yürütmekte olan Bayram vefat etmiş ve yerine Mehmed atanmıştır (VAD, no: 1133, vr. 90b). Bu durum binanın XVII. yüzyılda faal olduğunu göstermektedir. Muharrem 1131/Aralık 1718 tarihli diğer berat özetinde ise mescidin imamı olmadığından bir akçe yevmiye ile Ali, kaza naibi Süleyman arzıyla atanmıştır (VAD, no: 1159, vr. 88b). Daha önce imam olan Mehmed'in ise görevi ne zaman ve hangi sebeple bıraktığı konusu müphemdir. Bu tarihten sonra bu isimle bir kayıt olmaması binanın camiye çevrilip Ilıca-bınar Köyü Camii olarak kullanılmaya başlandığını göstermektedir.

2.2.26. Ilıca-bınar Köyü Camii

Günümüzde Taşkent ilçesi Ilıcapınar Mahallesinde bulunan Ilıca-bınar Köyü Camii'nin banisi ve yapım tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi şimdilik bulunmamaktadır. Tespit edilen ilk kayıt Ramazan 1168/Haziran 1755 tarihlidir (VAD, no:1079, vr. 97b). Camide imam olmadığı için gündelik yarım akçe ile

Abdülhalim oğlu Mustafa görevlendirilmiştir. Şevval 1183/Şubat 1770'e Abdülhalim oğlu Mustafa görevine devam ederken Ahmed isminde biri imamlık vazifesini kendi üstüne almıştır. Bozkır Kazası naibi Mehmed'in durumu bildirmesi üzerine yanlışlık düzeltilmiş ve Abdülhalim oğlu Mustafa'ya görevi iade edilmiştir. Aynı zamanda Abdülhalim oğlu Mustafa, hatiplik vazifesini de yapmaktadır (VAD, no: 1082, vr. 44a). Aynı defterdeki Zilhicce 1183/Nisan 1770 tarihli kayıta Abdülhalim oğlu Mustafa görevinden ayrılmış ve yerine Seyyid Mehmed tayin olmuştur. Seyyid Mehmed'in beratı Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774'te yenilenmiştir (VAD, no: 1158, vr. 43b). Seyyid Mehmed'in Cemaziye'l-evvel 1199/Mart 1785'te vefatı üzerine oğlu Abdülkerim atanmıştır. Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Abdülkerim yaklaşık altı ay sonra Zilkade 1199/Eylül 1785'te vazifesinden ayrılmış ve Veysel oğlu Ali oğlu Abdülkerim görevlendirilmiştir (VAD, no: 1074, vr. 52b). Veysel oğlu Ali oğlu Abdülkerim de 12 Cemaziye'l-evvel 1204/28 Ocak 1790 tarihinde vazifesini bırakmış ve yerine Hasan oğlu Mustafa tayin olmuştur (VAD, no: 537, vr. 70a). Hasan oğlu Mustafa'nın Şaban 1216/Aralık 1801 tarihinde vefatı üzerine yerine oğlu Abdullah'a berat verilmiştir (VAD, no: 538, vr. 106b). Mustafa oğlu Abdullah da 21 Şevval 1230/1 Mayıs 1815'te ölmüş, yerine oğlu Ali tayin olmuştur. Aynı defterdeki 14 Cemaziye'l-ahir 1234/10 Nisan 1819 tarihli kayda göre ise Abdullah oğlu Ali'nin bila-veled ölümü üzerine ledel-imtihan (imtihan yapmaksızın) Ahmed oğlu Abdurrahman atanmıştır. Ahmed oğlu Abdurrahman'ın vazifesi uzun sürmemiş, 14 Ramazan 1234/7 Temmuz 1819'da bila-veled vefatı üzerine boşalan imam ve hatiplik görevleri için Ali oğlu Seyyid Mehmed arzuhal sunmuştur. Köy ahalisinden Şeyh Hasan oğlu Seyyid Abdullah Efendi, Musa oğlu Seyyid Şeyh Mehmed ve Abdullah oğlu Seyyid Mustafa isimindeki şahısların şahitlik etmeleri üzerine döneminin Anadolu Kazaskeri Mevlana Yahya Sagir Pirî-zâde Efendi Hazretleri'nin ilamı mucibince Ali oğlu Seyyid Mehmed'e imam ve hatiplik beratı verilmiştir (VAD, no: 540, vr. 73a).

Ilıca-bınar Köyü Camii'ne yapılan bir diğer atama da kayyım ve ferraş vazifeleri içindir. 23 Recep 1207/6 Mart 1793 tarihinde iki görevi ifa edecek kimse bulunmadığı için Hasan oğlu Ahmed, kaza naibi Mustafa arzıyla atanmıştır (VAD, no: 537, vr. 70a). 10 Recep 1236/ 13 Nisan 1821'de Ali oğlu Mehmed, kaza naibi Ahmed Şakir arzıyla camide müezzin ve ferraş bulunmadığından kendine vazifelerin

verilmesini istemiştir. Ancak *Askerî Ruznamçe Defteri* incelendiğinde ferraşlık görevinin daha önce müceddeden Hasan oğlu Ahmed'e verildiği ve hala görevine devam ettiği görülmüştür. Müezzinlik görevinin ise kimsede olmaması üzerine Ali oğlu Mehmed tayin edilmiştir. Bu durumda Hasan oğlu Ahmed aynı tarihte kayyım ve ferraşlık vazifelerini yapmaya devam etmektedir (VAD, no: 540, vr. 73a). Cami ile ilgili başka bir kayda rastlanılmamıştır. Günümüzde hangi yapı olduğu tespit edilememiştir.

2.2.27. Ilıca-bınar Köyü Burastalar Mahallesi Mescidi

Günümüzde Taşkent ilçesi Ilıcapınar Mahallesinde bulunan Ilıca-bınar Köyü Burastalar Mahallesi Mescidi'nin banisi ve yapım tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hurufat Defterleri'nde mescit ile ilgili tek kayıt olup, Muharrem 1131/Kasım 1718 tarihinde imamlık görevini yürütmekte olan Mehmed görevinden ayrılmış ve yerine kaza naibi Mehmed arzıyla Mahmud atanmıştır (VAD, no:1133, vr. 90b). Bu durum mescidin XVIII. yüzyılın başlarında mevcut ve faal olduğunu daha sonra işlevini yitirdiğini göstermektedir.

2.2.28. Ilıca-bınar Köyü Şatıroğlu Ali Ağa Camii

Ilıca-bınar Köyü Şatıroğlu Ali Ağa Camii, günümüz Taşkent ilçesi Ilıcapınar Mahallesinde bulunuyordu. İsmi aldıkları Şatıroğlu Ali Ağa adında hayırsever tarafından yaptırılan caminin inşa tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Tespit edilen iki kayıttan ilki Zilhicce 1179/Mayıs 1766 tarihlidir. Daha öncesine ait bir kaydın olmaması binanın XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olabileceğini göstermektedir. Mezkûr kayıttaki ba-muayyene imam ve hatiplik vazifesi yürütmekte olan Kemal oğlu Mehmed görevinden azledilmiş ve yerine kaza naibi Ali arzıyla Abdülhalim oğlu Ahmed atanmıştır (VAD, no:1075, vr. 34b). Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774 tarihli diğer kayıttaki ise Abdülhalim oğlu Ahmed beratı yenilenmiştir (VAD, no:1158, vr. 43b). Cami ile ilgili tespit edilen başka bir bilgi bulunmamaktadır. Günümüzde hangi yapı olduğu tespit edilememiştir.

2.2.29. Ilıca-bınar Köyü Turhallar/Turhasanlar⁹ Mahallesi Köseoğlu Ahmed Camii

Günümüzde Taşkent ilçesi Ilıcapınar Mahallesinde bulunan ve inşa tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Ilıca-bınar Köyü Turhallar Mahallesi Köseoğlu Ahmed Camii, ismini aldığı Köseoğlu Ahmed adında hayır sahibi bir kişi tarafından yaptırılmıştır. Tespit edilen ilk kayıt Zilkade 1186/Şubat 1773 tarihidir ve hatip olarak gündelik yarım akçe ile Mustafa, Pirlevganda naibi Hafız Mustafa arzıyla atanmıştır (VAD, no:1080, vr. 41a). Bu görevlendirmenin ilk mi yoksa yeniden mi olduğu konusu müphemdir. Eğer ilk defa görevlendirme yapıldı ise bina XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olmalıdır. Mustafa'nın beratı Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774 ve cülus sebebiyle 11 Receb 1203/7 Nisan 1789 tarihlerinde yenilenmiştir (VAD, no: 1158, vr. 43b). Mustafa görevinden 23 Şevval 1222/24 Aralık 1807 tarihinde ayrılmış ve yerine kendi oğlu Ali atanmıştır. Mustafa oğlu Ali'nin beratı 4 Cemaziye'l-ahir 1223/28 Temmuz 1808 tarihinde cülus sebebiyle yenilenmiştir (VAD, no: 539, vr. 46b). Cami ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır. Günümüzde bu isimde bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.30 Leftosun Köyü Ahmed Halife Mescidi

Leftosun Köyü Ahmet Halife Mescidi, Taşkent ilçesi Ilıcapınar Mahallesinde bulunuyordu. Yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte ilk atamanın 1705 yılında yapılması XVII. yüzyılın sonları ile XVIII. yüzyılın başlarında inşa edildiğini göstermektedir. Banisi hakkında kayıtlı bir bilgi olmasa da Ahmet Halife adında hayır sahibi tarafından yaptırılmış ve banisinin ismi verilmiştir. Hurufat Defterleri'ndeki ilk kayıt Recep 1117/Kasım 1705 tarihli imam atamasıdır. Özellikle öğle ve ikindi namazlarında imam bulunmadığı için imam lazım olmuş ve yarım akçe gündelik ile Mustafa atanmıştır. Bu durum çözüm olmamış olacak ki aynı belgenin devamında imam olmadığı gerekçesi ile Ali vazifelendirilmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). Ali'nin Zilkade 1155/Ocak 1743'de vefatı üzerine Abdülhalim Halife atanmıştır (VAD, no:1079, vr. 73b). Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 tarihinde ise Abdülhalim'in vefatı üzerine yerine oğlu Mehmed getirilmiştir. Bu kayıt aynı defterde beş satır arayla tekrar etmiştir. Bir sene sonra Rebiü'l-ahir 1169/Mart

⁹ Ali GÜMRAH, bu ismi günümüzde halk dilinde kullanıldığı şekliyle Turasan olarak göstermektedir. Bknz. Ali GÜMRAH, *Taşkent Ilıcapınar Tarihi ve Hatıralarım*, İstanbul, 2014, s.85-86.

1756 tarihli kayıta ise ilginç bir durum yaşamıştır. Daha önce mescidin imamı olan Ali'nin ölümü üzerine kendi oğlu olan Abdülbaki'ye görev verilmemiş, Abdülhalim Halife atanmıştır. Abdülbaki hakkı olan imamlık vazifesini talep etmemiş ancak onun ölümünden sonra küçük oğlu Abdülhalim Halife, kaza naibi Mevlana Abdullah Efendi aracılığıyla berat istemiştir. Bunun üzerine imam olan Mehmed görevinden azledilmiş ve Abdülbaki oğlu Abdülhalim Halife imam olarak atanmıştır (VAD, no:1097, vr. 97b). Mescit daha sonra yıkılmış ve yerine Hadim Müftüsü Seyyid Numan Efendi Mescidi yapılmıştır (Gümrah, 2014: 150).

2.2.31. Leftosun Mahallesi Hadim Müftüsü Seyyid Numan Efendi Mescidi¹⁰

Günümüzde Taşkent ilçesi Ilıcapınar Mahallesinde bulunan Leftosun Mahallesi Hadim Müftüsü Seyyid Numan Efendi Mescidi, ismini aldığı ve Ebu Said Muhammed Hadimî'nin oğlu olan aynı zamanda Hadim Müftülüğü vazifesine de yapan Seyyid Numan (v. 1235/1821) tarafından yaptırılmıştır. İnşa tarihi tam olarak bilinmese de Seyyid Numan'ın hayatı ve tespit edilen ilk kayıt tarihi dikkate alındığında XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde yapıldığı söylenebilir. 18 Muharrem 1235/6 Kasım 1819 tarihli Hurufat kaydında mabede imam ve hatip olarak muhtar cemaatten ve aynı zamanda müderris de olan Seyyid Ali fahri olarak atanmıştır (VAD, no:540, vr. 73a). Cami ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır. Günümüzde yerine Ali Kalfa Camii yapılmıştır (Gümrah, 2014: 150).

2.2.32. Kalın-ağıl Köyü Hacı Nasır Mescidi/Hacı Mahmud Camii

Hadim ilçesi Kalın-ağıl Mahallesi'nde bulunan Kalın-ağıl Köyü Hacı Nasır Mescidi/Hacı Mahmud Camii, ilk olarak mahalle sakinlerinden Hacı Nasır tarafından mescit olarak yaptırılmıştır (VAD, no:1072-2, vr. 114b). İnşa tarihi tam belirtilmese de ilk atamanın Cemaziye'l-ahir 1146/Kasım 1733 tarihinde yapılması, bu tarihten kısa bir süre önce yaptırıldığını göstermektedir. Daha sonra Hacı Mahmud Beğ isminde bir kişi mescide minber yaptırarak camiye çevirmiştir (VAD, no:541, vr. 47a). Bu dönüştürme işleminin ne zaman yapıldığı belirtilmese de Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 (VAD, no:1097, vr. 97b) tarihli kayıta isminin "*Hacı Nasır nam-ı*

¹⁰ Ali Gümrah bu mescidin Ahmet Halife Mescidi'nin yerine yapıldığı daha sonra bu binanın da yıkıldığını ve yerine günümüzde bulunan Ali Kalfa Camii'nin yapıldığını belirtmektedir (Gümrah, 2014: 150-151).

diğer Hacı Mahmud Cami” olarak geçmesi yapımından kısa bir süre sonra olduğu bilgisini vermektedir. Hurufat Defteri’nin tutulduğu en son tarihlerde camii ile ilgili kaydın olması bu tarihten sonrada faal olduğunu göstermektedir. Günümüzde bu isimde bir cami bulunmasa da Kalınağıl Köyü Camii¹¹’nin bu yapı olduğunu düşünülmektedir. 1941-1948 yılları arasında tamir edilen (Kara, 2005: 40) cami, ibadete açıktır (Bkz: Fotoğraf 4). Tespit edilen kayıtların tamamı imam ve hatip atamasıyla ilgilidir. Aşağıda bunların kronolojik olarak atama ve görevi bırakma sebepleri verilecektir.

Cemaziye’l-ahir 1146/Kasım 1733 tarihli ilk kayıta mescitte imam olmadığı için el-Hac Mehmed oğlu Mustafa, Pirlevganda naibi Seyyid Abdullah arzıyla imam olarak atanmıştır (VAD, no:1079-2, vr. 114b). Cemaziye’l-ahir 1168/Mart 1775 tarihli ikinci kayıta ise Mustafa’nın hem imamlık hem de hatiplik beratlarının olduğu ve yarım akçe gündelik ile ayrı ayrı verilmek suretiyle yenilendiği belirtilmiştir (VAD, no:1097, vr. 97). Kayıta geçen sene 1146 ve sene 1149 tarihlerine bakarsak hatiplik görevi sene 1149/1736’da verilmiştir. Çünkü 1146/1733’de imamlık beratını almıştı. Aynı defterlerde ki Cemaziye’l-ahir 1171/Şubat 1758 tarihli kayıta Mustafa’nın beratları yenilenmiştir. Her iki kayıta da caminin ismi Hacı Nasır Mescidi namı diğer Hacı Mahmud Cami olarak geçmektedir. Bu tarihten sonra ise Hacı Mahmud Cami olarak yazılmıştır.

Rebiü’l-ahir 1176/Ekim 1762 tarihinde imam ve hatip olan el-Hac Mehmed oğlu Mustafa’nın görevinden ayrılması sonucu oğlu İsmail’e berat verilmiştir (VAD, no:1075, vr. 34b). Cemaziye’l-ahir 1188/Ağustos 1774’te Mustafa oğlu İsmail’in beratı yenilenmiştir. 11 Recep 1203/7 Nisan 1789’da da cülusu sebebiyle beratı tekrar yenilenmiştir (VAD, no:1158, vr. 43b). Hafız Ahmet Kamili Efendinin tevcihatı ile 10 Ramazan 1223/14 Temmuz 1818 tarihinde Mustafa oğlu İsmail’in bila-veled ölümü üzerine yevmi bir akçe ile imam ve hatiplik vazifesi kardeşi Ahmed’e, kaza naib Seyyid Abdülkerim arzıyla verilmiştir (VAD, no:541, vr. 47a).c

Hacı Mahmud Cami ile ilgili son kayıta ise 9 Muharrem’le-haram 1250/18 Mayıs 1834 tarihlidir. Buna göre Mustafa oğlu Ahmed imam ve hatiplik vazifesini yaparken bila-veled vefat etmiş, Mehmed oğlu Seyyid Mehmed aynı ücret ile kaza

¹¹ Hacer KARA bölgedeki diğer camilerdeki süsleme, yapı planı ve kullanılan tekniklerden yola çıkarak XIX. yüzyılda yapıldığını belirtmiştir

naibi Seyyid Mustafa arzıyla atanmıştır. Hurufat Defteri kayıtları bu tarihe kadar tutulduğu için caminin sonraki dönemde işlevini sürdürmüştür.

2.2.33. Kaplanlı Köyü Camii

Hadim ilçesi Kaplanlı Mahallesi'nde bulunan Kaplanlı Köyü Camii, Ebu Said Muhammed Hadimî'nin oğlu ve aynı zamanda Hadim Müftüsü olan Hacı Numan Efendi'nin kerimesi Şerife Meryem Hatun tarafından müceddeden yaptırılmıştır. Daha önce yerinde bir mescit veya cami olup olmadığı ise bilinmemektedir. İlk atamanın 17 Şevval 1235/28 Temmuz 1823 tarihinde olduğu göz önünde tutulursa bu tarihten kısa bir süre önce yapılmış olmalıdır.

17 Şevval 1235/28 Temmuz 1823 tarihinde imam ve hatip olmadığı için bu vazife fahri olarak imtihanla Seyyid Hasan bin Hacı Abdullah'a, naib Ahmed Şakir arzıyla verilmiştir (VAD, no:540, vr. 73a). 26 Şevval 1244/1 Mayıs 1829'da Seyyid Hasan bin Hacı Abdullah'ın vefatı üzerine imam ve hatiplik görevi yine imtihan yapılmak suretiyle oğlu Seyyid el-Hac Abdullah'a, naib Seyyid Mehmed Emin arzıyla verilmiştir (VAD, no:542, vr. 31a). Cami ile ilgi başka bir bilgi bulunmamaktadır. Günümüzde Kaplanlı Köyü Camii ile aynı yerde bulunması ihtimal dâhilindedir.

2.2.34. Kecimen Köyü Mescidi

Taşkent ilçesi Kecimen Mahallesi'nde bulunan Kecimen Köyü Mescidi'nin, inşa tarihi ve banisi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Hurufat Defterlerinde tespit edilen tek kayıтта Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 tarihlidir. Harap durumda olan bina Mehmed isminde biri tarafından tamir ettirilmiş ve kaza naibi Seyyid Mustafa arzıyla İbrahim hasbi imam olarak atanmıştır (VAD, no:1097, vr. 97b). Böylece XVIII. yüzyılın ilk yarısında mevcut ancak metruk olan mescit faal hale getirilmiştir. Kecimen Köyü Camii'nin yerinde olmalıdır.

2.2.35. Kongul Köyü Mescidi

Günümüzde Taşkent ilçesi Kongul Mahallesi'nde bulunan Kongul Köyü Mescidi'nin banisi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İnşa tarihi tam olarak belli olmasa da ilk atamanın 1115/1703 tarihinde yapılması XVII. yüzyılın başlarında ya da bu tarihe yakın bir zamanda yapıldığını göstermektedir. Mescit ile ilgili tespit edilen üç kayıt çok kısa metinler içermektedir. Tamamı imam ataması ile

ilgili olan bu belgelerden ilki 1115/1703 tarihlidir. Mescitte imam olmaması üzerine Hasan tayin edilmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). Cemaziye'l-ahir 1122/Ağustos 1710'da bir akçe gündelik ile imam olan Hasan'ın ölümü üzerine oğlu Abdüllatif'e berat verilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Abdüllatif'in bu görevi ne kadar süre yaptığı ve hangi sebeple bıraktığı belirtilmemiştir. Ramazan 1166/Temmuz 1753 tarihli son kayıta gündelik yarım akçe ile mescidin imamlığını yapmakta olan Hasan'ın beratı yenilenmişti (VAD, no:1079, vr. 73b). Başka da bir kayıt tespit edilemeyen binanın yerine günümüzdeki Kongul Köyü Camii yapılmış olmalıdır.

2.2.36. Kongul-ı Bala Köyü Hasan Efendi Camii

Taşkent ilçesi Kongul Mahallesi'nde bulunan Kongul-ı Bala (Yukarı Kongul) Köyü Hasan Efendi Camii'nin yapım tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Banisi, camiye ismi de verilen Hasan Efendi adında ki hayırseverdir. Tespit edilen iki kayıta Hurufat Defterleri'nin tutulduğu son dönemlere aittir. Bu durumda XIX. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. 25 Sefer 1212/19 Ağustos 1797'de hatiplik vazifesi fahri olarak Hasan oğlu Seyyid Mehmed'e verilmiştir (VAD, no:538, vr. 106b). Bu kişi muhtemelen caminin banisi Hasan Efendi'nin oğludur. Hasan oğlu Seyyid Mehmed'in beratı 21 Rebiü'l-evvel 1222/29 Mayıs 1807 ve 4 Cemaziye'l-evvel 1223/28 Temmuz 1808 tarihlerinde cülus sebebiyle yenilenmiştir. 29 Cemaziye'l-evvel 1227/10 Haziran 1812 tarihinde Hasan oğlu Seyyid Mehmed'in ölümü üzerine oğlu Seyyid Hasan'a berat verilmiştir (VAD, no:541, vr. 47a). Başka kayıt tespit edilememiş ve günümüzde de bu isimde bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.37. Mernek Köyü Aşağı Mahalle Mescidi

Hadim ilçesi Aşağı Kızılkaya Mahallesi'nde bulunan, banisi ve yapım tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Mernek Köyü Aşağı Mahalle Mescidi ile ilgili tespit edilen tek kayıt Şevval 1178/Nisan 1765 tarihlidir. Buna göre imam olmadığı için Abdülkerim oğlu Mustafa imam olarak tayin edilmiştir (VAD, no:1075, vr. 34b). Yerine Aşağı Kızılkaya Köyü Camii yapılmış olmalıdır.

2.2.38. Mernek Köyü Yukarı Mahalle Mescidi/Camii

Hadim ilçesi Gülpınar Mahallesi'nde bulunan Mernek Köyü Yukarı Mahalle Mescidi/Camii, hayır sahibi kişiler tarafından yaptırılmıştır. İnşa tarihi tam olarak bilinmemek birlikte tespit edilen ilk atamanın Ramazan 1109/Mart 1698 (VAD,

no:1140, vr. 105a) tarihinde imam olmadığı için yapılması, binanın XVII. yüzyılın son çeyreğinde yapıldığını göstermektedir. Mescit olarak yapılan ibadethane Şevval 1167/Temmuz 1754'te mescidin aynı zamanda imamlık vazifesini de yürütmekte olan Abdülmümin Halife oğlu Mehmed'in minber yaptırmasıyla camiye çevrilmiş (VAD, no:1140, vr. 105a) ve bu tarihten sonra cami olarak işlevini sürdürmüştür.

Mernek Köyü Yukarı Mahalle Camii ile ilgi ilk kayıt yukarıda değinildi üzere Ramazan 1109/Mart 1698 tarihlidir. Bu dönemde mescit olan mabede yarım akçe gündelik ile Abdülkadir, kaza naibi Ahmed arzıyla imam olarak atanmıştır. Mescide müezzin de lazım olması üzerine Şevval 1117/Ocak 1706'da aynı zamanda imam olan Abdülkadir'e bu vazife de verilmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). Abdülkadir'in görevini niçin bıraktığı belirtilmeksizin Rebiü'l-ahir 1164/Mart 1751 tarihinde yarım akçe gündelik ile Mehmed Halife, kaza naibi Abdullah Efendi arzıyla imamete getirilmiştir (VAD, no:1079, vr. 73b). Aynı belgenin devamında Şevval 1167/Temmuz 1754 tarihli kayıta mescidin imamlık vazifesini yapmakta olan Abdülmümin Halife oğlu Mehmed, minber yaptırmak suretiyle mescidi camiye dönüştürmüş ve kendisini de hatip olarak Pirlevganda naibi Abdullah arzıyla tayin ettirmiştir. Bu tarihten sonra cami olarak faaliyet gösteren ibadethanede imamlık ve hatiplik vazifeleri de birleştirilmiştir. Abdülmümin Halife oğlu Mehmed'in beratı Cemaziye'l-ahir 1168/Şubat 1755'de yenilenmiştir (VAD, no:1097, vr. 97b). Abdülmümin Halife oğlu Mehmed'in Recep 1197/Temmuz 1781 tarihinde vefatı üzerine yevmî bir akçe ile imam ve hatip olarak oğlu Hafız Seyyid Mustafa, kaza naibi Seyyid İsmail arzıyla tayin edilmiştir. Mehmed oğlu Hafız Seyyid Mustafa'nın beratı 11 Recep 1203/7 Nisan 1789, Rebiü'l-evvel 1222/Temmuz 1807 ve Cemaziye'l-ahir 1223/Ağustos 1808 tarihlerinde cülus sebebiyle yenilenmiştir (VAD, no: 1078, vr. 25b). Mehmed oğlu Hafız Seyyid Mustafa'nın 19 Ramazan 1246/3 Mart 1831 tarihinde vefatı üzerine yerine oğlu Seyyid el-Hac Mehmed, kaza naibi Mehmed Efendi arzıyla atanmıştır (VAD, no: 543, vr. 30b).

Mernek Köyü Yukarı Mahalle Camii'nin ferraşlık vazifesini ise Hacı Ahmed yapmakta idi. Hacı Ahmed'in ne zaman atandığı konusunda ise bir bilgi verilmemiştir. Sefer 1127/Şubat 1715'de Hacı Ahmed vefat etmiş ve yarım akçe gündelik ile kaza naib Süleyman'ın arzıyla Mehmed atanmıştır (VAD, no: 1133, vr. 90b).

Hurufat Defterlerinin kayıt tarihi boyunca caminin faal olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu tarihten sonra da hizmet vermeye devam etmiş olmalıdır. Gülpınar Köyü Camii ile aynı yapı olması ihtimal dâhilindedir.

2.2.39. Mernek-i Ulvi Köyü Fakılar Mahallesi Camii

Hadim ilçesi Gülpınar Mahallesi'nde bulunan Mernek-i Ulvi Köyü Fakılar Mahallesi Camii, isminden de anlaşıldığı üzere ismi belirtilmeyen hayır sahipleri tarafından yaptırılmıştır. İnşa tarihi tam olarak belli olmasa da imam atamasının 15 Recep 1236/20 Haziran 1821 tarihinde olması ve daha öncesine ait bir kayda rastlanılmaması XIX. yüzyılın başlarında yapılmış olduğuna işaret kabul edilebilir. Tespit edilen tek kayıta, imamlık vazifesi hiçbir kimsenin üzerinde olmadığından fahri imam olarak Hafız İbrahim'e kaza naibi Ahmed Şakir arzıyla tevdi edilmiştir (VAD, no: 540, vr.73a). Günümüzde bu isimde bir yapı bulunmamaktadır.

2.2.40. Yukarı Mernek Köyü Aşağı Bucak Mahallesi Mehmed bin Mehmed Mescidi

Hadim ilçesi Gülpınar Mahallesi'nde bulunan Yukarı Mernek Köyü Aşağı Bucak Mahallesi Mehmed bin Mehmed Mescidi, Mehmed oğlu Mehmed adında hayır sahibi bir kişi tarafından yaptırılmıştır. Yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber ilk imam atamasının 23 Şevval 1222/24 Aralık 1807'de yapılması, bu tarihten kısa bir süre önce yapıldığını göstermektedir. Hurufat Defterleri'nde tespit edilen tek kayıta, 23 Şevval 1222/24 Aralık 1807 tarihinde imamı bulunmayan mescide gönüllü imam olarak Mehmed oğlu Seyyid Ahmed atanmıştır. Mehmed oğlu Seyyid Ahmed'in beratı 4 Cemaziye'l-evvel 1223/28 Haziran 1808'de cülus sebebiyle yenilemiştir (VAD, no:539, vr. 46b). Başka bir kayıt tutulmamış olması mescidin daha sonra kullanılmadığını göstermektedir. Günümüzde bu isimde bir mescit bulunmamaktadır.

2.2.41. Oduncu Köyü Ali Halife Mescidi/Camii

Hadim ilçesi Oduncu Mahallesi'nde bulunan Oduncu Köyü Ali Halife Cami, ismini aldığı Ali Halife tarafından mescit olarak yaptırılmıştır. İnşa tarihi kesin olarak bilinmese de Rebiü'l-ahir 1164/Mart 1751 tarihli kayıta mescidin ilk imamının gündelik yarım akçe ile banisi Ali Halife olması, bu tarihlerde yapıldığını göstermektedir (VAD, no:1079, vr. 73b). Ali Halife'nin beratı Cemaziye'l-ahir

1168/Mart 1755'te yenilenmiştir (VAD, no:1079, vr. 97b). 28 Zilkade 1203/20 Ağustos 1789 tarihinde Ali Halife'nin vefatı üzerine oğlu Mehmed'e imamlik beratı verilmiştir (VAD, no:537, vr. 70a). Bu durumda Ali Halife kırk yıla yakın aynı mescitte imam olarak vazifesini sürdürmüştür. Bu sürede herhangi bir değişiklik olmaması Ali Halife'nin görevini iyi yaptığına işaret edebileceği gibi köy halkı tarafından da sevilen biri olduğunu da gösterebilir. Tüm bunların yanında mabedin banisi olması da etkili olmuştur. Ayrıca bu kadar uzun süre aynı yerde görev yapması çevresini daha iyi tanınmasına ve köylünün hangi konularda eğitime ihtiyacı olduğunu tespit edip ona göre faaliyetlerde bulunmasına imkân verilmiş olmalıdır.

19 Şevval 1211/17 Nisan 1797 tarihinde mescitte dönüşüme gidilmiştir. Cemaat çoğaldığı için, izni hümayun alınarak köy halkı tarafından minber yaptırılmış ve camiye çevrilmiştir. Cami olması dolayısıyla da hatiplik görevi ücretsiz olarak mescidin imamı Ali Halife oğlu Mehmed'e verilmiştir (VAD, no:538, vr. 70a). Bu durumda Oduncu Köyü'nde nüfus artmıştır. Aynı zamanda bir mescidin camiye dönüştürülebilmesi için cemaat sayısının da önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca köyde hatip olması eğitim-öğretim açısından önemli bir gelişmedir. Zira hatiplik makamı Osmanlı Dönemi'nde halk eğitiminde önemli görevler üstlenmiş, vatandaşların eğitimine katkı sağlamışlardır.

Ali Halife oğlu Mehmed'in beratı cülus sebebiyle 21 Rebiü'l-evvel 1222/29 Mayıs 1222'de yenilenmiştir. Ali Halife Camii'ne ait son kayıt 22 Seferü'l-hayr 1250/30 Haziran 1834 tarihlidir. Buna göre hasbi hatip ve yarım akçe gündelik ile imam olan Ali Halife oğlu Mehmed ölmüş, yerine Mehmed oğlu Mürteza, kaza naibi Seyyid Mustafa arzıyla atanmıştır (VAD, no:543, vr. 30b). Hurufat Defterlerinin tutulduğu son döneme kadar kaydının tutulmuş olması caminin işlevsel olduğunu ve bu tarihten sonrada hizmet vermeye devam ettiğini göstermektedir. Oduncu Köyü Camii ile aynı yapı olmalıdır.

2.2.42. Sarnıç Köyü Mescidi

Hadim ilçesi Sarnıç Mahallesi'nde bulunan Sarnıç Köyü Mescidi'nin banisi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Hurufat Defterleri'ndeki ilk kaydın Rebiü'l-ahir 1137/Aralık 1724 tarihinde yeniden atama yapılması ile ilgili olduğu göz önünde bulundurulduğunda mabedin XVIII. yüzyılın başlarında faal olduğu söylenebilir.

Mezkûr tarihte gündelik yarım akçe ile imam olan Ömer vefat etmiş ve yerine Mehmed atanmıştır (VAD, no:1137, vr. 131a). Mehmed Halife'nin beratı 4 Şevval 1145/20 Mart 1733 (VAD, no:1079-2, vr. 114b) ve Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 (VAD, no:1097, vr. 97b) tarihlerinde yenilenmiştir. 12 Cemaziye'l-ahir 1188/20 Ağustos 1774'te Mehmed Halife'nin görevinden feragat etmesi üzerine oğlu Mustafa tayin olmuştur. Mehmed Halife oğlu Mustafa görevini 11 Recep 1203/7 Nisan 1789 tarihinde de yapmakta idi (VAD, no:1080, vr. 41a). Bu durum mescidin XVIII. yüzyılın sonlarına kadar faal olduğunu göstermektedir. Bu tarihten sonra mabetle ilgili herhangi bir kayda rastlanılmamıştır. Günümüzde hangi yapı olduğu tespit edilememiştir.

2.2.43. Sarnıç Köyü Camii

Hadim ilçesi Sarnıç Mahallesi'nde bulunan Sarnıç Köyü Camii, Hurufat Defterlerinde “*eshab-ı hayrat binası cami*” (VAD, no:537, vr. 70a; VAD, no:540, vr. 73b) olarak zikredilmesi binanın hayır sahipleri tarafından yaptırıldığını göstermektedir. İlk inşa tarihi bilinmese de Rebiü'l-evvel 1166/Mart 1753 tarihli kayıta “*müceddeden bina olunan*” (VAD, no:1079, vr. 73b) ibaresi yakın bir zamanda yapıldığını göstermektedir. Aynı berat özetinde gündelik yarım akçe ile Süleyman Efendi isminde bir kişi hatip olarak kaza naibi Abdullah arzıyla yeniden atanmıştır. Bu durum binanın daha önce mevcut olduğunu göstermektedir. Süleyman Efendi'nin beratı Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 (VAD, no:1097, vr. 97b) ve Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774 (VAD, no:1158, vr. 43b) tarihlerinde yenilenmiştir. Uzun bir süre hatiplik yapan Süleyman Efendi, 22 Zilhicce 1203/13 Eylül 1789'da vazifesinden feragat etmiş ve yerine İmam-zâde Mustafa Efendi tayin olmuştur. Mustafa Efendi'nin 10 Zilkade 1208/9 Haziran 1794 tarihinde vefatı üzerine oğlu Mehmed, kaza naibi Mustafa arzıyla hatip olmuştur (VAD, no:537, vr. 70a). 21 Zilhicce 1215/5 Mayıs 1801'de Mustafa oğlu Mehmed'in bila-veled vefatı üzerine Sarnıç Köyü sakinlerinden Celaleddin Halife, kaza naib Mehmed arzıyla hatip olarak tayin edilmiştir. Celaleddin aynı zamanda caminin nısf imametinde mutasarrıftır (VAD, no:538, vr. 106b). İmametinin diğer nısf hissesi ise Mehmed isminde birindendir. Mehmed'in ölümü üzerine 10 Zilkade 1208/9 Haziran 1794'de oğlu Abdülcelal'e berat verilmiştir (VAD, no:537, vr. 70a).

Celaleddin Halife'nin 17 Cemaziye'l-ahir 1216/25 Ekim 1801 tarihinde vefatı üzerine kendisinde bulunan hatiplik ve nısf imamlık beratları oğlu Abdullah'a verilmiştir (VAD, no:538, vr. 106b). Celaleddin oğlu Abdullah'ın Rebiü'l-ahir 1234/10 Nisan 1819'de bila-veled vefatı üzerine hatiplik görevi kaza naibi Seyyid Ahmed Şakir arzıyla Mustafa oğlu Abdülbaki'ye verilmiştir. 22 Zilhicce 1234/12 Ekim 1819'da da imametin yarım akçe yevmiye ile nısf hissesinin sahibi olan Mehmed oğlu Mustafa ve diğer yarısına sahip olan Celaleddin oğlu Abdulah'ın bila-veled ölümleri üzerine naib Seyyid Ahmed Şakir arzıyla Mehmed oğlu Ahmed imam olarak atanmıştır. 24 Zilhicce 1234/14 Ekim 1819 tarihli son kayıttta ise beş ay önce hatip olarak atanan Mustafa oğlu Abdülbaki görevinden feragat etmiş ve kaza naibi Ahmed Şakir arzıyla Ahmed bin Mehmed tayin olmuştur (VAD, no:540, vr.73b). Böylece caminin imamlık ve hatiplik vazifeleri Mehmed oğlu Ahmed'in üzerinde toplanmıştır.

Hurufat Defterlerinin tutulduğu son döneme kadar kaydının tutulmuş olması caminin işlevsel olduğunu ve bu tarihten sonrada hizmet vermeye devam ettiğini göstermektedir. Günümüzde Sarnıç Köyü Büyük Camii ile aynı yapı olması ihtimal dâhilindedir.

2.2.44. Sazak Köyü Mescidi

Taşkent ilçesi Sazak Mahallesi'nde bulunan Sazak Köyü Mescidi'nin banisi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sazak Karye Cami ile aynı bina olması muhtemel mabedin bu durumunu ispat edecek herhangi bir bilgi tespit edilemediği için ayrı olarak değerlendirilmiştir. Tespit edilen tek kaydın Şevval 1112/Mart 1701 tarihli olması ve yeniden atama yapılması XVII yüzyıldan önce yapıldığını ve faal olduğunu göstermektedir. Bu tarihte yevmî bir akçe ile imam olan Abdi vefat etmiş ve Ahmed atanmıştır (VAD, no:1159, vr. 88b).

2.2.45. Sazak Köyü Camii

Taşkent ilçesi Sazak Mahallesi'nde bulunan Sazak Köyü Camii, “ *eshab-ı hayrat binası*” (BOA. HAT. Dosya no: 01598, gömlek: 11) ibaresinden hayır sahipleri tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. İnşa tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Şevval 1115/Şubat 1704 (VAD, no:1159, vr. 88b) tarihinde gündelik bir akçe ile Sinanoğlu'nun oğlu Abdülkerim'in, hatiplik vazifesini

yapmakta olan ismi belirtilmeyen cami hatibinin görevinden ayrılması sebebiyle ataması yapılmıştır. Bu durum caminin XVIII. yüzyıldan önce yapıldığını ve hizmet vermeye başladığını göstermektedir¹². 1251/1836 tarihli kayıtlarda isminin geçmesi ve atama yapılması caminin XIX. yüzyılda da faal olduğunu göstermektedir. 1988 yılında büyük bir tamir gören binanın bu tarihten önce de tamir edildiği anlaşılmaktadır (Kara, 2005: 22-25). Günümüzde ibadete açık olup köy halkına hizmet vermeye devam etmektedir (Bkz: Fotoğraf 5).

Caminin bilinen ilk hatibi Abdülkerim'den sonra Sinan bu göreve getirilmiştir. Sinan da Zilkade 1115/Mart 1704'de (VAD, no:1159, vr. 88b) amcazadesi Mehmet Halife lehine vazifesinden feragat etmiştir. Bu tarihten sonra 100 yılı aşkın bir süre hatiplik ile ilgili bir kayıt tutulmamıştır. 22 Ramazan 1222/25 Ekim 1807 tarihinde yarım akçe gündelik ile caminin hatibi Ali'dir. Ali'nin mezkûr tarihte bila-veled vefatı üzerine kız kardeşinin oğlu Seyyid Ali oğlu Hacı es-Seyyid Mehmed Said, kaza naibi Mustafa arzıyla atanmıştır. Seyyid Ali oğlu Hacı es-Seyyid Mehmed Said'in beratı 4 Cemaziye'l-ahir 1223/28 Temmuz 1808'de cülus sebebiyle yenilenmiştir (VAD, no:537, vr. 70b). Seyyid Ali oğlu Hacı es-Seyyid Mehmed Said'in vefatı üzerine kaza naibi Seyyid Mehmed, hatiplik vazifesinin merkumun oğlu Seyyid Ali'ye verilmesini; onun görevini düzenli ve kusursuz bir şekilde yapacağını arzuhal ile merkeze bildirmiştir. Merkezin 7 Şevval 1251/26 Ocak 1836 tarihli cevabında Seyyid Mehmed Said oğlu Seyyid Ali'nin hitabete layık ve müstahak olduğu, ahalinin de iltimaslarının bu yönde olması üzerine gündelik yarım akçe ile hatip olarak atandığını bildirmiştir (BOA. HAT. dosya no: 01598, gömlek: 11).

Sazak Köyü Camii'nin bilinen ilk imamı yarım akçe gündelik ile Hüseyin'dir. Hüseyin'in vefatı üzerine Rebiü'l-evvel 1165/Mart 1752'de oğlu Ali'ye berat verilmiştir (VAD, no:1079, vr. 73b). Hüseyin oğlu Ali'nin beratı Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 yılında yenilenmiştir (VAD, no:1097, vr. 7b). Hüseyin oğlu Seyyid Ali'nin ölümü üzerine oğlu Hüseyin 22 Zilhicce 1203/13 Eylül 1789 tarihinde kaza naibi Seyyid Ali arzıyla imam tayin edilmiştir. Ali oğlu Hüseyin'in beratı cülus sebebiyle 21 Rebiü'l-evvel 1223/15 Temmuz 1808 ve 4 Cemaziye'l-ahir 1233

¹² Hacer Kara'da bölgedeki diğer camilerdeki süsleme, yapı planı ve kullanılan teknikleri göz önünde bulundurarak XVIII-XIX. yüzyıllarda yapıldığını belirtmiştir.

tarikhlerinde yenilenmiştir (VAD, no:537, vr. 70b). Bu tarihten sonra herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

Sazak Karye Camii'nde tespit edilen bir diğer görev ise müezzindir. Müezzin olmaması üzerine Şaban 1116/Aralık 1704'de yarım akçe yevmiye ile Abdullah tayin edilmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). Abdullah'tan sonra kimin atandığı belirtilmemiştir. Rebiü'l-ahir 1156/Haziran 1743 (VAD, no:1079, vr. 73b) tarihinde müezzin olmaması üzerine fahri olarak Ahmed'in tayin olması, Abdullah'tan sonra görevin rağbet görmediğini ve boş kaldığını göstermektedir. Aynı kaydın devamında Rebiü'l-evvel 1165/Şubat 1752'de Ahmed vefat etmiş ve yerine Mustafa aynı şartla atanmıştır. Mustafa'nın berati Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 ve Cemaziye'l-evvel 1171/Ocak 1758 tarihlerinde yenilenmiştir (VAD, no:1097, vr. 97b). Mustafa'dan sonra herhangi bir kayıt tutulmamıştır. Muhtemelen müezzinlik görevi fahri yapıldığı için rağbet görmemiş ve boş kalmıştır.

Sazak Köyü Camii'nin temizlik işlerini yapmak üzere Zilkade 1125/Kasım 1713 tarihinde yarım akçe gündelik ile Abdüllatif görevlendirilmiştir (VAD, no:1133, vr. 90b). Abdüllatif'in Cemaziye'l-evvel 1156/Haziran 1743 tarihinde vefatı üzerine oğulları Abdülkerim ve Mustafa Halife atanmıştır (VAD, no:1079, vr. 73b). Cami ile ilgili başka bir kayıt tespit edilememiştir. Günümüzde işlevini sürdürmektedir.

2.2.46. Sazak Köyü Köni(?) Mahallesi Mescidi

Taşkent ilçesi Sazak Mahallesi'nde bulunan Sazak Köyü Köni Mahallesi Mescidi'nin banisi ve yapım tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Tespit edilen tek kayıt Ramazan 1136/Haziran 1724 tarihli imam atamasıdır. Mescitte fahri olarak imamlık yapan Recep halife vefat etmiş yerine ve Hasan Halife tayin edilmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). Mescit ile ilgili başka kaydın olmaması bu tarihten sonra metruk kaldığını göstermektedir. Günümüzde böyle bir mescit bulunmamaktadır.

2.2.47. Sazak Köyü Sinan Efendi Mescidi

Taşkent ilçesi Sazak Mahallesi'nde bulunan Sazak Köyü Sinan Efendi Mescidi, banisi belirtilmese de Sinan Efendi isminde hayır sahibi biri tarafından yaptırılıp kendi ismi ile anılıyor olması kuvvetle muhtemeldir. İnşa tarihi müphem olsa da

tespit edilen Zilkade 1115/Mart 1704 tarihli ilk kayıta yeniden imam ataması yapılması, XVIII. yüzyıldan önce mevcut faal olduğunu göstermektedir. Bu durumda XVII. yüzyılda veya daha önce yapılmış olmalıdır. Yarım akçe gündelik ile imam olan Sinan görevinden ayrılmış ve karındaşı oğlu yani yeğeni Abdülkerim, Zilkade 1115/Mart 1704'de tayin edilmiştir. Abdülkerim de Recep 1117/Kasım 1705'de görevini bırakmış ve yerine oğlu Hasan geçmiştir (VAD, no:1159, vr. 88b). Bu tarihten sonra mescit ile ilgili herhangi bir kayda rastlanılmamıştır. Günümüzde Sazak Köyü'nde bu isimde bir mescit bulunmamaktadır.

2.3. Pirlevganda Kazasında Yeri Tespit Edilemeyen Cami Ve Mescitler

Hurufat Defterleri kayıtlarında Pirlevganda Kazası sınırları içerisinde gösterilen ancak günümüzde de yerini tespit edilemeyen mescit ve camiler hakkında aşağıda tutulan kayıtlar ışığında bilgi verilecektir.

2.3.1. Adalar Köyü Köse-dede Mahallesi Mescidi

Pirlevganda Kazası'na bağlı Adalar Köyü'nde bulunan Köse- dede Mahallesi Mescidi ile ilgili Şaban 1116/Aralık 1704 tarihli bir adet kayıt tespit edildi. Banisi ve inşa tarihi hakkında bilgi verilmeyen mescidin imamı olmadığı için yarım akçe gündelik ile Yusuf atanmıştır (VAD, no:1159, vr. 88b). Yapılan atamanın ilk atama olması XVIII. yüzyılın başlarında yapıldığını göstermektedir. Bu tarihten sonra herhangi bir kaydın tutulmaması binanın metruk kaldığına işaret etmektedir.

2.3.2. Emir Bey Köyü Yukarı Mahalle Mescidi/Camii

Pirlevganda Kazası'na bağlı Emir Bey Köyü(?) Yukarı Mahallede bulunan cami, ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İki kayıt tespit edilmiştir. 19 Zilhicce 1170/9 Nisan 1757 tarihinde mescitte imam olmadığı için müceddeden Pirlevganda naibi Mevlana İbrahim Efendi arzıyla Hacı Mehmed Halife atanmıştır (VAD, no:1097, vr. 97b). Bu durum da bina XVIII. yüzyılın ortalarında yapılmıştır. İkinci kayıt ise Cemaziye'l-ahir 1188/Ağustos 1774 tarihlidir. Mescit burada cami olarak isimlendirilmekte ve caminin imam ve hatipliğini bir akçe gündelik ile yapan Seyyid Mehmed'in berati yenilenmiştir. Daha önce imam olan Seyyid Mehmed'e hatiplik berati ise Şevval 1178/ Nisan 1765'te verilmiştir (VAD, no:1158, vr. 43a). Bu durumda mabet,

yapımından kısa bir süre sonra camiye çevrilmiş olmalıdır. Seyyid Mehmed'den sonra kimin görevli olduğu hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.3.3. Menend/Çeler Köyü Hadimî-zâde el-Hac Numan Efendi Camii

Pirlevganda Kazası sınırları içerisinde ki Menend/Çeler Köyü'nde bulunan cami ile ilgi tek kayıt mevcuttur. Günümüzde de Menend /Çeler isminde bir köy, mahalle ya da mevki bulunmaması yerinin tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Ebu Said Muhammed Hadimî'nin oğlu Hacı Numan Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Yapım tarihi tam belli olmasa da Hacı Numan Efendi'nin hayatı göz önünde tutulduğunda XVIII. yüzyılın son çeyreği ile XIX. yüzyılın başlarında yapılmış olmalıdır.

Caminin bilinen ilk imam ve hatibi fahri olarak Mehmed oğlu Mehmed'dir. Mehmed oğlu Mehmed, Rebiü'l-ahir 1222/Haziran 1807'de atanmıştır. 14 Şevval 1230/19 Eylül 1815 tarihinde vefatı üzerine yerine oğlu Ali geçmiştir (VAD, no:540, vr. 73a).

2.3.4. Şam/ Karacalar Köyü Mescidi/Camii

Şam/Karacalar Köyü Camii, ilk mescit olarak yapılmıştır (VAD, no:1140, vr. 105a). İlk banisi hakkında bilgi olmayan mescit XIX. yüzyılın başında Ebu Said Muhammed Hadimî'nin oğlu Hacı Numan tarafından yeniden cami olarak inşa ettirilmiş (VAD, no:538, vr.106b). Bu yapının daha önceki mescidin yerine mi yoksa başka bir yere mi yapıldığı bilgisi müphemdir. Cami ile ilgili Hurufat Defterlerinde tespit edilen üç kayıt bulunmaktadır. XVII. yüzyıla ait belgede “*Karacalar Karye Mescidi*”, XIX. yüzyıla ait olanlarda ise “*Şam/Karacalar Karye Cami*” olarak geçmektedir. Günümüzde bu köy ve caminin nerede olduğuna dair tespit edilen bir bilgi bulunmamakla beraber Avşar Tepecik Mahallesi doğusunda ve Kecimen yolu üzerinde Avşar Tepecik Mahallesi sınırları içerisinde Şemi ve Karallar isminde bir yerin mevcut olması ve burada bir mezarlık bulunması, Şam/Karacalar Köyü'nün burasının olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Karacalar Köyü Mescidi'nde yarım akçe gündelik ile imam olan Hasan ölmüş ve yerine Sefer 1111/Ağustos 1699'da oğlu Himmet, Pirlevganda kadısı Hasan arzıyla atanmıştır (VAD, no:1140, vr.105b). Bu durum binanın XVII. yüzyılın son çeyreğinde mevcut ve faal olduğunu göstermektedir. 100 yılı aşkın bir süre mescit ile

ilgili kayıt tutulmamıştır. Muhtemelen XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde metruk hale gelmiş ve atama yapılmamıştır. 21 Zilhicce 1215/5 Mayıs 1801 tarihli ikinci kayıta ise ismi “*Şam namı diğer Karacalar Karye Cami*” olarak geçmekte ve Hadimi-zade Hacı Numan Efendi tarafından izni hümayunla yeniden yaptırdığı belirtilmektedir. Caminin imam ve hatibi olmadığı için ber-vechi hasbi Mehmed Halife’ye bu görev verilmiştir (VAD, no:538, vr.106b). 6 Zilkade 1222/5 Ocak 1808 tarihli son kayıta ise Mehmed oğlu Mehmed’in (Mehmed Halife) beratı zayi olduğu için tekrar berat verilmiştir (VAD, no:539, vr.46b).

2.3.5. Satıcı Köyü Mescidi/Camii

Satıcı Köyü Cami, ilk mescit olarak inşa edilmiştir. Yapım tarihi ve banisi bilinmemektedir. Tespit edilen tek kayıt Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755 (VAD, no:1097, vr. 97b) tarihlidir. Burada Şaban 1132/Haziran 1720 tarihinde minber yapılmak suretiyle camiye dönüştürüldüğü ve hatip olarak da Seyyid Abdülkadir'in atandığı belirtilmiştir. Cemaziye'l-ahir 1168/Mart 1755'de hatiplik görevi Seyyid Abdülkadir'in elinden alınarak oğlu Ali'ye verilmiştir. Cami ile ilgili başka bir kayıt tutulmamıştır.

2.3.6. Seyyid Abdullah Mescidi

Seyyid Abdullah Mescidi'nin ne zaman ve nerede yapıldığı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Seyyid Abdullah tarafından yaptırılarak aynı isimle anılması muhtemel mescit ile ilgili tespit edilen tek kayıt Zilkade 1114/Nisan 1703 tarihlidir. İmam olmadığı için imam lazım olmuş ve gündelik yarım akçe ile Mehmet atanmıştır (VAD, no:1159, vr.88b). Bu durum da XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Başka kayda rastlanılmayan bina yapımından kısa bir süre sonra kullanılmaz olmuştur.

2.3.7. Soyrad(?) Mahallesi Mescidi

Pirlevganda Kazası merkez mahallelerinden Soyrad(?) Mahallesi'nde gösterilen Soyrad Mahallesi Mescidi'nin kim tarafından ve ne zaman yapıldığı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Tespit edilen Şevval 1145/Mart 1733 tarihli tek kayıta, mescidin imamı olan İbrahim Halife görevinden ayrılmış ve yerine kaza naibi es-Seyyid Mehmed arzıyla Hasan Halife yarım akçe gündelik ile atanmıştır (VAD, no:1079, vr. 114b).

2.3.8. Tosun Mahalle Mescidi

Pirlevganda Kazası'na tabi yeri tespit edilemeyen Tosun Mahallesi'nde¹³ bulunan mescidin, kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Hurufat Defterleri'nde tespit edilen tek kayıta, imamlık vazifesini yürütmekte olan Seyyid Ali'nin beratı Ramazan 1168/Haziran 1755'de yenilenmiştir. Seyyid Ali ise imam olarak Rebiü'l-ahir 1166/Şubat 1753'da atanmıştır (VAD, no:1097, vr. 97b).

¹³ Bu mahallenin Leftosun Mahallesi ile aynı yer olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak yapılan atama tarihi ve isimler karşılaştırıldığında Leftosun Mahallesi'ndeki cami ve mescittekiler ile uyuşmamaktadır. Bundan dolayı ayrı bir mahalle olarak değerlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PİRLEVGANDA KAZASINDA DİĞER KLASİK EĞİTİM KURUMLARI: MEDRESE VE KÜTÜPHANLER

3.1. Hadimî Medresesi

Konya İli Hadim ilçesinde Ebu Said Muhammed Hadimî ve babası Kara Hacı Mustafa Efendi tarafından XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde yaptırılan ve döneminin Anadolu medreseleri içerisinde önemli bir yere sahip olan Hadimî Medresesi ile ilgili günümüzde bir yapı kalıntısı bulunmamaktadır. Hakkında çok kısır bir arşiv kaydı bulunan bina ile ilgili Hadim halkı ve Hadimî'nin torunlarının verdiği bilgiler aydınlatıcı mahiyettedir. Bu konu ayrı bir arşiv araştırması gerektirdiği için Hurufat Defterlerinde tespit edilen kayıtlar ve yapılan bilimsel yayınlar ışığında aşağıda Hadimî Medresesi hakkında bilgi verilecektir.

Hurufat Defterleri'nde medrese ile alakalı bir kayıt tespit edildi. Daha önce Yusuf Küçükdağ tarafından da yayımlanan bu vesika Evsat Cemaziye'l-evvel 1137/Şubat başı 1725 (VAD, no:1137, vr. 131a) tarihli berat özetidir. Bolay, Emrud ve Alani mezralarının öşrüne ders vermek şartıyla mutasarrıf olan Mahmud vefat etmiştir. Bunun üzerine Şeyh Mehmed Said ve babası Şeyh Mustafa tarafından yaptırılan medresede ders vermek şartıyla, Şeyh Mehmed Said ismi belirtilen yerlere mezradar olarak atanmıştır. Bu bilgiye göre Hadimî Medresesi'nin banisi Hadimî ve babası Kara Hacı Mustafa Efendi'dir. Küçükdağ da aynı görüşü belirtmekte ve daha önce babasının medrese yaptırdığına dair herhangi bir bilgi ve belge olmadığına dayanarak ilk banisinin babası olduğu görüşüne (Yayla, 1997: 24) katılmamaktadır. Aksine bir vesika tespit edilmedikçe Küçükdağ'ın görüşü daha isabetlidir. Hadimî'nin bu görevlendirmesinden yaklaşık dokuz ay sonra Muharrem 1138/Eylül 1725 tarihli başka bir beratta Karacahisar mezrasının da gelirlerinin kendisine verildiğini görmekteyiz. Bu atama işlemleri onun Konya'da eğitimini tamamladıktan sonra olmalıdır. O hald Hadimî, 1725 yılında müderris olarak tayin edildiğine göre Hadimî Medresesi bundan kısa bir süre önce 1723/1724 yıllarında yapılmış olmalıdır. O, aynı tarihlerde Tabl-baz Zaviyesi 'nin zaviyedarlığını da yapıyordu. Zilkade 1139/Haziran 1726'da (VAD, no:1143, vr. 165a) Ahmed adlı bir kişi zaviyenin ismini Kelleme/Galleme olarak göstermiş ve zaviyedarlığı kendi üstüne

almıştır. Aynı defterin devamında ki Sefer 1140/Eylül 1727 tarifli kayıta bu durum düzeltilerek Hadimî'nin beratı iade edilmiştir. Bu tarihten sonra Hocası İbrahim Efendi'nin telkinleriyle İstanbul'a eğitim için gitmiştir. Onun İstanbul'da iken medresede kimin müderrislik yaptığı şimdilik müphem olsa da büyük ihtimalle kendisi de müderris olan babası bu vazifeyi ifa etmiştir. İstanbul'da eğitimini tamamladıktan sonra Hadim'e dönmüş ve vefat ettiği 1762 tarihine kadar müderrislik görevini yürütmüştür. Burada Hadimî Medresesi'nin kurucularından ve son dönem Osmanlı müderrisleri içinde seçkin bir yere sahip olan Ebu Said Muhammed Hadimî'nin biyografisinin kısaca verilmesi önem arz etmektedir.

Ebu Said Muhammed Hadimî, XVIII. yüzyılın başlarında yaklaşık olarak 1701 yılında günümüzde Konya'nın bir ilçesi durumundaki Hadim'de doğdu. Soyu bizzat kendisinin ifade ettiği üzere Hz. Peygamber'e dayanmaktadır (Sarıkaya, 2008: 30-31). Ataları Buhara'dan göç ederek 1112/1700'de bugün Konya'nın Taşkent İlçesi'ne bağlı Avşar Mahallesi yakınlarındaki Karacasadık mevkiine gelip yerleşmişlerdir (Sak, 2012: 135). Ali Gümrah, Hadimî'nin atalarının ilk yerleştikleri yer olarak Taşkent Kasabası Ilıcıpınar Mahallesi hudutları içinde yer alan Karaşık/Kara-Aşık/Kara Şıh'ı gösteriyorsa (Gümrah, 2014: 96) da henüz bu tam olarak doğrulanmış değildir. Babası Nakşibendi Tarikatı'nın Anadolu'daki halifelerinden (Sarıkaya, 2008: 41-45) âlim ve müderris bir zattır. İlk eğitimini babasından almıştır. Daha sonra Konya Karatay Medresesi'nde İbrahim Efendi'de tahsilini sürdürmüştür (Sarıkaya, 2008: 59). Burada eğitimini tamamladıktan sonra Hadim'e dönmüş ve burada babasıyla bir medrese kurmuştur (Küçükdağ, 1988: 79).

Hadimî, hocası İbrahim Efendi'nin de tavsiye ettiği üzere daha sonra İstanbul'a giderek medrese eğitimine orada devam etti. Sekiz yıl Ahmed Kazabadi'den ders aldı. Buradaki eğitimini bitirdikten sonra Hadim'e döndü ve daha önce babasıyla birlikte inşa ettikleri medresede ders vermeye başladı. Müderrislik hayatının ne zaman başladığı konusunda farklı görüşler olmakla birlikte şimdilik tespit edilebilen belgelerde onun ilk müderrisliğinin 1137/1725 tarihinde başladığına işaret etmektedir. Evasıt-ı C. ahir 1137/Şubat başı 1725 tarihli bir berat suretine göre Pirlevganda Kazası'nda bulunan Bolay, Emrud ve Alani mezralarının öşür gelirleri müderris Mahmud Efendi'nin ölümü üzerine, Hadimî Medresesi'nde ders vermek şartıyla Hadimî'ye verilmiştir (VAD. no:1137, vr. 131). Müderrisliğin dışında Hadim

yakınlarında bulunan Tabl-baz Zaviyesi'nde de zaviyedar olduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Sefer 1140/Eylül 1727 tarihli berat suretinde Ahmed adlı birisi zaviyenin ismini değiştirerek zaviyedarlığı kendi üstüne almış, ama şikâyet üzerine Hadimî'ye eski görevi verilmiştir. Dolayısıyla o, 1727 yılından önce zaviyedarlık/şeyhlik vazifesine tayin edilmiştir (VAD. no:1143, vr. 165). Ayrıca üzerinde Hadim müftülüğü de bulunan Hadimî, vefatına (1762) kadar bu görevleri yürütmüştür (VAD. no:1075, vr. 34a).

Hadimî, müderrisliği ve şeyhliği yanında aynı zamanda bir müellif idi. Eserleri içerisinde "Berika" ismi ile bilen ve Birgivi'nin "*Tarîkat-ı Muhammediyye*" isimli eserine şerh olarak yazdığı "*el-Berîkarü'l-Mahmûdiyye*" en meşhurdur. Eser, 1840 ve 1852 yıllarında Kahire'de 1854, 1871, 1905 ve 1914 yıllarında İstanbul'da basılmıştır. 1989 tarihinde Doç. Dr. Bedreddin Çetiner başkanlığında bir heyet tarafından beş cilt halinde Türkçe 'ye çevrilmiştir (Aydın, 2006: 43) Ayrıca Kelam, Fıkıh, Usulü Fıkıh, Tefsir, Hadis gibi ilimlerin yanında Şiir, Dil ve Edebiyat, Mantık ve Sözlükbilimi gibi çok farklı alanlarda eser yazmıştır. Bu, Hadimî'nin ilmi genişliğinin bir göstergesidir. Aşağıda şimdiye kadar tespit edilmiş eserlerinin listesi verilecektir (Aydın,2006; Sarıkaya, 2008):

- 1-*Mukaddimâtü beâni mevzû'at'i- 'ulûm*
- 2-*Risale fi mukaddimâti ilm's-sarf*
- 3-*Şerhu Dibâceti'n necâtici'l-efkâr fi'n nahv*
- 4-*Risale fi'l fırak*
- 5-*Şerhu Avamili'l Birgivi*
- 6- *Risâletü'l Hazfiye*
- 7- *Risâletü'z Zarfiyye*
- 8- *Kitâbu İlmi'il Me'âî*
- 9- *İlmü'l Beyân ve'l Bedî'*
- 10- *Arâ'isü'n Nefâîs*
- 11- *Arâ'isü'l Enzâr ve Nefâ'isü'l Ebkâr*
- 12- *Şerhu 'ale'l Kaîdeti'l-Muzariyye*
- 13- *Şerhu Kasîdeti'l-Bürde*
- 14- *Şerhu Kasîderi't-Tantarâniye*
- 15-*Şerhu Kasîdeti'l-Vâni*

- 16- *Risâle fi'l kazâ ve'l Kader*
- 17- *Risâletü 't-Tevhîd*
- 18- *Şerhun 'alâ Risâleti Nukirru li'l İmâmi'l A'zam*
- 19- *Risâle fi Hakkı Ef'âli'l- 'ibâd*
- 20- *Hâşiye 'alâ Tefsiri Sureti'l İhlas li'bni Sina*
- 21 *Risale fi Kavlihi Te'âlâ "lev kâne fihimâ alihe..."*
- 22- *Risâle fi Kıraatı "Şehida'l-lâhü" ve "Kuli'l-lâhümme"*
- 23- *Risale fi Libasi'l-Ahmer*
- 24- *Risaletü Vazâ'ifi'l-Mevta*
- 25- *Risâletü Şübühâti'l-Ariza fi Tarîkı'l-Haccı's-Şerîf*
- 26- *Risâletü Şübühâti'l-mu'rede 'ale's-Şeyh Muhammed Hayât es-Sindî el-Medenî*
- 27- *Risâletü 'l-Huşû' i's-Salât*
- 28- *Risâle fi Hakkı 't-tesbîh ve 't-tahmîd ve 't-Tekbîr*
- 29- *Risâle fi hakkı 'd-Duhân*
- 30- *Risâle fi hakkı 'l-Kahve*
- 31- *Hâşiye 'alâ Düreri'l-Hükkâm*
- 32- *Metn-i Mecâmi-il Hakâyık fi İlm-il Usûl*
- 33- *Risâle fi Hakkı Masnûniyyeti'l-Misvâk*
- 34- *Riâle fi beyâni Hızır min Hayâtihi ve-Memâtihi*
- 35- *Risâle li-Def'i mâ Evrede İbnü'l Kemâl 'ale'd-Dürer fi Hakkı'l-İstihlâf*
- 36- *Risâletü 'l-Âzâb fi Zikri "lâ ilâhe illâllâh"*
- 37- *Risâle fi Mes'eleti'l-Vücûdiyye*
- 38- *Fezâ'ili'l-Ezkâr*
- 39- *Risâle fi Mâhiyyeti't-Tarikâ*
- 40- *Risâle fi Sülûki'n-Nakşibendiyye*
- 41- *Risâle fi'l-munâzara mea'n-nefs*
- 42- *Şerhu Kelimeti't-Tevhîdiyye li'l- Birgivî*
- 43- *Risâletü 'n-Nakşibendiyye müsbetün bi'l-edilleti'l-erba'a*
- 44- *Şerhu Evrâdi'l-Bahâiyye*
- 45- *âdâb kırâ'ati'l-Kur'an*
- 46- *Hâşiye 'alâ tersîri cüz'i'n-Nebe' li'l-Beyzâvî*
- 47- *Risâle fi tefsir sûreti'l-Enfâl*

- 48- *Risâle fî kavlihi Te'âlâ* "ve yû'minûne bihi ve-yestaafirûn"
- 49- *Risâletün fî Defi İşkâli'l-Vakî fî Kavlihi Teâlâ* "Velev âlimallahu fîhim
- 50- *Risâletün fî Tefsiri Kavlihi Teâlâ* "Ve hüvel Gafûru'l-Vedûd..."
- 51- *Risâletün fî Kavlihi Teâlâ* "İnne ba'da'z-zanni ismün
- 52- *Risâletün fî Tefsîri Sûretu'n-Nâziât*
- 53- *Risâletün fî kavlihi Te'âlâ* "Kuli'l-ahümme mâlik al-mülk ..."
- 54- *Tefsîr sûreti'l-Fatiha*
- 55- *Risâletü Lübsi'l-Ahmer*
- 56- *Risâle fî us'uli'l-hadîs*
- 57- *Tahkîkâtü'l-acîbe ve-tedkîkâtü'l-garîbe müte'allikatün 'ale'l-hadîsi's-sahîh*
- 58- *Risâle fî Hakkı'l-hadîsi-z-za'îf*
- 59- *Vasiyyetün li'l-fâzıl Halil Efendi*
- 60- *Risâletü'l-Besmele*
- 61- *Risâletü Şerhi'l-Besmele*
- 62- *Şerhu Eyyühe'l-Veled*
- 63- *el-Berîkarü'l-Mahmûdiyye*
- 64- *Risâletü'n-nesâyih vel'l-vesâyâ*
- 65- *Risâletü'l-vasiyye ve'n-nasîha li-veledihi'l'a'az Muhammed Said ve-li-kulli ihvânihi ve-telâmizetihi ve-ahibbâihi*
- 66- *Risâletü'n-Nakşibendiyye*

Ebu Said Muhammed Hadimî, babası ile birlikte kurdukları medresesini bir ihtisas okulu haline getirerek üniversite düzeyine çıkarmış ve XVIII. yüzyıl Osmanlı Taşra Medreseleri içerisinde seçkin eğitim kurumlarından biri olmasını sağlamıştır¹⁴. İlahiyat ve Hukuk Fakültesi seviyesinde eğitim veren medrese; Fıkıh ve Usul-u Fıkıh, İlmî Kelam, Tefsir ve Hadis, İslam Felsefesi ve Arap Edebiyatı bölümlerinden müteşekkildir (Özer, 2017: 474-475). Vefatından sonra Hadim ve çevresinde başlattığı eğitim faaliyetleri çocukları ve torunları tarafından sürdürülmüştür.

Hadimî Medresesi, bölgenin çehresinin değişmesinde şüphesiz önemli bir paya sahiptir. XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren yıldızı iyice parlayan medrese, ihtiyacı karşılamak için ek hücreler yapılmıştır. 66 hücreden (Küçükdağ, 1998: 85)

¹⁴ Hadimî'nin Osmanlı ülkesindeki bilinirliği için bakınız, İzzet SAK, Osmanlı Döneminden Günümüze Hadim, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 4, Konya, 1997.

müteşekkil bina iki katlıdır. Konya’da aynı dönemde yapılan medreselerin 15-20 hücre olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Küçükdağ, 1998: 85) Hadimî Medresesi’ne olan talebi ve onun Osmanlı eğitim kurumları içerisinde yeri daha iyi anlaşılacaktır. Hadimî Medresesi’nde birçok ünlü âlim ve devlet adamı yetişmiştir. Bunlar arasında Hadimî’nin oğulları olan Said Efendi, Abdullah Efendi, Emin Efendi ve Numan Efendiler başta üzere Müftizade Muhammed Antakî, Muhammed Kırkağacî, , Ahmed Ürgübî, Gözübüyzade İbrahim el-Kayserî ve İsmail Gelenbevî (Sarıyaka, 2008:198-200; Sak, 1997: 173) gibi Osmanlı son dönem âlimleri ve devlet adamları bulunmaktadır¹⁵. Bunların dışında Hadim’e gelerek Hadimî’den ders alan şu isimler de vardı (Sarıyaka, 2008) :

- 1- *Ahmed bin Bedreddin*
- 2 *Ahmed bin İsmail*
- 3- *Alâili Kara Abdullah Efendi*
- 4- *Alâili Hacı Selim Efendi*
- 5- *Amasyalı (el-Babâsî), Muhammed*
- 6- *Amidli Aburrahman Efendi*
- 7-*Amidli Ömer bin Hüseyin*
- 8- *Ankaralı (Amâsrâvî) Salih*
- 9- *Antalyalı Muhammed bin Yusuf*
- 10- *Akhisarlı Halil*
- 11- *Akşehirli (El-Konevî) Velieddin*
- 12- *Ahşehirli Ahmed Efendi*
- 13- *Akşehirli Osman Efendi*
- 14- *Akviranlı Halil Efendi*
- 15- *Balıkesirli Küçük Hafız Efendi*
- 16- *Burdurlu Muhammed Efendi*
- 17- *Bolulu Mustafa Efendi*
- 18- *Çankırlı Muhammed bin Hasan*
- 19- *Çerkeşli Muhammed bin Muhammed*
- 20- *Çorumlu Ahmed bin İsmail*

¹⁵ Hadimî Medresesi’nde eğitim görmüş ve isim yapmış kişiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Yaşar SARIKAYA, *Merkez ile Taşra Arasında Bir Osmanlı Âlimi Ebu Said El-Hâdimî*, İstanbul, 2008

- 21 *Ebu Bekir bin Mustafa bin Ali*
- 22- *Eğimli Osman Efendi*
- 23- *Erzincanlı Hasbi Süleyman Efendi*
- 24- *Erzincanlı Hasbi Süleyman Efendi*
- 25- *Erzurumlu Abdullah Efendi*
- 26- *Güzelhisarlı Ali Efendi*
- 27- *Hadimî Muhammed Emin*
- 28- *Hadimî Mustafa Efendi*
- 29- *Hadimî Muhammed Efendi*
- 30- *Hadimî Abdülhalim Efendi*
- 31- *Hadimî Ali Efendi*
- 32- *Harputlu Ömer Efendi*
- 33- *Harputlu Seyyid Mustafa*
- 34- *Harputlu Süleyman bin Mustafa*
- 35- *Hûrî Osman bin Muhammed*
- 36- *Hüseyin Efendi*
- 37- *İçelli Abdülhâdi Efendi*
- 38- *İstanbulu Muhammed Emin Efendi*
- 39- *İzmirli Muhammed Efendi*
- 40- *Kulalı Âlim Efendi*
- 41- *Niğdeli Mustafa bin Mustafa*
- 42- *Kadınhanılı Mustafa bin Hüseyin*
- 43 *Karamanlı Muhammed bin Ali Efendi*
- 44- *Karamanlı (Konevî) Süleyman*
- 45- *Karşlı Muhammed Efendi*
- 46- *Kaşaklılı Muhammed Efendi*
- 47- *Kayyımzade Abdullah Efendi*
- 48- *Konevî Mustafa Efendi*
- 49- *Konevi Kara Halil Efendi*
- 50- *Kozanlı Muhammed bin Ömer*
- 51- *Kurrâ Efendi*
- 52- *Saruhanlı Abdurrahman bin Ahmed*

- 53- *Tarsuslu Abdullah Efendi*
 54- *Tarsuslu Ahmed Efendi*
 55- *Tireli Halil Efendi*
 56- *Uluborlulu İbrahim bin Eyyüb*
 57- *Uluborlulu Abdülatif Efendi*
 58- *Uzun Hoca*
 59- *Ürgüplü Ahmed bin Hasan*
 60- *Yalvaçlı Hacı Muhammed*
 61- *Zağferânî Muhammed Emin*
 62- *Zileli Mustafa Efendi*
 63- *Zileli (Harpûti) İbrahim bin Velieddin*

Hadimî'den sonra medresede müderrislik yapan çocukları da birçok ünlü Osmanlı aydınına icazet vermiştir. Muhammed Said Efendi'den icazetli olan Akşehirli Osman Efendi ile Kazancızade Halil el-Malatî, Abdullah Efendi'den icazetli Konya Müftülüğü yapan ve aynı zamanda Konya İrfaniye Medresesi kurucusu olan oğlu Ahmed Efendi ile Aydınli Mustafa Hulusî el-Güzelhisarî ve Muhammed Emin Efendi'den icazetli Akşehirli Ömer bin Abdullah, Çankırlı Muhammed bin Mustafa el-Kangırî, Erzincanlı Hacı Abdurrahman Efendi ile Kayserili Göncüzade Seyyid Muhammed Kasım bunlardan bazılarıdır. Bu isimlerden bazıları hakkında kısaca bilgi vermek Hadimî'de eğitim gören kişilerin ulaştıkları rütbe ve Osmanlı Devleti'ndeki etkilerini görmek bakımından önem arz etmektedir (Aydın, 2006: 47-49; Sarıyaka, 2008:201-212).

Muhammed Said el-Medenî (ö. 1213/1798): Hadimî'nin en büyük oğlu olup ilk eğitimini babasından Hadimî Medresesi'nde almıştır. İlmî tahsilini tamamladıktan sonra Hadimî Medresesi'nde ve Medine'de farklı medreselerde müderrislik görevinde bulunmuştur. Daha sonra ilmiye teşkilatına giren Muhammed Said, kadılık derecelerini bir bir yükselerek Haremeyn kadılığına kadar yükselmiştir. Akaid, fıkıh, hadis gibi farklı dallarda eser yazmış ve 1213/1798 yılında Haremeyn kadısı iken vefat etmiştir.

Abdullah Hâdimî (ö. 1192/1778): Medrese eğitimini babasından alan Abdullah Efendi'nin başka nerede eğitim gördüğü hususu şimdilik bilinmemektedir. Sarı Müftü lakabı ile maruf olup aynı zamanda babasından tasavvuf eğitimi de

almıştır. O, abisi Muhammed Said'in aksine Hadim'de kalarak babasının medresesinde ders okutmuş ve birçok talebe yetiştirmiştir. Tarikat icazeti verecek derecede bir sufi olan Abdullah Efendi, Konya ve civarında Nakşibendiye Tarikatı'nın yayılmasında etkili olan şahıslardan biridir. Kendi oğlu ve talebesi olan Ahmed Efendi, Konya müftülüğü yapmış ve İrfaniye Medresesi'ni kurarak XIX. yüzyıl Konya'sının eğitim hayatına önemli katkıları olmuştur. Abdullah Efendi, müderrisliği yanında Hadim müftülüğü de yapmış ve başta fıkıh olmak üzere birçok alanda eser vermiştir.

Muhammed bin Yusuf el-Antâlî (ö. 1212/1798): Müftüzade ve Ayaklı Kütüphane olarak tanınan ve XVIII. yüzyıl Osmanlı âlimleri içerisinde en meşhurlarından olan Antâlî, ilk eğitimini babasında aldıktan sonra Hadim'e gelerek Hadimî'den Arapça, kelam, fıkıh gibi dil ve din ilimlerini okudu. Daha sonra İstanbul'a gitti ve 1167/1153 yılında Hadimî'nin de hocası olan Kazabadi Ahmet Efendi'nin başkanlığında yapılan cihet imtihanını kazanarak ilmiye teşkilatına girdi. Bundan sonra parlak bir yükseliş gösteren Antâlî, İbrahim Paşa Medresesi'nde ders verdi. 1172/1758 yılındaki Huzur Dersleri katılımcıları arasında yer aldı. Yenişehir ve Mekke kadılıklarından sonra 1204/1790 yılında İstanbul kadılığına atandı ve tekrar Huzur Dersleri katılımcılarından oldu. 1205/1791 yılında Şeyhülislamlik'tan sonraki en yüksek üçüncü rütbe olan Anadolu Kazaskerliği 'ne getirilmesi ile Osmanlı Devleti'nin Anadolu Vilayetlerinden sorumlu en rütbeli yöneticisi oldu. Huzur Dersleri de kendi uhdesinde verilen Antâlî, padişahla yakından görüşerek fikir ve düşüncelerini aktarma imkânı bulmuş ve ülke yönetiminde söz sahibi olmuştur. 1212/1798 yılında vefat ettiğinde halen görevini sürdürmekte idi. Antâlî'nin bu başarısında Hadimî'nin etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

İsmail bin Mustafa el-Gelenbevî (ö.1205/1791): Osmanlıda, modern matematiğin kurucularından ve son dönemde yetişen önemli matematikçilerden biri olarak kabul edilen Gelenbevî, Manisa Kırkaaç'a bağlı Gelenbe'de 1143/1730 yılında dünyaya geldi. Küçük yaşta babasını kaybetmesi üzerine babasının arkadaşlarından birinde eğitim aldı. Daha sonra Hadim'e geldi ve Hadimî'nin aracılığı ile İstanbul'a gitti. İstanbul'da yüksek din eğitimini Hadimî'nin de öğrencisi olan Yusuf el-Antâlî'den aldı. Daha sonra müderrisliğe başladı ve ilerleyen yıllarda yükselerek Huzur Dersleri katılımcılarından oldu. Matematik konusundaki bilgisini,

Fransızca bir logaritma cetveline yönelik 1201/1787 de yazdığı şerh ile ispatladı. Bu şerh hem Gelenbevî 'nin hem de Osmanlı matematiği tarihinin önemli dönüm noktalarından birini oluşturur. Bu tarihten sonra matematik ile ilgili konularda kendisine danışılan bir kişi olan Gelenbevî, Mühendishane-i Bahri Hümayun ve Mühendishane-i Berri Hümayun'da matematik, mantık ve geometri dersleri verdi. Böylece devletin modernleşmesinde büyük katkıları oldu. III. Selim dönemindeki bir bayramlaşma töreninde başarısız atışlar yapan toplardaki hataları düzetmesi ile padişah tarafından çeşitli hediyeler ile ödüllendirilecek ve 1204/1790'da Mora Yenişehir kadılığına atanacaktır. Buradaki görevi sırasında vefat etmiştir.

Hadim ve Hadimî'de okuyup Osmanlı Devlet yönetiminde söz sahibi olmuş daha birçok kişi mevcuttur. Bunun dışında İstanbul'da kalmayıp eğitimlerini tamamladıktan sonra Anadolu'ya dönenler de vardır. Bunlar genellikle kendi memleketlerinde ya medrese kurmuşlar ya da mevcut medreselerde ders vermek suretiyle eğitim öğretim faaliyetlerinde bulunmuş ve yüzlerce talebe yetiştirmişlerdir. Böylece Hadimî'nin etkisi ve eğitim ağı özellikle Orta Anadolu olmak üzere Osmanlı coğrafyasının büyük bir kısmına yayılmıştır.

XIX. yüzyılda da önemini koruyan medrese de 1291/1874 tarihinde öğrenim gören öğrenci sayısı 127 olarak gösterilmektedir (Sarıkaya, 2013: 167). Şehir merkezi nüfusu 5000 civarında olan (Soylu, 2004: 16) ve ücra bir bölgede bulunan kurum için bu sayı oldukça yüksektir.

Hadimî Medresesi'nde, Hadimî'den sonra kendi yetiştirdiği oğulları ve torunları müderrislik görevini üstlenmişlerdir. Numan Hadimioğlu'nun tespit ettiğine göre 1832 yılına kadar medresede 21 müderris görev yapmıştır (Hadimoğlu, 1983: 120).

- 1- Muhammed Said (Hadimî'nin oğlu)
- 2- Abdullah Efendi (Hadimî'nin oğlu)
- 3- el-Hac Emin Efendi (Hadimî'nin oğlu)
- 4- el-Hac Numan Efendi (Hadimî'nin oğlu)
- 5- el-Hac Mustafa Efendi (Hadimî'nin oğlu)
- 6- el-Hac Muhammed Efendi (Hadimî'nin oğlu)
- 7- Ahmed el-Hadimî (Hadimî'nin torunu)
- 8- Said Efendi (Hadimî'nin torunu)

- 9- Müftü Muhammed Efendi (Hadimî'nin torunu)
- 10- Müftü Said Efendi (Hadimî'nin torunu)
- 11- Müftü Emin Efendi (Hadimî'nin torunu)
- 12- el-Hac Muhammed Efendi (Hadimî'nin torunu)
- 13- Muhammed Efendi (Hadimî'nin torunu)
- 14- Numan Efendi (Hadimî'nin torunu)
- 15- Müftü Numan Efendi (Hadimî'nin torunu)
- 16- Mustafa Efendi (el-Hac Muhammed Efendi'nin oğlu)
- 17- el-Hac Ahmed Efendi (el-Hac Muhammed Efendi'nin oğlu)
- 18- el-Hac Abdullah Efendi (el-Hac Muhammed Efendi'nin oğlu)
- 19- Said Efendi (el-Hac Muhammed Efendi'nin oğlu)
- 20- Mustafa Efendi (Müftü Said Efendi'nin oğlu)
- 21- Said Efendi

Hadimî Medresesi, XIX. yüzyılın ikinci yarısında önemini aynen koruduğunu daha önce de belirtmiştik. XIX. yüzyılın sonlarında lise denginde daha sonra da ortaokul seviyesinde medreselerin kapatıldığı 1924 yılına kadar eğitim-öğretim faaliyetini sürdürmüştür (Sak, 1997: 176).

3.2. Hadim Kütüphanesi

Hadim kütüphanesi ile ilgili Hurufat Defterleri'nde herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi'nde ki 2176/347 numaralı tevcih (VAD, no: 2176, s. 347) kaydında kütüphaneye hafız-ı kütü-i evvel ve nazır atamasına dair berat özeti tespit edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki Cevdet Maarif tasnifinde 109/5418 numaralı kayıt (BOA, C.EV. dosya: 109, gömlek: 5418) bu özeti beyan etmektedir. Burada bu kayıt ve diğer yapılan çalışmalar ışığında eğitim-öğretim açısından önemli bir yere sahip olan kütüphane hakkında bilgi verilecektir.

Tespit edilen kayda göre, Pirlevganda Kazası Hadim Köyü'nde bulunan Şehdi Osman Efendi Kütüphanesi'nde göndelik 15 akçe ile hafız-ı kütüb-i evvel ve 10 akçe ile nazır olan Seyyid Numan vefat etmiştir. Bunun üzerine Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed Said, divanı hümayuna arzuhal vererek babalarından boşalan vazifelerin kendilerine verilmesini istemişlerdir. 29 Cemaziye'l-evvel 1239/31 Ocak

1824 tarihli verilen ruus-u hümayun gereğince Bac Pazarı Konya Mukataasından ücretlerini almak üzere 8 Cemaziye'l-ahir 1239/9 Şubat 1824'de berat verilmiştir. Böylece Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed Said babalarının yerine müşterek hafızı kütüb-i evvel ve nazır olarak atanmışlardır.

Hadim'de bulunan ve Şehdi Osman Efendi Kütüphanesi (VAD, no: 2176, s.347; BOA, C.EV. dosya: 109, gömlek: 5418) olarak da isimlendirilen Hadim Kütüphanesi'nin ne zaman yapıldığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İsmail Erünsal, Hadim Kazası'nda Osman Rüştü Efendi tarafından 1120/1708 yılında hakkında herhangi bir bilgi vermeksizin bir kütüphane yaptırıldığını belirtmektedir (Erünsal, 1988: s.69-70). Mehmet Aydın'da, Numan Hadimioğlu'ndan iktibasla 1708 yılında Hadimî Medresesi içerisinde Osman Rüştü Efendi tarafından bir kütüphane kurulduğunu söyler (Aydın, 2006: 17). Ancak mezkûr tarihte kurulan bir kütüphane şimdilik arşiv kayıtlarında tespit edilmiş değildir. Dolayısıyla Şehdi Osman Efendi Kütüphanesi'nin inşa tarihi net olarak bilinmemekle birlikte XVIII. yüzyılın ilk yarısında yapıldığı görüşü (Sarıkaya, 2013: 168) daha isabetli olacaktır.

Kütüphanenin banisi olarak Mustafa Yayla ve Numan Hadimioğlu, Darüssade Ağası Hacı Beşir Ağa'yı göstermektedirler (Yayla, 1997: 25; Hadimioğlu, 1983: 110-111). İzzet Sak ise bu görüşe şüpheli yaklaşmakta ve arşiv kaynaklarına dayanarak Şehdi Osman Rüştü Efendi'yi kabul etmektedir (Sak, 2018: 381-388). Tespit edilen belgelerde de isminin '*Şehdi Osman Efendi Kütüphanesi*' olarak zikredilmesi konumuz olan binanın Şehdi Osman Efendi tarafından yaptırıldığını göstermektedir.

Kütüphanenin banisi olan Şehdi Osman Rüştü Efendi hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır. Hayatının ilk yıllarına ait herhangi bir bilgi bulunmayan Şehdi Osman Rüştü Efendi'nin Arnavut ya da Boşnak kökenli olduğuna yönelik farklı görüşler bulunmaktadır. Kendisi ile ilgili ilk kayıt 1153/1740'ta Emnî Mehmet Efendi'nin kethüdası olarak katıldığı Rusya sefreti heyetinde bulunduğuna dairdir. 26 Safer 1171/9 Kasım 1757 yılında Rus Sefiri tayin edilinceye kadar farklı görevlerde bulundu. Sefirliği tartışmalı başlamış ve Rus yetkililer ile de zaman zaman çeşitli problem yaşamıştır. Burada katıldığı davetler de Rusya'da yaşanan gelişmeleri yakından takip etme fırsatı bulmuş ve onun verdiği bilgiler Rus politikalarının oluşturulmasında etkili olmuştur. İstanbul'a döndükten sonra 1759-

1760 yılları arasında Tophane nazırlığı, 1762’de kalyon kâtipliği ve 1764’de Tophane nazırlığına tayin edildi. Mayıs 1769’da başmuhasebeci ve yine aynı yılın temmuz ayında Bender ordusu defterdarı oldu. Ordunun Hantepesi’ne taşınması üzerine görevi sona erdi ve 1770 yılında vefat etti. Hadim Kütüphanesi’nin yanında Saraybosna’da İshakbeyoğlu Âsâ Bey Camii’nin yanına 1759-1760’ta bir kütüphanede yaptırmıştır (Demir, 2010: 427-428; Sak, 2018: 386).

Şehdi Osman Rüştü Efendi, sadece kütüphaneyi yaptırmakla kalmamış 2 Rebiü’l-ahir 1175 / 31 Ekim 1761 340, 1177 / 1763-64 tarihinde altı ve 3 Muharrem 1183 / 9 Mayıs 1769 tarihinde de iki cilt kitap olmak üzere 348 kitap vakfetmiştir¹⁶. Bu kitaplar Tefsir, Hadîs, Usûl-i Fıkıh, Fıkıh, Tarih ve Tıp gibi çok değişik ilim dallarına aittir (Sak, 2003: 93-95). Aşağıda Hadimî’nin vefatından önce vakfedilen kitapların listesi verilmiştir.

2 Rebiü’l-ahir 1175 / 31 Ekim 1761 tarihinde vakfettiği kitap listesi

Kitap İsmi	Adet	Kitap İsmi	Adet
<i>Kur’ân-ı Kerîm</i>	1	<i>İlmü’t-Tıb Min İlmü’l-Ebdân</i>	2
<i>Kütüb-i Sarf</i>	9	<i>Kütüb-i Ferâiz</i>	6
<i>Kütüb-i Tefâsir, Tecvid ve İlmi Kirâ’et</i>	39	<i>İlmü’l-Hesâb</i>	1
<i>Kütüb-i Nahiv</i>	22	<i>Kütüb-i Tasavvuf</i>	13
<i>Kütüb-i İlm-i Kelâm</i>	10	<i>Kütüb-i Adâbü’l-Bahs</i>	5
<i>İlmü’l-Arûz</i>	2	<i>Tasavvuf-ı Türkî</i>	1
<i>Mucmû’ Mâ Fî Haze’l Mücellid</i>	20	<i>İlmü’l-Hey’e</i>	4
<i>Fî’l-Me’ânî Ve’l-Beyân</i>	20	<i>Tasavvuf-ı Fârisî</i>	7
<i>Kütüb-i Ehâdis</i>	55	<i>İlmü’l-Mantık</i>	5
<i>Kütübü’l-Edeb</i>	5	<i>Kasâidü’n-Nebeviyye</i>	2
<i>Kütüb-i Usûlü’l-Fıkıh</i>	19	<i>Kütübü’l-Hikme</i>	12
<i>Kütübü’t-Tevârih</i>	6	<i>İlmü’l-Lügat</i>	12
<i>Kütüb-i Fıkıh</i>	62	Toplam	340

Kitapların yanında dönemin büyük hattatlarının yazmış olduğu dokuz hüsn-i hat örneği bulunmaktadır. Tüm bunların yanında Şehdi Osman Efendi, bir murakka’ât ve kıta’ât mahfûzası, marangoz işi ceviz ağacından bir rahle, yeşil çukadan bir Mushaf-ı Şerîf pûşidesi ve bir adet mühür (tuğrâ-yı garâ-yı sultanü’zzamân) de vakfetmiştir. Böylece hem kütüphanenin mevcudiyetini korumasında hem de bölgenin cazibe merkezi olmasında önemli bir rol oynamıştır.

¹⁶ Şehdi Osman Efendi’nin vakfettiği kitaplar İzzet SAK tarafından yayınlanmıştır. Bkz. İzzet SAK, “Şehdi Osman Efendi’nin Hâdim Kütüphanesi’ne Vakfettiği Kitaplar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, Konya, 2003, s. 83- 129.

Şehdi Osman Efendi dışında da kütüphaneye olan destek XVIII yüzyılın sonlarında ve XIX yüzyılın başlarında muhtelif kişilerce sürdürülmüştür. Nitekim Alanyalı Hâfız Mehmed Efendi ibn el-Hâc Hüseyin isminde birisi iki, Beğşehrî Mehmed Emîn Efendi üç, Karamanî Ömer-zâde Mustafa Beg iki ve Mustafa oğlu Kırkağacî Halil altı, ismi belirtilmeyen şahıslarca 4 kitab vakfedilmiştir (Sak, 2003: 95). Muhtemeldir ki Hadimî'nin kendi yazdığı kitaplarda burada bulunuyordu.

Yukarıdaki bilgiler kütüphanenin öneminin Hadimî'nin vefatından sonra da koruduğunu göstermektedir. Ayrıca merkezden de desteğin devam ettiği görülmektedir. 1199/1785'de yıldırım düşmesi sonucu hasar gören bina, İstanbul'dan görevlendirilen Mimar Süleyman Ağa tarafından tamir edilmiştir. XIX. yüzyılda da önemli ölçüde kitap barından kütüphane de 1290/1873 yılına ait Konya Salnamelerinde 544 adet kitap mevcuttur. Daha geç dönem ki salnamelerde ise 740 yazma ve 120 basma eser bulunduğu belirtilmektedir (Sak, 2018: 386-387; Sarıkaya, 2013: 171).

Tüm bunlar taşrada bulunan bir kütüphanenin merkez kütüphaneleri aratmayacak zenginlikte olduğunu göstermektedir. Hadimî Medresesi'ne gelen öğrencilerin dışında kütüphanede bulunan kitaplardan faydalanmak için gelenlerin de olması bölgedeki eğitim faaliyetlerinin ulaştığı düzey hakkında bilgi vermektedir.

Cumhuriyet döneminde, 28 Şubat 1935'te dönemin Konya Valisi Cemal Bardakçı tarafından kütüphanede bulunan eserler Konya Yusufaga Kütüphanesi'ne nakledilmiştir (Hadimioğlu, 1983: 111). İzzet Sak, bu taşmada 1125 kitabın getirildiğini ayrıca Konya Bölge Eserler Kütüphanesi ile Konya İl Halk Kütüphanesi Feridun Nafiz Uzluk bölümünde Hadim Kütüphanesi'nden gelen kitaplar olduğunu belirtmektedir (Sak, 2018: 388). Konya valisi Kemal Hadımlı tarafından 21 Ağustos 1951 tarihinde tamir ettirilen binanın kubbesinin üzerine 1977'de beton atılmış ve çinko ile kaplanmıştır. 1988 yılında Şükrü Çankaya tarafından duvarları sıvatılıp boyatılan bina uzun bir süre atıl vaziyette kalmış, 2015-2016 yılında Kültür Bakanlığı'na restore edilmiştir.

Hadim Kütüphanesi'nin görevlileri Hadimî'nin soyundan gelen kişilerden belirlenmiştir. XIX. yüzyılın başlarında hafızı kütüb-i evvel vazifesini Abdullah oğlu Seyyid Ahmed yürütmekte iken amcası el-Hac Mustafa Efendi lehine görevinden feragat etmiştir (Sak, 2018: 388). Mustafa Efendi'nin görevini ne zaman ve hangi

sebeple bıraktığı belirtilmeksizin 8 Cemaziye'l-ahir 1239/ 9 Şubat 1824 tarihli kayıтта hafızı kütüb-i evvel ve nazır olarak Seyyid Numan Efendi gösterilmiştir. Seyyid Numan Efendi'nin bu tarihte vefatı üzerine yerine oğulları Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed Said atanmışlardır (VAD, no:2176, s.347; BOA, C.EV. dosya: 109, gömlek: 5418). 27 Zilhicce 1256/19 Şubat 1841'de Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed Said'in arka arkaya vefatları üzerine yerlerine çocukları görevlendirilmişlerdir (Sak, 2018: 388). Bu tarihten sonra da görevlendirmelerin aynı şekilde yapılması muhtemeldir.

Hadim Kütüphanesi, Hadim ve çevresindeki insanlara hizmet vermiş, bölgede eğitim-öğretim hayatının gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Hadimî Medresesi ile birlikte XVIII. ve XIX. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında Hadim'in bir ilim ve cazibe merkezi olmasında önemli rol oynamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PİRLEVGANDA KAZASI KLASİK TÜRK HALK EĞİTİM KURUMLARI: TEKKE VE ZAVİYELER¹⁷

4.1. Tekke ve Zaviye

Türkçeye, Farsçadan mı yoksa Arapçadan mı geçtiği hususunda kesin bir kanının olmadığı tekke (M. Kara, 2011: 368) bir tarikata bağlı insanların oturup kalktıkları ve mensubu buldukları tarikatın zikir ve ayinlerini icra ettikleri tasavvuf yapısıdır (Küçükdağ, 2005: 415). Tekkeler biraz farklılıkla birlikte “*hankâh, dergâh, ribat*, gibi isimleri aldıkları da görülmektedir (M. Kara, 2011: 368).

Zaviye ise, “*toplanmak, men etmek*” anlamındaki Arapça “*zvy*” kelimesinden Türkçe’ye girmiştir (Ocak ve Farûkî, 1986: 468). Bunlar daha çok şehir ve kasabaların ücra yerlerine ve işlek olmayan yollar üzerine kurulmuş olup (Pakalın, 2012: 648), yolcuların konaklama, yeme ve içme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı tasavvuf yapılarıdır (Ocak ve Farûkî, 1986: 468). Zaviyeyi kuran şeyh ve dervişler buldukları yerleri tarıma açmışlar ve bölgenin kalkınmasında hatta zaviye çevresinde bir yerleşim yeri oluşmasında önemli rol oynamışlardır (Barkan, 2006: 294-297). Tüm bunların yanında tekkeden ayrılan yönü ise tarikat mensubu dervişlerin sürekli burada kalmamalarıdır (Küçükdağ, 2005: 415). Aşağıda Pirlevganda ve çevresinde bulunan tekke ve zaviyeler konusuna geçmeden önce bölgedeki tasavvufi hayat hakkında kısaca bilgi verilecektir.

4.2. Pirlevganda ve Çevresinde Tasavvuf

4.2.1. XVIII. Yüzyıla Kadar Pirlevganda Kazası’nda Tasavvuf

Anadolu’ya 1071 Malazgirt Zaferi’nden sonra resmen giren Türkler, kısa sürede İznik’i alarak Türkiye Selçuklu Devleti’ni kurdular. XIII. yüzyılda yaşanan Moğol istilası ile başlayan Türk göçleri sonrası Türkistan bölgesinden gelen şeyh ve dervişlerin sığındığı bir coğrafya haline geldi (Küçükdağ, 2004: 135). Bunlar mensubu buldukları tarikatları, yerleştikleri yerlerde yaymak için tekke ve

¹⁷ Bu bölüm tez çalışmasına paralel olarak Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ ile birlikte Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi’nde makale olarak yayınlanmıştır. Bkz. Yusuf KÜÇÜKDAĞ-Ramazan DEMİRTAŞ, “Osmanlı Döneminde Pirlevganda/Taşkent Kazası’nda Tasavvuf, Tekke ve Zaviyeleri”, *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 19, 2015. s. 35-48.

zaviyeler kurmuşlar (Ocak-Farûkî, 1986: 470), bu müesseseleri kısa sürede Anadolu'nun her tarafına yaymışlardır.

Türkiye Selçuklu Devleti ile Karamanoğulları dönemlerinde başkent olan Konya ve çevresi önemli kültür merkezlerinden biri olmuş; Türkistan ve Horasan'dan gelen tasavvuf erbabı buraya yerleşerek faaliyetlerine burada devam etmiş; bunun sonucunda birçok tarikatın kurulup geliştiği ve mevcut tarikatlardan da çoğunun yayıldığı yer olmuştur (Küçükdağ, 2010: 3-9). Bu durum Osmanlı Devleti zamanında da devam etmiş ve Konya zengin bir tarikat ağına sahip olmuştur (Küçükdağ, 2010: 137-144).

Pirlevganda/Taşkent'i Türkler, 1071 Malazgirt Zaferi'nden kısa bir süre sonra fethetmişlerdir. Orta Anadolu'nun küçük bir kazası durumundaki Pirlevganda ile ilgili tespit edilebilen ilk tarihî kayıtlar Osmanlıların bölgeyi sınırları içine almalarından 30 yıl kadar sonrasına yani 1501 yılına ait olup, bu bölge Aladağ Kazası olarak tescillenmiş ve kaza merkezi de Pirlevganda olarak belirtilmiştir. Bu dönemden sonra farklı tarihlere ait kayıtlarda bölgenin idari yapısındaki değişiklikler hakkında bilgiler mevcuttur (Sak, 2012: 117). Bununla beraber bölgenin tasavvufi hayatına dair şimdilik XVIII. yüzyıl öncesine ait herhangi bir yazılı bilgi tespit edilememiştir.

4.2.2. XVIII. Yüzyıl Sonrasında Pirlevganda Kazası'nda Tasavvuf

Kazalara ait vakıf kayıtlarının tutulduğu Hurufat Defterleri, Pirlevganda Kazası'ndaki tekke ve zaviyeler içinde önemli kaynak durumundadır. Bölge ile ilgili en eski Hurufat kaydı Sefer 1120/Nisan 1708 tarihine aittir (VAD. no: 1133, vr. 90a). Burada Pirlevganda'da bulunan Şeyh Zekeriya Zaviyesi'ne bir nazır ataması yapıldığından bahsetmektedir. Zaviyeye şeyh, müteveli gibi görevlere bir atamanın yapılmayıp sadece nazır tayin edilmesi zaviyenin bu tarihten önce yapılmış olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Aynı tarihli başka bir kayıta Çukur Köyünde bir tekkenin bulunduğu dair bilgi mevcuttur. Nazırı bulunmayan tekkeye nazır tayini yapılmıştır. Bir ay sonra tekkenin mütevellisi olmadığı için müteveli ataması yapıldığı ve zaviyedarlık görevinde bir değişiklik olduğu bilgisine ulaşılmaktadır (VAD. no: 1133, vr. 90a).

Yukarıdaki veriler, bölgede XVIII. yüzyıl öncesinde sayıları fazla olmasa da tekke ve zaviyelerin varlığını ve faal olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla Pirlevganda'da tasavvufi hayatın bu tekke ve zaviyelerin çevresinde başladığı söylenebilir. Ancak bunların hangi tarikata bağlı bulunduğunu tespit etmek mümkün olmamış, dolayısıyla burada hangi tasavvufi düşüncenin yaygın olduğu bilgisi müphem kalmıştır. Tüm bunların yanında XVII. yüzyılın ikinci yarısında Pirlevganda'daki Afşar Köyü yakınlarında bulunan Karacasadık mevkiine göç eden Fahrürüm Kara Hacı Mustafa Efendi Nakşibendiye Tarikatı'nın bir halifesidir (Sarıkaya, 2008: 28). Bu durum bölgede Nakşibendi Tarikatı'nın XVII. yüzyıl sonlarında mevcut olduğunu göstermektedir. Daha sonra Kara Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu, "*Hadimî*" olarak ün yapan Ebu Said Muhammed'in Pirlevganda Kazası'na bağlı Hadim Köyü'ndeki medresede müderrislik yapması ve yine aynı yerdeki Tabl-baz Zaviyesi'nde vefatına kadar zaviyedar olarak bulunması (VAD. no: 1144, vr. 112a; VAD, no:1075, vr. 34b) bölgede Nakşibendi Tarikatı'nın yerleşmesinde etkili olmuştur. Ayrıca daha sonra kurulan zaviyelerin ekseriyetinde Hadimî'nin oğullarının zaviyedarlık görevlerini ifa etmeleri, Pirlevganda ve çevresinde XVIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren Nakşibendi Tarikatı'nın artık yaygın olduğuna işaret etmektedir.

4.3. Pirlevganda Kazasındaki Tekke ve Zaviyeler

4.3.1. Şeyh Ahmed Tekkesi

Pirlevganda Kazası sınırları içerisinde tespit edilen Şeyh Ahmed Tekkesi, belgelere göre Çukur Köy yakınında bulunmaktadır. Kayıtlar aynı yılın Nisan ve Mayıs aylarına aittir. Sefer 1120/Nisan 1708 tarihinde nazırı bulunmadığından yarım akçe ile Hüseyin bu göreve atanmıştır (VAD. no: 1133, vr. 90a). Rebiü'l-evvel 1120/Mayıs 1708 tarihli diğer kayıta ise tekkenin mütevellisi olmadığından yarım akçe ile Ahmed'in mütevelliliğe atandığı belirtilmektedir (VAD. no: 1133, vr. 90a). Yine aynı belgede zaviyenin zaviyedarlık görevini yürütmekte olan Mehmed'in ölümü üzerine bir akçe ile Halil ve Şeyh Veli atanmıştır. Bundan sonrasına ait herhangi bir belgeye şimdilik rastlanmamıştır.

4.3.2. Şeyh Zekeriya Zaviyesi

Pirlevganda'daki zaviyeler içerisinde en eski tarih ile kayıtlı olan zaviyeye ait tek kayıt tespit edilmiştir. Buna göre Sefer 1120/Nisan 1708 yılında zaviyenin nazırı bulunmadığından bu göreve yarım akçe ile Abdülhad getirilmiştir (VAD. no: 1133, vr. 90a). Bundan sonrasına ait başka bir kayıt tespit edilememiş olması zaviyenin bu tarihten sonra faal olmadığını düşündürmektedir.

4.3.3. Tabl-baz Zaviyesi

Tabl-baz Zaviyesi, Pirlevganda Kazası'ndaki Hadim Köyü'ne bir saatlik yürüme mesafesinde bulunuyordu. Zaviyenin kim tarafından ve kaç yılında yaptırıldığı tespit edilememiştir. Zaviyeye ait ilk kayıt Zilkade 1139/Haziran 1726 tarihli olup Kelleme Zaviyesi olarak geçmektedir. Ahmed adındaki bir kişi Tabl-baz Zaviyesi'ni Kelleme Zaviyesi olarak göstermiş ve hile ile zaviyedarlık beratı almıştır (VAD. no:1143, vr. 165a). Yapılan bu atama işleminin hatalı olduğu anlaşılınca Sefer 1140/Eylül 1727 tarihinde Ahmed'in elinden beratı alınmış ve tekrar zaviyenin eski mutasarrıfı olan Seyyid Mehmed'e yani Hadimî Muhammed Said'e verilmiştir. Ayrıca mahkemede görüşülmedikçe değiştirilmemesi hususunda da şerh düşülmüştür (VAD. no:1143, vr. 165a). Bu durumda zaviyenin tespit edilen ilk zaviyedarının Hadimî Muhammed Said olduğu, Ahmed'in yanlış beyan vermek suretiyle zaviyedarlık beratına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bir yıl sonraki berat özetinde Seyyid Mehmed'in görevine devam ettiği, ancak isim verilmeden bazı kişilerce buna müdahale edilmeye çalışıldığı yazmaktadır (VAD. no: 1144, vr. 112a). Bu bilgi, Ahmed'in rahatsız edici davranışlara devam ettiğine işaret etmektedir. Nitekim Sefer 1144/Ağustos 1731 tarihli başka bir berat özetinde ise Ahmed Halife isminde, daha önce zikredilen Ahmed ile aynı kişi olması muhtemel bir kişi Seyyid Mehmed'in beratının vakıf şartlarına uymadığını belirterek zaviyedarlık hakkının kendisine ait olduğunu iddia etmiş ve zaviyedar olmuştur. Yine aynı tarihli başka bir berat özeti durumu daha da açıklar niteliktedir. Buna göre Tabl-baz Zaviyesi'nin zaviyedarlık görevi tedris şartına bağlanmış ve bu görevi Seyyid Mehmed yürütmektedir. Ancak Seyyid Mehmed başka bir yerde bulunduğundan- Hadimî muhtemelen bu sırada İstanbul'a gitmiş olmalıdır- bu görevinden ref'i gerekmiştir. Bu durumda Ahmed Halife "mahallinde tedris şartı" ve "kendi rızasıyla" yarım hisse zaviyedarlığa talip olmuştur. Böylece Seyyid Mehmed ve Ahmed Halife'ye ayrı ayrı beratlar verilmiştir

(VAD. no: 1079-2, vr. 114b). Lakin Rebiü'l-ahir 1145/Eylül 1732 tarihinde Pirlevganda naibi Hacı Osman'ın merkeze durumu arzı ile buradaki hata düzeltilmiştir. Zira vakıf şartlarında tedris konusu bulunmamaktadır. Ahmed Halife yanlış beyanda bulunarak Seyyid Mehmed'e haksızlık yapmıştır. Bunun üzerine daha önce Seyyid Mehmed'den alınıp Ahmed Halife'ye verilen yarım hisse zaviyedarlık beratı tekrar Seyyid Mehmed'e verilmiştir. Bundan sonra Ebu Said Muhammed Hadimî, vefat edinceye kadar (1762) zaviyenin tek zaviyedarı olmuştur (VAD. no: 1079-2, vr. 114b).

Hadimî'nin vefatından sonra, zaviyedarlık hissesi oğulları arasında paylaştırılmıştır. Buna göre; oğulları Seyyid Mehmed Said, Seyyid Abdullah, Seyyid Mehmed Emin, Seyyid Numan, Seyyid Mehmed, Seyyid Mustafa, Seyyid Abdülhalim ve Seyyid Ali'ye "ale'l-iştirâk" kaydıyla berat verilmiştir (VAD no: 1075, vr. 34b). Recep 1189/Ağustos 1775 tarihinde beratları yenilenmiştir (VAD. no: 1159, vr. 43b). Şevval 1192/Ekim 1778 tarihinde Seyyid Abdullah, Seyyid Mehmed ve Seyyid Abdülhalim vefat etmiştir. Seyyid Abdullah'ın hissesi oğulları Mehmed ve Ahmed'e devredilmiştir. Seyyid Mehmed ve Seyyid Abdülhalim'in hisseleri ise kardeşleri Seyyid Mehmed Sait Efendi, Seyyid Numan, Seyyid Mustafa ve Seyyid Ali'ye verilmiştir (VAD. no: 1078, vr. 25a). Ramazan 1202/Haziran 1788 tarihinde Seyyid Mehmed Said zaviyedeki hisselerinden feragat ederek tamamını Seyid Abdullah'ın oğlu Seyyid Ahmed'e bırakmıştır (VAD. no: 1074, vr. 52b). Cemaziye'l-ahir 1210/Aralık 1795 tarihinde Ali oğlu Mustafa ve Mehmed oğlu Seyyid Abdülkadir, amcaları Seyyid Ali'nin bilaveled vefat ettiğini haber vermeleri üzerine Seyyid Ali'nin zaviyedarlık hissesine kardeşi Seyyid Hacı Numan atanmıştır (VAD. no: 538, vr. 106b). Tabl-baz Zaviyesi'nin bundan sonra zaviyedarlık hisselerinin büyük bir bölümü aynı zamanda Hadim Müftüsü (Küçükdağ, 1997: 80) olan Müderris Seyyid Numan'ın üzerinde toplandığı görülmektedir. Nitekim Rebiü'l-ahir 1219/Temmuz 1804'de zaviyede önemli bir hisseye sahip olan Seyit Abdullah'ın oğlu Seyyid Ahmed, üzerinde bulunan hisselerinden feragat etmiş ve tamamını amcası Seyyid Numan'a bırakmıştır (VAD. no: 539, vr. 46b). Cemaziye'l-evvel 1239/Ocak 1824 tarihinde Seyyid Numan vefat edince zaviyedarlığa oğulları Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed Said ortaklaşa getirilmişlerdir (VAD. no: 542, vr.

31b; no: 2176 s. 347). Bu tarihten sonra zaviyeye ait herhangi bir kayıt tespit edilememiştir. XIX. yüzyılın ortalarından sonra önemini kaybetmiş olmalıdır.

4.3.4. Kara Âşık Dede Zaviyesi

Afşar köyü yakınlarında bulunmakta idi. Halk tarafından Karaşık olarak bilinen mevkide hâlâ bazı bina kalıntıları ile bir mezarlık mevcut olup çevre halkı yağmur duası törenlerini burada yapmaktadır (Gümrah, 2014: 96-99). Ne zaman yaptırıldığı bilinmeyen Kara Âşık Dede Zaviyesi'nin, Kara Âşık Dede adlı biri adına yaptırılarak aynı ismi almış olması muhtemeldir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmalıdır. Çünkü Hurufat Defterleri'ndeki zaviyeye ait tek kayıt 28 Şa'ban 1189/24 Ekim 1775 tarihlidir. Buna göre zaviyenin zaviyedar ve mütevellisi bulunmadığından Hadimizade Seyyid Numan, Hacı İbrahim ve Seyyid İbrahim adlı kardeşlere Pirlevganda naibi Seyyid Mehmed arzı ile zaviyedar ve mütevellilik beratları verilmiştir (VAD. no:1078, vr. 25a). Bu zaviyenin yeni yaptırıldığına işaret etmektedir. Kara Âşık Dede Zaviyesi'ne dair bundan sonraki tarihlerde herhangi bir kayda rastlanmadığına göre XIX. yüzyılın başlarında faal değildir.

4.3.5. Şeyh Armağan Zaviyesi

Günümüzde Hadim ilçesi sınırları içerisinde muhtemelen Armağanlar Mahallesi'nde bulunan Şeyh Armağan Zaviyesi'nin, Şeyh Armağan tarafından yaptırılmış olması ihtimal dâhilindedir. Hurufat Defterleri'nde zaviyeye ait iki adet kayıt bulunmaktadır. Bunlardan ilki 27 Şaban 1189/23 Ekim 1775 tarihli olup zaviyedar ve mütevellisi bulunmadığından vakfın öşür mahsulünden almak şartıyla Hadim Müftüsü Hacı Abdullah ile kardeşleri Hacı İbrahim ve Seyyid İbrahim bu göreve getirilmişlerdir (VAD. no: 1078, vr. 25a). 28 Rebiü'l-âhir 1190/17 Haziran 1776 tarihli kayıta ise bir sene önceki görevlendirmeler devam etmekle birlikte bir hisse de kardeşleri Seyyid Numan'a verilmiştir. Böylece dört kişi aynı anda zaviyedar ve mütevellilik yapmaya başlamışlardır. Seyyid Numan'ın, zaviyenin vakfı olan Çoban Ovacığı ve İbrim mezarlarının öşür gelirlerinden ücretini alacağı belirtilmiştir (VAD. no: 1078, vr. 25a). Şeyh Armağan Zaviyesi'ne ait bu tarihten sonra herhangi bir kayda rastlanmamış olması zaviyenin XIX. yüzyıl başlarında faal olmadığını göstermektedir. Günümüzde iskân sahası olarak kullanılmaktadır.

4.3.6. Bey Zaviyesi

Ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığına dair bir bilgi bulunmayan Bey Zaviyesi ile ilgili Hurufat Defterleri'nde bir adet kayıt tespit edilmiştir. 22 Zilhicce 1189/13 Şubat 1776 tarihli berat özetine göre zaviyedar ve mütevelliliği Seyyid Ahmed yürütmekte iken görevinden ayrılmış ve yerine beratla Seyyid Mehmed getirilmiştir (VAD. no: 1078, vr. 25a). Bundan sonra herhangi bir kayıt tespit edilememiş olması zaviyenin kısa bir süre sonra işlevini yitirdiğini göstermektedir.

4.3.7. Damla Dede Zaviyesi

Damla Dede Zaviyesi, Pirlevganda Kazası merkezine yakın bir mevkide bulunmaktaydı. Hadimî'nin oğulları tarafından inşa edilmiştir. Zaviyeye ait ilk kaydın XVIII. yüzyılın son çeyreğine ait olması ve zaviyedar ile müteveli atamalarının ilk defa yapılması zaviyenin bu yıllarda inşa edildiğine işaret etmektedir. Kayda göre zaviyenin zaviyedarı ve mütevellisi olmadığından bu görevlere Şeyh Abdülvahhab oğlu Seyyid İbrahim getirilmiştir. Seyyid İbrahim'in ücretini öşür mahsulünden alacağı da ayrıca belirtilmiştir (VAD. no: 1078, vr. 25a). 5 Cemaziye'l-evvel 1190/22 Haziran 1776 tarihli berat özetinde Seyyid İbrahim'in ücretini zaviyenin vakfı olan Damlaahur ve Kurucagöl mezralarından alacağı belirtilmiştir (VAD. no:1078, vr. 25a). Seyyid İbrahim'in zaviyedarlık ve mütevelliliğe ait yarım hissesinden kendi rızasıyla feragat ederek evlad-ı vakıftan Hadim Müftüsü Seyyid Abdullah'a 3 Cemaziye'l-ahir 1191/9 Haziran 1777 tarihinde devretmiştir. Böylece bu görevleri ikisi birlikte 1780 yılına kadar yürütmüşlerdir (VAD. no: 1078, vr. 25a). Kasım 1780 tarihinde Seyyid İbrahim ve Seyyid Abdullah vefat etmiştir. Seyyid İbrahim bilaveled vefat ettiği için hissesi Seyyid Numan'a; Seyyid Abdullah hissesi de oğulları Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed'e verilmiştir (VAD. no: 1078, vr. 25b).

Zaviyeye ait son kayıt olan 8 Cemaziye'l-evvel 1239/9 Kasım 1823 tarihli berat özetinde Seyyid Numan vefat etmiş ve hissesi oğulları Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed Said'e beratla verilmiştir (VAD. no: 542, vr. 31b; no: 2176 s.347). Bundan sonra zaviyeye ilgili herhangi bir kayda şimdilik rastlanmadığına bakılırsa XIX. yüzyıl sonlarında faal değildi.

4.3.8. Hacı Muhyiddin Zaviyesi

Hacı Muhyiddin Zaviyesi'nin banisi ve yapım tarihi belli olmamakla birlikte kimliği tespit edilemeyen Hacı Muhyiddin tarafından XVIII. yüzyıl ortalarında yaptırılmış olmalıdır. 1190/1776 tarihli bir kayda göre zaviyedarı ve vakfının mütevellisi bulunmayıp zaviyenin vakfı olan Aşağı Çay ve Medseni mezralarının öşründen ücret almak üzere, evladiye ve meşrutiyet şartıyla Seyyid İsa'ya zaviyedarlık ve mütevellilik beratı verilmiştir (VAD. no: 1078, vr. 25a). 1190/1776 tarihinde Seyyid İsa görevinden kendi isteği ile ayrılmış ve yerine Seyyid Abdülvahhab beratla tayin edilmiştir (VAD. no: 1078, vr. 25a). Bundan sonra zaviye ile ilgili herhangi bir kayıt tespit edilememiştir.

4.3.9. Rızaiye Zaviyesi

Pirlevganda sınırları içinde yer alan Rızaiye Zaviyesi'nin yeri tam olarak tespit edilememiştir. Konuyla ilgili tek kayıta yer alan “fukarâ-yı Nakşibendiye” ibaresine göre buranın Nakşibendi Tarikatı mensuplarına ait tekke olup, zaviyede iskân eden Nakşibendi müritlerine yemek veriliyordu. Bunun için Alanya Gümrüğü Mukataasından 30 akçe tahsis edilmiştir. 6 Cemâziye'l-âhir 1228/6 Haziran 1813 tarihinde yine Alanya Gümrüğü Mukataası'ndan alınmak üzere 30 akçe ücret ile zaviyedar olarak Seyyid Hafız Abdullah ve Seyyid Mustafa adlı kardeşler görevli iken Seyyid Mustafa'nın vefatı üzerine zaviyedarlıktan boş kalan yarım hisse kardeşi Seyyid Abdullah'a verilmiştir (VAD. no: 2176 s.347).

4.3.10. Rüstem Bey Zaviyesi

Pirlevganda Kazası'ndaki en yeni kayıtlı tasavvuf yapısı olan Rüstem Bey Zaviyesi ile ilgili tespit edilen tek kayıt 10 Recep 1287/6 Ekim 1870 tarihli vakfiyedir (VAD. no: 2181 s.184). Buna göre Pirlevganda Köyü sakilerinden Hasan oğlu Ahmed oğlu Hasan tarafından, oğlu Mehmed'in evi bitişiğinde, vakfiyenin düzenlendiği tarihten bir yıl önce, muhtemelen 1869'da inşa edilmiştir. Yapı, vakfiyenin başında “*Rüstem Beğ Değirmeni ve Zâviyesi*” dendiği halde, içeriğinde “*bir bâb misâfir-hâne*” olarak zikredilmiştir. Vâkif Hasan oğlu Ahmed oğlu Hasan, meclisi şer-i şerife gelerek Pirlevganda Köyü'nde yaptırdığı misafirhaneye Rüstem Bey Değirmeni'ndeki üç hissesini vakfetmiştir. Bu gelir misafirhaneye gelen misafirlerin ihtiyaçları için harcanmaktadır. Müteveli olarak da kendini gösteren

Ahmed oğlu Hasan vefatından sonra eslah ve erşed olan erkek evladını müteveli tayin etmiştir. Erkek çocuklarının soyu kesilirse kızlarının çocukları müteveli olacaklardır. Eğer onların da soyu kesilirse Medine-i Münevvere ve Ravza-i Mudahhara hademelerine vakfettiği değirmen hissesi geliri gönderilecektir

SONUÇ

Türkler, İslamiyeti kabul ettikten sonra fethettikleri bölgeleri bayındır hale getirmek için toplumun en temel ihtiyaçlarına cevap verecek müesseseleri inşa etmişlerdir. Bu doğrultuda kervansaray, han, hamam, cami, mescit gibi sosyal tesislerin yanında tekke, zaviye, medrese gibi eğitim ve halk eğitim kurumları kurmuşlardır. Bunların hizmetlerini devam ettirebilmeleri içinde geliri yüksek vakıflar oluşturarak, çalışanlarının ücretlerini buradan karşılamışlardır.

Osmanlı Devleti'nde eğitim öğretim kurumu olarak daha çok mektep ve medreseler dikkat çekmektedir. Devlet bu kurumlar ile eğitim çağına gelmiş vatandaşlarına ve daha üst düzeyde eğitim almak isteyenlere imkân sunmuştur. Bunların yanında cami ve mescitlerin de zaman zaman benzer işlevi yerine getirdikleri görülmektedir. Ayrıca cami ve mescitlere görevlendirilen imam, hatip, vaiz, şeyh ve şeyhü'l-kurra gibi görevliler ile halkın eğitimi ve bilinçlenmesi temin edilmeye çalışılmıştır. Tüm bunların yanında yetişkin eğitiminde önemli bir yere sahip olan ve tasavvuf eğitimi veren tekke ve zaviyeler aracılığıyla toplumsal birliktelik sağlanmaya çalışılmıştır.

Günümüz Taşkent ve Hadim ilçelerini sınırları içerisine alan Pirlevganda Kazası, Anadolu Selçuklu Devleti döneminde fethedilmiş daha sonra Karamanoğulları egemenliğine girmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in Karamanoğulları Beyliği'ne son vermesi ile Osmanlı topraklarına katılan bölge ile ilgili ilk kayıtlar XVI. yüzyıla aittir. Osmanlı Devleti, fethettiği diğer yerler gibi Pirlevganda Kazası'nı da bayındır hale getirmek için vakıflar aracılığıyla çeşitli kurumlar kurmuştur. Osmanlı'nın bir vakıf medeniyeti olduğunu müşahade ettiğimiz Hurufat Defterleri kayıtlarında cami, mescit, tekke, zaviye ve medrese gibi klasik eğitim kurumları hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Devletin en ücra köşelerinden birini olan Pirlevganda Kazası'nda 66 cami ve mescit, 10 tekke ve zaviye, bir medrese ve bir kütüphane bulunması, halkın ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ne kadar duyarlı davranıldığının göstergesidir. Oluşturulan vakıflar ile de kurumların varlıklarını sürdürebilmeleri ve hizmetlerini aksatmadan devam edebilmeleri temin edilmiş, aynı zamanda bölge insanına iş olanağı sağlanmıştır.

Pirlevganda Kazası'ndaki, cami ve mescitlere yapılan görevlendirmeler ile eğitim öğretim faaliyetlerinin yoğun bir şekilde yürütüldüğü görülmektedir. Zira

merkez camilerinden olan Uzun Şeyh Cami'nde imam ve müezzin gibi temel görevliler dışında hatip ve şeyh/vaiz görevlendirmesi yapılmıştır. Bununla birlikte bazı camilere şeyhü'l-kurra ataması yapılarak buraların kıraat eğitiminin yapıldığı darü'l-kurra gibi faaliyet yürüttüğü görülmektedir. Görevlendirmelerde bir inkıta söz konusu olduğunda ya da atanan kişinin ehliyetsiz olduğu tespit edildiğinde hemen müdahale edilmiş ve yeni atama yapılmıştır. Genelde babadan oğula geçen bir sistemde tayinler yapılmış, erkek evladın olmadığı durumlarda ise vazifeyi yapabilecek şartlara haiz olması şartı ve kadı/naibi arzıyla başka biri görevlendirilmiştir. Ücretlerini kurumun vakfından yevmiye şeklinde alanların yanında fahri olarak görevi ifa edenlerde olmuştur. Görev süreleri vefat edene kadar devam edenler olduğu gibi feragat ve azil yoluyla son bulanlarda mevcuttur.

Ebu Said Muhammed Hadimî ve atalarının bu bölgeye göç etmeleri Pirlevganda Kazası'ndaki eğitim öğretim faaliyetleri açısından bir dönüm noktası olmuştur. İlk olarak günümüz Taşkent İlçesi Avşar Yukarı Mahalle yakınlarındaki Karacasadık mevkiine yerleşen bu âlim ve sufi aile daha sonra XVIII. yüzyılın başlarında Hadim'e göç etmişlerdir. Bu tarihten sonra Hadim bir eğitim merkezi haline gelecek ve yüzyılın sonlarına doğru kaza merkezi Pirlevganda'dan alınıp Hadim'e verilecektir. Kendisi de ünlü bir müderris olan Kara Hacı Mustafa Efendi ve oğlu Hadimî burada bir medrese inşa etmişler ve adeta bölgeye sınıf atlatmışlardır. Konya'da eğitimini tamamladıktan sonra 1725 yılında babası ile yaptığı medresede müderrisliğe başlayan Hadimî daha sonra İstanbul'a gitmiş ve 1732 yılında tekrar Hadim'e dönerek medresesinde ders vermeye başlamıştır. Hadimî'nin medresede ders vermeye başlaması ile Hadim hızla gelişmeye başlamış ve bir eğitim merkezi haline gelmiştir. Vefat ettiği 1762 tarihine kadar başta çocukları Said Efendi, Abdullah Efendi, Emin Efendi ve Numan Efendiler olmak üzere Müftizade Muhammed Antakî, Muhammed Kırkağacî, Hafız Osman Üskübî, Ahmed Ürgübî, Konyalı İsmail Hakkı, Hacı İsmail Kayserî ve İsmail Gelenbevî gibi Osmanlı'nın son dönemine damga vurmuş birçok kişi yetiştirmiştir. Yukardaki isimler Hadimî ve Hadimî Medresesi'nin ülkede ne kadar ünlü bir eğitim kurumu olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Günümüz İlahiyat ve Hukuk fakülteleri seviyesinde eğitim öğretim yapan medresede Fıkıh ve Usul-u Fıkıh, İlmî Kelam, Tefsir ve Hadis, İslam Felsefesi ve Arap Edebiyatı bölümlerinde

yükseköğretim eğitimi verilmiştir. Hadimî'den sonra çocukları müderrislik vazifelerini üstlenmişlerdir. 66 hücreden müteşekkil medresede 1874 yılında 127 öğrenci bulunuyordu. Bu sayı nüfusu 5.000 civarında olan ve ücra bir yerde bulunan eğitim kurumu için oldukça yüksektir. Bu da Hadimî Medresesi'nin ne kadar kabul gördüğüne işaret etmektedir. Medreselerin kapatıldığı 1924 tarihine kadar eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Medrese'nin yanında bir de Şehdi Osman Efendi tarafından kurulan kütüphane bulunması ve burada döneminin önemli eserlerinin mevcut olması bölgeye olan rağbetin artmasında etkili olmuştur. Şehdi Osman Efendi 348 kitap vakfederek eğitim faaliyetlerine büyük destek vermiştir. XIX. yüzyılın sonlarına doğru 740 yazma 120 basma eserin bulunduğu kütüphanede, 1935 yılındaki taşınması esnasında 1125 kitap bulunuyordu.

Hadimî Medresesi'nin yanında Ebu Sadi Muhammed Hadimî ve çocukları birçok cami, mescit ve zaviye yaptırarak bölgenin bayındır olmasında önemli katkıları olmuştur. Aynı zamanda bir nakşi şeyhi de olan Hadimî, Hadim ve çevresinde tasavvufî hayatın özellikle de nakşi tarikatının ve düşüncesinin yayılmasında etkili olmuştur. XVIII. yüzyılın başlarında iki olan tekke ve zaviye sayısı yüzyılın ortalarına doğru öncekileri de dâhil edersek sekize çıkmıştır. Bu tekke ve zaviyelerin birçoğunda Hadimî ve çocukları zaviyedar ve mütevellî olarak görev almışlardır. Böylece kaza ve çevresinde tasavvuf yolu ile halk eğitim faaliyetleri artmış ve nakşi tarikatı bölgeye hâkim olmuştur.

Taşkent ve Hadim ilçelerinin büyük bir bölümünü içerisine alan Pirlevganda Kazası'ndaki klasik eğitim kurumları ile ilgili olarak Hurufat Defterleri ışığında yapılan bu çalışma, kazada mevcut olan eğitim kurumlarının işlev ve faaliyetlerinin bölge halkının eğitime katkısının yanında Türk eğitim tarihine etkilerini ve topluma olan yansımalarını ortaya koymaktadır. Pirlevganda'da bulunan ve birer vakıf eseri olan eğitim kurumları, Osmanlı'da sosyal ve kültürel hayata verilen önemin bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi

Hurufat Defterleri

Defter No: 1140, 1159, 1133, 1137, 1143, 1142, 1144, 1079, 1097, 1075, 1082, 1058, 1080, 1158, 1078, 1074, 537, 538, 539, 541, 540, 542, 1079/2, 543.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, C.EV., DN: 202, GN: 10064.

BOA, C.EV. DN: 350, GN: 17782.

BOA, C.EV. DN: 264, GN: 13491.

BOA, C.EV. DN: 346, GN: 17569.

BOA, C.EV. DN: 231, GN: 11542.

BOA, C.EV. DN: 478, GN: 24191

BOA, C.EV. DN: 14, GN: 674.

BOA, C.EV. DN: 109, GN: 5418.

BOA. HAT. DN NO:01598, GN:11.

BOA, HAT. DN: 1559, GN: 32-1.

Diğer Kaynaklar

Akıncı, Halis (2007), *Hurufat Defterlerine Göre Kır-İli Kazası*, Yüksek Lisans Tezi, SÜSBE Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya.

Aköz, Aleaddin (1996), XVI Asrın İlk yarısında Aladağ Kazası (1501-1540), *Osmanlı Araştırmaları*, XVI, İstanbul, s. 64-84.

Aydın, Mehmet (2006), *Ebû Sâid Muhammed El-Hâdimî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE Temel İslam Bilimleri Tasavvuf Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara.

Baltacı, Cahit (1976), *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul.

_____ (2005), "Mektep-Osmanlılar'da Mektep", *DİA*, XXIX, Ankara, s. 6-7.

Barkan, Ömer Lütfi (2006), "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, "İstîlâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", *VD*, S. 2, s. 280-304.

Beydilli, Kemal (2000), "İmam-Osmanlı Devleti'nde İmam", *DİA*, XXII, İstanbul, s. 181-186.

Boydemir Temel, İsmet (2009), *Hurufât Defterleri'nde Karaman Ereğlisi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya.

Cin, Halil, Akgündüz, Ahmet (1995), *Türk Hukuk Tarihi*, I, Konya.

Çam, Mevlüt (2014), “Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi”, *Ahilik Ansiklopedisi*, II, (ed. Yusuf Küçükdağ, Yaşar Erdemir, Bekir Şahin), Ankara, s.332-334.

Çavdar, R. Tüba (1995), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Osmanlı Kütüphanelerinin Gelişimi*, Doktora Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Bölümü, İstanbul.

Demir, Uğur (2010), “Şehdî Osman Efendi”, *DİA*, XXXVIII, İstanbul, s. 427-428.

Demirtaş, Ramazan (2015), bkz. Küçükdağ, Yusuf.

Devellioğlu, Ferit (2012), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitapevi, Ankara.

Doğanay, Osman (2005), *Ermenek Ve Yakın Çevresinin Antik Yerleşim Birimleri*, Konya.

Dülgerler, O. Nuri (1998), *XVII.-XIX. Yüzyıllarda İç, Batı ve Güneybatı Anadolu'da Kütüphane Mimarisi*, Doktora Tezi, SÜSBE Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Konya.

Erdek, Bilal (1998), *Bütün Yönleri ile Korualan (Gezlevi)*, Konya.

Ertan, F. –Ertuğrul, V.- Özbaba, R- Şengüden, A. (1974), *Taşkent'in Doğuşu*, İstanbul.

Erünsal, İsmail E. (1988), *Türkiye Kütüphaneleri Tarihi*, C.II, Ankara.

_____ (1997), “Hâfiz-ı Kütüb”, *DİA*, XV, İstanbul, s. 94-98.

Eser, Mevlüt (2012), *Ermenek Kazası ve Köyleri Vakıf Eserleri*, Konya.

Genç, Mehmet (2006), “Nazır- Osmanlılar'da”, *DİA*, XXXII, İstanbul, s. 449-450.

Gümrah, Ali (2014), *Taşkent İlicapınar Tarihi ve Hatıralarım*, İstanbul.

_____ (2016), *Taşkent (Pillonda) Tarihi ve Pillondalılar*, Konya.

Hâdimioğlu, Numan (1983), *Hadim ve Hadimliler Bibliyografyası*, Ankara.

- İpşirli, Mehmet (2006), “Nâib-Osmanlılar’da”, *DİA*, XXXII, İstanbul, s. 312-313.
- _____ (2006), “Müderri-Osmanlılar’da”, *DİA*, XXXI, İstanbul, s. 468-470.
- Kara, Hacer (2006), *Konya-Hadim ve Taşkent Türk Devri Yapıları*, Yüksek Lisans Tezi, SÜSBE Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış, Konya.
- Kara, Mustafa (2011), “Tekke”, *DİA*, XL, İstanbul, , s. 368-370.
- Komasyon (1998), *Cumhuriyetin 75. Yılında Konya*, Konya.
- _____ (2000), *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*.
- Kunter, Halim Baki (1939), *Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel bir Etüd*, İstanbul.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri (2000), “İmam”, *DİA*, XXII, İstanbul, s. 178-181.
- _____ (2006), “Müezzin”, *DİA*, XXXI, İstanbul, s. 491-496.
- Küçükçelebi, M. Barış (1999), *Karamanoğulları Tarihi ve Türkçenin Resmi Dil İlan Edilmesi*, Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalı, Konya.
- Küçükdağ, Yusuf (1996), *Armutlu*, Konya,.
- _____ (1997), *Karapınar Sultan Selim Külliyesi*, Konya, Karapınar Belediyesi Kültür Yayınları.
- _____ (1989), “*Lâle Devri’nde Konya*”, Basılmamış Doktora Tezi, SÜSBE Tarih Anabilim Dalı, Konya.
- _____ (2004), Konya Şehri’nin Fizikî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı, *Makaleler-I*. Konya, Selçuklu Belediyesi, s. 135-146.
- _____ (1998), “Hadimî Medresesi’ne Dair bir Vakfiye”, *VD*, 27, Ankara, s. 79-94.
- _____ (2005), “Hurufât Defterleri’ne Göre Osmanlı Döneminde Develi Kazası’nın Tekke ve Zâviyeleri”, *Türk Tasavvuf Araştırmaları*, Konya s. 415-426.
- _____ (2011), “Karamanoğulları Konyası’nda Tasavvufî Hayat, Tekke ve Zaviyeler”, *V. Uluslararası Türk Kültürü ile Sanatları Kongresi-Sanat Etkinlikleri* (Ed. Ahmet Aytaç), Madrid-İspanya, s. 3-18.
- _____ Demirtaş, Ramazan (2015), “Osmanlı Döneminde Pirlevganda/Taşkent Kazası’nda Tasavvuf, Tekke ve Zaviyeleri”, *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 19, s. 35-48.

Ocak, A. Yaşar – Farûkî, S. (1986), “Zâviye”. *İA*, XIII, İstanbul, s. 468-476.

Önkal, Ahmet – Bozkurt, Nebi (1993), “Cami”, *DİA*, VII, İstanbul, s. 46-56.

Öngören, Reşat (2010), “Şeyh”, *DİA*, XXXIX, İstanbul, s. 50-52.

Özdemir, Gazi (2005), “*Hurufât Defterleri Işığında Konya-İlgün*”, Yüksek Lisans Tezi, SÜSBE Tarih Anabilim Dalı Basılmamış, Konya.

Özer, Hasan (2017), Ebû Said Muhammed Hadimî'nin (V. 1176/1762) Hayatı ve Eserleri, *İslam Medeniyeti Araştırma Dergisi* (İMAD), C. 2, S. 3, Aralık, s. 459-491.

Pakalın, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-II-III. , İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

Parlatır, İsmail (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara.

Sak, İzzet (1997), Osmanlıdan Günümüze Hadim, *Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, S.4, Konya, s.169-180.

_____ (2003), “Şehdî Osman Efendi'nin Hâdim Kütüphânesi'ne Vakfettiği Kitaplar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, Konya, s.83-129.

_____ (2012), “Hadim-Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Hadim”, *Konya Ansiklopedisi*, IV, Konya, s. 17.

_____ (2012), “Hadimî”, *Konya Ansiklopedisi*, IV, Konya, s. 135-139.

_____ (2018), ‘Hâdim Kütüphânesi ve Bânisi Meselesi, *Tarihin Peşinde Uluslar Arası Tarih ve Sosyal Yardımlaşma Dergisi*, S. 19/ *THE PURSUIT OF HISTORY INTERNATIONAL PERIODICAL FOR HISTORY AND SOCIAL RESEARCH* Year:, Issue: 19, s. 379-399.

Sarıkaya, Yaşar (2008), *Merkez İle Taşra Arasında Bir Osmanlı Âlimi Ebu Said El-Hâdimî*, İstanbul.

_____ (2013), Osmanlı Anadoluşunda Parlayan Bir Eğitim Merkezi: Hadimî Medresesi ve Kütüphanesi, *Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies*, XVII, s. 157-175.

SILAY, Güler (2015), *Osmanlı Döneminde Belviran Kazası Klasik Eğitim Kurumları*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Konya.

Soylu, Erhan (2004), *1840-1844 Tarihli Temattüat Tahrir Defterleri Işığında Hadim'in Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Yüksek Lisans Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Tosun, Bekir (2001), *Tarihte Bozkır ve Çevresi: Yelbeği*, İstanbul.

_____ (2003), *Tarihte Bozkır ve Çevresi 2: Taşbaşı*, İstanbul.

Unan, Fahri (2002), "Osmanlılarda Medrese Eğitimi", *Osmanlı*, VI, Ankara, , s. 148-155.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988), *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, TTK, Ankara.

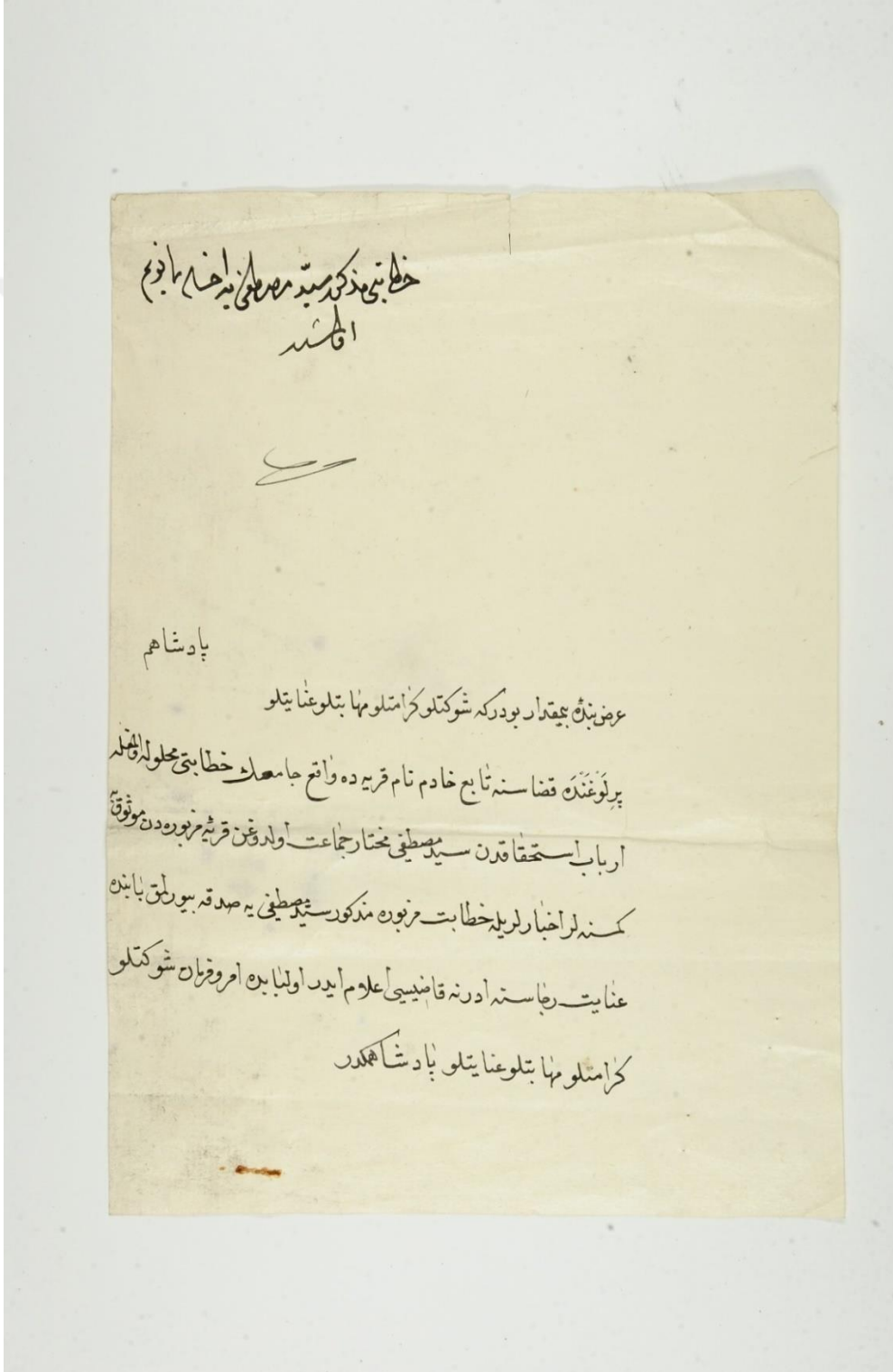
Yayla, Mustafa (1997), "Hâdimi, Ebû Said, *DİA*, XV, İstanbul, s. 24-26.

Yıldız, Pakize (2010), *Hurufât Defterlerine Göre Maraş Kazası*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, Konya.

EKLER

1-Metin

1.1- Pirlevganda İsminin Harekeli Olarak Yazıldığı Belge (BOA, C.EV., DN: 202, GN: 10064.)

1.2- Pirlevganda İsmnin Harekeli Yazıldığı Belge (Transkripsiyon)

1-Hitâbet-i mezkûr Seyyid Mustafa'ya İhsan-ı hümâyûnum olmuştur.

2- 'Arz bende-i bî-mikdâr budur ki şevketlü kerâmetlü mehâbbetlü 'inâyetlü padişâhım

3- Pirlevganda Kâzası'na tâbi' Hâdim nâm karyede vâkı' câmi'nin hitâbeti mahlûl olmağla

4- erbâb-ı istihkâkdan Seyyid Mustafa muhtar cemâ'at olduğın karye-i mezbûreden mevsugûm- bih

5- kimesneler ihbârlarıyla hitâbet-i mezbûre merkûm Seyyid Musyafa'ya sadaka buyurulmak bâbında

6- 'inâyet ricasına Edirne Kadısı i'lâm ider ol-bâbda emru fermân şevketlü

7- kerâmetlü mehâbbetlü 'inâyetlü padişâhımındır.

1.5- Belgenin Transkripsiyon (VAD. no: 1193, vr. 90a)

- 1- Kazâ-yı Pirlevganda
- 2- Şehr-i Zi'l-ka'de sene 19
- 3- Pirlevganda'da câmi'de yarım akçe ile ferrâş olan Yusuf fevt mahlûlünden Ali'ye nâ'ibi Ali 'arzıyla tevcîh.
- 4- Şehr-i Sefer sene20
- 5- Pirlevganda'da Çukur nâm karye kurbunda Şeyh Ahmed Tekyesi'nin nâzırı olmayub lâzım olmağla yarım akçe ile Hüseyin'e nâ'ibi Ali 'arzıyla tevcîh.
- 6- Pirlevganda'da Şeyh Zekeriyye Zâviyesi'nin nâzırı olmayub lâzım olmağla yarım akçe ile Abdülahed'a nâ'ibi Ali 'arzıyla tevcîh.
- 7- Şehr-i Rebî'ü'l-evvel sene 20
- 8- Pirlevganda'da Çukur nâm karyede Şeyh Ahmed Tekyesi'nin mütevellisi olmayub lâzım olmağla yarım akçe ile Ahmed'e kâdısı Ali 'arzıyla tevcîh.
- 9- Pirlevganda'da Şeyh Ahmed Tekyesi'nin zâviyedârı Mehmed fevt mahlûlünden bir akçe ile Halil ve Şeyh Veli'ye nâ'ibi Ali 'arzıyla tevcîh.
- 10- Şehr-i Cemâziye'l-âhir sene 22
- 11- Pirlevganda'da Konkul nâm karye mescidinde bir akçe ile imâm Hüseyin fevt mahlûlünden oğlu Abdüllatif'e bâ-berât tevcîh.
- 12- Şehr-i Ramazan sene 22
- 13- Pirlevganda'da Cum'a Mahallesi'nde câmi'de yevmî iki akçe ile mü'ezzin olan Sinan fevtinden Mehmed bin Mustafa'ya kâdısı Hüseyin 'arzıyla tevcîh.

Varak 90b

- 14- Pirlevganda'da mescid-i şerifde yevmî yarım akçe ile imâm olan Mahmud fevt mahlûlünden Abdülkerim'e 'inâyet.
- 15- Şehr-i Zi'l-ka'de sene 23
- 16- Pirlevganda'da câmi'in nukûd-ı mevkûfesine mütevellî lâzım olmağla bâ-mu'ayyene Mustafa'ya nâ'ibi Abdülaziz 'arzıyla tevcîh.
- 17- Pirlevganda'da Hâcî Ali-şâh ve Cum'a çeşmelerinin ta'mîri için vâkf-ı mütevellî ve nâzır lâzım olmağla tevliyeti İsmâil ve nezâreti Ahmed'e nâ'ibi Abdülaziz 'arzıyla tevcîh.

18- Pirlevganda'da Köse Mahallesi'nde mescidde yevmî yarım akçe ile imâm olan Mehmed fevt mahlûlünden Abdüllatif'e 'inâyet.

19- Pirevganda'da Alata nâm karyede câmi'de imâm olmayub lâzım olmağla yevmî yarım akçe ile Veli'ye 'inâyet.

20- Şehr-i Rebî'ü's-sânî sene 25

21- Pirlevganda câmi'-i şerîfde imâm olan Mustafa'ya yevmî bir akçe ile tecdîd.

22- Şehr-i Cemâziye'l-âhir sene 25

23- Pirlevganda'da Ulu Câmi'i'nde yarım akçe ile ferrâş Ali fevt mahlûlünden diğeri Ali'ye 'inâyet.

24- Şehr-i Zi'l-kâ'de sene 25

25- Pirlevganda'da Armağanlar nâm karyede yarım akçe ile imâm olan Mustafa fevt mahlûlünden Ali'ye 'inâyet.

26- Pirlevganda'da Sazak nâm karyede câmi'in ferrâşı olmayub lâzım olmağla yarım akçe ile Abdüllatif'e 'inâyet.

27- Şehr-i Muharrem sene 25

28- Pirlevganda'da câmi'in şeyhi olmayub lâzım olmağla ber-vech-i hasbî İbrahim'e 'inâyet.

29- Şehr-i Cemâziye'l-âhir sene 26

30- Pirevganda'da Hâdim karyesinde Hocalar Mahallesi'nde Hâcî Ahmed Mescidi'nde imâm olmayub lâzım olmağla yarım akçe ile Abdülbakî'ye 'inâyet.

31- Şehr-i Cemâziye'l-âhir sene 26

32- Pirlevganda'da Egiste nâm karyede mescidde yarım akçe ile mü'ezzin ve ferrâş ve kayyum Ömer mahlûlünden Mustafa'ya 'inâyet.

33- Şehr-i Muharrem sene 27

34- Pirlevganda'da Hâdim Câmi'i'nde bir akçe ile mü'ezzin Mahmud fevt mahlûlünden Hüseyin'e nâ'ibi Mehmed 'arzıyla tevcîh.

35- Şehr-i Sefer sene 27

36- Pirlevganda'da Taş-bınar Mahallesi'nde mescidde yarım akçe ile ferrâş Seyyid Mehmed fevt Ali'ye nâ'ibi Süleyman 'arzıyla.

37- Pirlevganda'da Mernek nâm karyede mescidde ferrâş Hâcî Ahmed fevt mahlûlünden yarım akçe ile Mehmed'e nâ'ibi Süleyman 'arzıyla tevcîh.

38- Şehr-i Rebî'ü'l-evvel sene 27

39- Pirlevganda'da Uzun Şeyh Câmî'i'nde kayyum olmamağla yarım akçe ile Abdülkerim'e kâdısı Mehmed 'arzıyla tevcîh.

40- Şehr-i Muharrem sene 29

41- Pirlevganda'da Hâcî Ali Şâh Çeşmesi'nin mütevellisi Abdüllatif fevtinden yarım akçe ile Ahmedê nâ'ibi Mehmed 'arzıyla.

42- Pirlevganda'da Hâcî-Şâh Mescidi'nde yarım akçe ile imâm Hâcî Hasan ferâğından Ahmed'e nâ'ibi Mehmed 'arzıyla tevcîh.

43- Pirlevganda'da Uzun Şeyh Câmî'i'nde yarım akçe ile mü'ezzin Mehmed nâ-ehl olmağla ref'inden Mustafa'ya kâdısı Mehmed 'arzıyla tevcîh.

44- Şehr-i Rebî'ü'l-âhir sene 29

45- Pirlevganda'da Cum'a Mahallesi'nde câmi'de iki akçe ile mü'ezzin Mehmed bin Mustafa mutasarrıf iken mustafa almağla ref'inden merkûma kâdısı Mehmed 'arzıyla.

46- Pirlevganda'da Günüsü Mahallesi'nde mescidde iki akçe ile imâm Abdüllatif fevt mahlûlünden Ahmed'e kâdısı Mehmed 'arzıyla tevcîh.

47- Pirlevganda câmi'de hasbî kayyum olan Abdülkerim nâ-ehl olmağla ref'inden Mehmed'e kâdısı Mehmed 'arzıyla tevcîh.

48- Pirlevganda'da câmi'de ser-mahfil lâzım olmağla yevmî bir akçe ile Abdülkadir'e kâdısı Mehmed 'arzıyla tevcîh.

49- Şehr-i Muharrem sene 31

50- Pirlevganda'da Kozak nâm karyede mescidde imâm lâzım olmağla yarım akçe ile Musa'ya 'inâyet.

51- Pirlevganda'da Afşar nâm karyede mescidde yarım akçe ile imâm olan Ömer'e 'inâyet.

52- Pirlevganda'da Ilıca-bınar nâm karyede Burastalar Mahallesi'nin imâmı Mehmed ferâğından Mahmud'a kâdısı Mehmed 'arzıyla tevcîh.

53- Pirlevganda'da Ilıca-bınar nâm karyede mescidde imâm olmayub lâzım olmağla bir akçe ile Ali'ye kâdısı Süleyman 'arzıyla.

54- Şehr-i Şevvâl sene 32

55- Pirlevganda Çebnî nâm karyede câmi'de hatîb lâzım olmağla bir akçe ile Abdülkadir'e kâdısı Mehmed 'arzıyla tevcîh.

56- Pirlevganda'da Çebnî nâm karyede câmi'de hatîb lâzım olmağla bir akçe ile Abdülkadir'e kâdısı Mehmed 'arzıyla tevcîh.

57- Pirlevganda'da câmi'de hasbî kayyum olan Mehmed ferâğından oğlu Abdülkadir'e bâ-berât tevcîh.

58- Pirlevganda'da Uzun Şeyh Câmî'inde mü'ezzin Mehmed fevtinden yarım akçe ile Mustafa'ya 'inâyet.

59- Şehr-i Cemâziye'l-evvel sene 35

60- Pirlevganda'da Hocalar nâm karyede Hâcî Ahmed Mescidi'nde yevmî yarım akçe ile imâm olan Abdülbakî ref'inden Yusuf bin Musa'ya nâ'ibi Seyyid Yusuf 'arzıyla tevcîh.

61- Ferâğ Pirlevganda'da câmi'de yevmî bir akçe ile mü'ezzin olan Mustafa fevt mahlûlünden karındaşı oğlu Hasan'a 'inâyet.

Rebî'ü'l-evvel sene 33.

1.6- Rüstem Bey Zaviyesi Vakfiyesi Metin (VAD. no: 2181, s.184.)

سنت دکان دوزدهی

۱۸۴

بیو غنک زبیر کاکر که در باره زمین

۱۸۴

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰

۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰

1.7- Rüstem Bey Zaviyesi Vakfiyesi Transkripsiyon

1- Rüstem Beğ Değirmen ve Zâviyesi

2- Pirlevganda Karyesi'ndeki Değirmen ve Zâviye Vakfiyesi

3-Hamd-i nâ-ma'dûd ve sîpasî (?) ve şükr-i gayr-ı mahdûd-ı bî-kıyâs ol- vâkıf-ı zemâ'ir ve esrâr ve vâsıf-ı evliyâ olan Hazreti Perverdigâr celle celâlühû kibriyâ-yı 'an-ihâtati'l-efkâr ve dergâh-ı ahadiyyet

4- penâhına îsâl ve nisâr olunur. Vusûlünde salât-ı zekiyyât ve teslîmât-ı te'mînât vâsıta-i Ahmediyet silsile-i enbiyâ' ve mürselîn takvâ-yı evvelîn ve âhirîn efzâl-i ser-efrâz-ı beşer şefî'-yi

5- rûz-i mahşer habîb-i hudâ Muhammedini'l-Mustafa 'aleyhissalâtü eşhâ ve ezkâhâ hazretlerine ve cümle-i âl-i athâr ve zümre-i eshâb-ı ahyârlarına ihdâ olunur. Rızvânullahi te'âlâ

6- 'aleyhim ecma'în ve 'alâ-men etba'hüm ile yevmi'l-haşr ve'l-karâr. Emmâ ba'd işbu vesîka-ı sahîha-i şer'iyenin ve hasenât-ı nâ-mütenâhiyye-i 'uyûn sâhib ve râğib-i Hâdim Kazâsı'na tâbi' Pirlevganda

7- Karyesi'nde Hasan bin Ahmed bin Hasan nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîfde şöyle takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i 'ani'l-merâm ider ki çün-dünyâ-yı denînin ni'am ve nikâm ve şarâb olduğunu tefekkür

8- ve ân be-ân hâdimü'l-lezzât ve müferriku'l-cemâ'ât olan mevte tefekkür-i bakıyât-ı sâlihât ve ecr-i cezîl ve hasenât-ı 'âliyâta bâdî olacak eser vasfına mü'eddî olur.

9- Umur ve mübâderet kılarak sulbî oğlum Mehmed'in hânesi ittisâlinde müsâfirîn vâridîn-i âbirînîn sâkin veistirâhat itmeleri için hasbeten lillâhi binâ kerdem olan ma'a-istabl

10- bir bâb müsâfir-hâne için mezkûr Pirlevganda Karyesi dâhilinde bir tarafı Değirmeni bir tarafı Baş Değirmen bir tarafı Abdülganî Bağçesi bir tarafı tarîk-ı 'âmm ile mahdûd bir bâb değirmenin vâkı' sülüs

11- hissemi te'âmül-i nâsda dört kıyye taş i'tibâr olunur milk-i milkimden ihrâc ve temellükden iz'âc iderek vakf itdim şu şart üzere ki kendim hâl-i hayâtımda

12- ve kemâl-i sıhhatimde merkûm müsâfir-hâneye gelmiş olan müsâfirîn ve ebnâ-yı sebîle it'âm-ı ta'âm itmek ve binâ-yı mezkûrın ta'mîr kılmak üzere kendim vakf itdim. Vefâtımdan sonra

13- değirmen-i mezkûrun gallâtını ber-minvâl-i muharrer müsâfirîn-iâbirîn-i vâridîn it'âm-ı ta'âm itmek üzere evlâd-ı zükûruma vakf itdim batnen ba'de batnin tasarruf ve değirmen-i mezkûrun

14- gallesini merkûm müsâfir-hâneye sarf iderler ve noksan üzere itmeyeler ve bakıyyesini dahi kendi kendilerine vakf itdim. Ve iyâzen billâh evlâd-ı zükûrum münkarız

15 olursa evlâd-ı inâsıma ve evlâd-ı inâsıma ve evlâdı inâsım dahi münkarız olursa ve Medîne-i Münevvere ve Ravza-i Mutahhara hademelerine vakf itdim. Çün hâl-i hayâtımda bi'z-zât kendim

16- mütevellî olduğum gibi vefâtımdan sonra dahi eslah ve erşed olan evlâdımı mütevellî nasb eyledim. Ber-minvâl-i meşrûh şurûtıyla tasarruf olunmakda ve olunsun didikde ba'de't-tescîl

17- vâkıf-ı merkûm Hasan vakfıyyet-i mezkûreden rucû' idüb değirmen-i merkûmı silk-i milkimden idhâl itdim didikde hâkim-i müvekkı'-i sadr-ı kitâb tûbâ lehû ve hüsne me'âb İmâm-ı Ebu Yusuf Hazretleri'nin kavli üzere

18- mücerred vekıftü dimekle ve İmâm-ı Muhammed Hazretleri'nin kavli üzere mütevellîye teslîm idilmek ile def'a-ı sâniyede vakfıyyetine hükm itdim. Min-ba'd değirmen-i merkûmeye senin mülkiyet üzere tasarrufun aslâ ve kat'â

19- 'alâka ve medhâlin kalmadı didikde hasbeten lillâhi'l-uki'l-mennân ketb olundu. Tahrîren fi'l-yevmi'l-'âşir min-şehri Recep sene seb'a ve semânîn ve mi'eteyn ve elf.

20- Vâ'iz Efendi-zâde Emin Efendi, birâderi İbrahim Efendi, Ahmed Efendi-zâde Mustafa Efendi, Muhtâr-ı karye Abdülbâkî Ağa, Vâ'iz Efendi-zâde Ahmed Efendi ve gayrihim.

2- Fotoğraflar

2.1: Sarılar Mescidi

2.2: Uzun Şih Cami

2.3: Aşağı Hadim Camii

2.4: Kalnağıl Köyü Camii

2.5: Sazak Köyü Camii

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
---	---	---

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Ramazan DEMİRTAŞ	İmza:		
Doğum Yeri:	Konya/Hadim			
Doğum Tarihi:	02/07/1988			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Avşar İÖO		Konya/Taşkent/Avşar	1994-2002
Ortaöğretim	Avşar İÖO		Konya/Taşkent/Avşar	1994-2002
Lise	Beşşehir Lisesi	Düz	Konya/Beşşehir	2002-2005
Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Sosyal bilgiler Öğretmenliği	Konya	2005-2009
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Tarih, Doğa Yürüyüşü, Spor			
İş Deneyimi:	2011-2014 Van/Gevaş Balaban Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni 2014-2015 Kadınhanı/ Osmancık Ertuğrul Gazi Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni 2015-2016 Kadınhanı/ Osmancık Ertuğrul Gazi Ortaokulu Müdür Yardımcısı 2016- ... Meram Mehmet Katırcı İHO Müdür Yardımcısı			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Prof. Dr. Cemal GÜVEN Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ Prof. Dr. Hacı Ahmet ÖZDEMİR Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇAKIN			
Tel:	530 115 6770			
Adres	Buhara Mahallesi Atay Sok. No: 24E/2 Gül-Seda Sitesi Selçuklu/KONYA			